

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาความเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเกาะพระทอง
จากผลกระทบคลื่นยักษ์สึนามิ ตำบลเกาะพระทอง จังหวัดพังงา

โดย

นางสาวณัฐกานต์ ให้อุวรรณและคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

5 พฤษภาคม 2549

สัญญาเลขที่ RDG 48 S0007

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาความเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเกาะพระทอง
จากผลกระทบคลื่นยักษ์สึนามิ ตำบลเกาะพระทอง จังหวัดพังงา

ห้องสมุด

โดย

นางสาวณัฐกานต์	ไท้สุวรรณ
นายณัฐ	โกกิจ
นายสุขกิจ	นาคตาขุน
นายประทีป	มิตติธรรม
นายปรีชา	สุนทรกิจจาภรณ์
นางสาวอุษาสี	นวลปาน
นางสาวทิพวรรณ	แก้วพิทักษ์
นางสาวเนาวเรศ	ชาวน้ำปาด

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

5 พฤษภาคม 2549

คำนำ

โครงการศึกษาความเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเกาะพระทองจากผลกระทบคลื่นยักษ์สึนามิ ตำบลเกาะพระทอง จังหวัดพังงา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เกิดคลื่นยักษ์สึนามิถาโถมถล่มชุมชนได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย เครื่องมือประกอบอาชีพ เรือและอุปกรณ์ประมง ได้รับความเสียหายอย่างหนัก ชาวบ้านต้องอพยพหลบภัยมาอยู่ที่ศูนย์อพยพเป็นการชั่วคราว วิถีชีวิตอย่างเดิมเปลี่ยนแปลงไป วันข้างหน้ายังไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่อย่างไร

ทีมวิจัยได้ทำการศึกษาด้านผลกระทบที่ได้รับและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมและด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก การประสานงานความร่วมมือระหว่างองค์กร มูลนิธิ ภาครัฐและเอกชนและความร่วมมือจากคนในพื้นที่ เพื่อติดตามทิศทางการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกาะพระทองหลังเกิดสึนามิว่า ชุมชนจะปรับตัวได้อย่างไร ท่ามกลางปัจจัยที่ว่า ทรัพยากรส่วนหนึ่งเสียหาย ทรัพย์สินเสียหาย มีความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆเข้ามา และการที่หน่วยงานเข้ามาช่วยส่งผลกระทบอะไรกับชาวบ้านและชุมชนบ้าง ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติมีการปรับตัวอย่างไรเมื่อน้ำเค็มท่วมในพื้นที่

การเปลี่ยนแปลงจะไม่มี ความหมายอะไรมากไปกว่าเรื่องเล่าเพียงบางตอนที่จดจำเกี่ยวกับความเจ็บปวดของชีวิตและประสบการณ์บางตอนที่ผู้เล่าได้ประสบ และจะเลือนหายไปตามกาลเวลา ทีมวิจัยจึงได้ตระหนักว่าถ้าไม่มีการบันทึก ศึกษาและการเรียนรู้เกิดขึ้น บทเรียนนี้ก็จะไม่มีพลังใดสะท้อนสู่สังคมได้ ไม่มีใครทบทวนถึงความผิดพลาด และจะไม่เกิดวิธีคิดใหม่ที่เป็นวิถีแห่งความสร้างสรรค์ ดังนั้นแม้เพียงพื้นที่เล็กๆ ของเกาะพระทอง ก็จะเป็นบทเรียนบทแรกที่สะท้อนภาพของสังคมในพื้นที่อื่นที่ได้รับผลกระทบต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้ พยายามถ่ายทอดเรื่องราวผ่านประสบการณ์และมุมมองแสวงหาคำตอบเพื่อตอบโจทย์งานวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยใช้กระบวนการติดตามการปรับเปลี่ยนทั้งในมิติด้านสังคมชุมชนและมิติด้านระบบนิเวศ-ทรัพยากรจากพื้นที่เล็กๆ แห่งนี้ และทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานวิจัยฉบับนี้จะพิเศษเสียของคำตอบมากมายที่รอให้เราได้ค้นหา

ทีมวิจัยโครงการ

สารบัญเรื่อง

	หน้าที่
คำนำ	(ก)
ส่วนที่ 1 ความเป็นมาและกระบวนการวิจัย	
บทที่ 1 ความเป็นมาและกระบวนการวิจัย	1-44
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาวิจัย	
บทที่ 2 ภูมินิเวศและชุมชนเกาะระ-เกาะพระทองก่อนเกิดสึนามิ	
2.1 ลักษณะทางกายภาพ	46-50
2.2 ลักษณะทางชีวภาพ	55-58
2.3 ชุมชนเกาะระและเกาะพระทอง	59-63
2.4 ลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมและความเชื่อ	64-66
2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างฐานทรัพยากรและเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน	66-69
บทที่ 3 สึนามิ : ผลกระทบด้านสังคมและระบบนิเวศ	
3.1 ปรากฏการณ์คลื่นสึนามิ	70-72
3.2 ย้อนเหตุการณ์คลื่นสึนามิที่เกาะพระทอง	73-74
3.3 สภาพความเสียหายของชุมชนที่เกิดจากคลื่นยักษ์สึนามิ	74-80
3.5 ผลกระทบต่อระบบนิเวศ ป่าไม้ และสัตว์ป่า	81-96
บทที่ 4 กระบวนการช่วยเหลือและฟื้นฟู	
4.1 ท่ามกลางความซุลมุนและสับสน	97-98
4.2 ความช่วยเหลือในระยะเร่งด่วน (3 เดือน)	98-100
4.3 ความช่วยเหลือในระยะกลาง (3 เดือน - 1 ปี)	100-112
4.4 บทเรียนการดำเนินงานฟื้นฟู	113-114
4.5 ปัญหาไร้สัญชาติกับความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับความช่วยเหลือ กรณีสึนามิ	115-117
4.6 ข้อเสนอกลไกการประสานความร่วมมือ	118-119
บทที่ 5 การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	
5.1 การปรับตัวของชุมชนและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า	120-128
5.2 การสร้างบ้านถาวรและการย้ายชุมชน	129-132
5.3 การต่อสู้กับภาวะซอนเร็นของความไม่มั่นคงในการตั้งถิ่นฐาน	133-136
5.4 จำนวนเรือที่เพิ่มขึ้น....ปัญหาใหม่ของชุมชน???	136-138
5.5 การปรับตัวของชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร	138-140

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้าที่
5.6 การเปลี่ยนศาสนาและความเชื่อ : บทสะท้อนปัญหาเชิงลึกของคนมอแกน	140-147
บทที่ 6 บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	148-157
บรรณานุกรม	158
ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

	หน้าที่
ตารางที่ 1	แสดงการดำเนินงานกิจกรรมของทีมนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
ตารางที่ 2	แสดงความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เกาะพระทองและชนิดที่สำคัญ
ตารางที่ 3	แสดงพื้นที่หญ้าทะเลที่มีการสำรวจพบในพื้นที่เกาะพระทอง (พ.ศ.2546)
ตารางที่ 4	ตารางแสดงจำนวนประชากรของตำบลเกาะพระทองแยกตามหมู่บ้าน
ตารางที่ 5	รายละเอียดรายได้ของชุมชนต่างๆ ในรอบปี 2546 ก่อนเกิดสึนามิ
ตารางที่ 6	แสดงความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สินที่สำคัญของหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ
ตารางที่ 7	แสดงความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สินที่สำคัญของหมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ
ตารางที่ 8	แสดงความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สินที่สำคัญของหมู่ที่ 4 บ้านปากจอก
ตารางที่ 9	สรุปความเสียหายที่เกิดจากคลื่นสึนามิของชาวมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์
ตารางที่ 10	แผนงานฟื้นฟูชุมชนบ้านทุ่งคาบ ตำบลเกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา
ตารางที่ 11	แผนงานฟื้นฟูชุมชนบ้านท่ามะเ็ะโย้ย ตำบลเกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา
ตารางที่ 12	แผนงานฟื้นฟูชุมชนบ้านเกาะระ ตำบลเกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา
ตารางที่ 13	แสดงจำนวนบ้านเรือนที่ได้รับความเสียหายในหมู่ต่างๆ
ตารางที่ 14	แสดงจำนวนบ้านถาวรที่ก่อสร้างให้ผู้ประสบภัยตำบลเกาะพระทอง

สารบัญรูป

	หน้าที่
รูปที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของหมู่เกาะระ เกาะพระทอง และหมู่เกาะ สุรินทร์	49
รูปที่ 2 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศบริเวณเกาะระและเกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา	50
รูปที่ 3 แบบจำลองลักษณะของพื้นที่และสังคมพืชบนเกาะพระทอง	58
รูปที่ 4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนประมงชายฝั่งหมู่บ้านท่าแป๊ะไ้ย้อย ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา	62
รูปที่ 5 สภาพหมู่บ้านปากจก ตำบลเกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา ก่อนเกิดเหตุการณ์ - คลื่นยักษ์สึนามิ	62
รูปที่ 6 การสัญจรในพื้นที่นอกจากใช้เรือเป็นพาหนะ ชาวบ้านบางครอบครัวใช้รถ ควายเหล็กเดินทางไปตามถนนคอนกรีตและทุ่งหญ้ากลางเกาะ	63
รูปที่ 7 โรงเรียนเกียรติประชา ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 บ้านท่าแป๊ะไ้ย้อย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2517 ปี พ.ศ.2546 มีเด็กนักเรียนจำนวน 75 คน มีครู 5 คน	63
รูปที่ 8 ภายหลังจากการทำแร่ยุติไป ชาวบ้านเกาะพระทองเริ่มหันมาทำลอบหมึก ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นรายได้หลักของชุมชน	69
รูปที่ 9 ชาวบ้านถ้ำตั้งประกอบลอบหมึกซึ่งใช้อุปกรณ์ทั้งไม้และอวนประกอบ เข้าด้วยกันโดยลอบ 1 ถูกใช้ต้นทุนในการผลิตราว 150 บาท	69
รูปที่ 10 แผนที่แสดงพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลของคลื่นสึนามิบริเวณหมู่บ้านทุ่งคาบ บนเกาะพระทอง	78
รูปที่ 11 แผนที่แสดงพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลของคลื่นสึนามิบริเวณหมู่บ้านท่าแป๊ะไ้ย้อยและ หมู่บ้านปากจก บนเกาะพระทอง	79
รูปที่ 12 ภาพเปรียบเทียบขณะคลื่นสึนามิเคลื่อนตัวเข้าสู่เกาะพระทอง (รูปถ่ายบริเวณ แหลมพระสังข์เรียกปลา)	80
รูปที่ 13 ภาพเปรียบเทียบสภาพความเสียหาย ก่อนและหลังเกิดคลื่นสึนามิบริเวณ หมู่บ้านปากจก	80
รูปที่ 14 ภาพเปรียบเทียบสภาพความเสียหาย ก่อนและหลังเกิดคลื่นสึนามิ บริเวณรีสอร์ตกระท่อมมอแกน	80
รูปที่ 15 ระบบนิเวศต่างๆ ของเกาะพระทองที่ได้รับอิทธิพลจากคลื่นสึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547	92

สารบัญรูป (ต่อ)

	หน้าที่
รูปที่ 16 สภาพพื้นที่ ระบบนิเวศและชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ (บริเวณบ้านปากจก)	93
รูปที่ 17 สภาพพื้นที่ ระบบนิเวศและชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ (บริเวณรีสอร์ทสุขชอบฟ้า)	94
รูปที่ 18 สภาพพื้นที่ ระบบนิเวศและชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ (บริเวณบ้านสนมิด หานเมา และทุ่งอู่เนื้อ)	95
รูปที่ 19 สภาพพื้นที่ ระบบนิเวศและชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ (บริเวณหมู่บ้านทุ่งคาบ)	96
รูปที่ 20 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนผู้ประสบภัยในอำเภอกระบุรี ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย และตำแหน่งที่ตั้งของโครงการบ้านถาวรของ องค์กรต่างๆ	127
รูปที่ 21 ชาวบ้านทุ่งคาบอพยพมาอยู่ที่วัดบางวัน ตำบลบางวัน อำเภอกระบุรี	128
รูปที่ 22 ชาวบ้านท่าแฉ๊ะโย้อพยพขึ้นมาอยู่ที่ท่าเรือบางแคคอยู่บ่อยครั้ง เวลาที่มีข่าวลือ หรือการประกาศเตือนเรื่องคลื่นสึนามิ	128

ส่วนที่ 1

ความเป็นมาและกระบวนการวิจัย

บทที่ 1

ความเป็นมาและกระบวนการวิจัย

1.1 เกี่ยวกับโครงการ

ปรากฏการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ (Tsunami) เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 สร้างความเสียหายทั้งในด้านชีวิต และทรัพย์สินอย่างมหาศาล ได้กลายเป็นเรื่องราวที่จะต้องถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ชาติไทยอีกบทหนึ่ง “คลื่นสึนามิ” ครั้งนี้เป็นได้นำ้ขนาดซึ่งเกิดจากแผ่นดินไหวหรือการเคลื่อนตัวของผิวโลกบริเวณได้นำ้ทะเลหรือมหาสมุทร จะเริ่มก่อตัวขึ้นจากจุดกำเนิดในขนาดเพียงไม่กี่นิ้ว แต่เมื่อมาถึงบริเวณชายฝั่งทะเล อาจมีขนาดสูงหลายสิบลเมตรหรือหลายสิบเท่าจากคลื่นทะเลระดับปกติ จากนั้นจะพุ่งเข้ามาหาฝั่งด้วยความเร็วและแรงสามารถทำลายบ้านเรือนและสิ่งกีดขวางอื่นๆให้พังพินาศไปในเวลาเพียงไม่กี่นาทีเท่านั้น นอกจากนี้คลื่นยักษ์สึนามิหลายๆลูกสามารถเดินทางจากจุดกำเนิดไปยังพื้นที่อื่นๆได้ไกลหลายพันกิโลเมตร ขณะที่ความเร็วและความแรงของคลื่นยักษ์สึนามิขึ้นอยู่กับระดับความแรงของแผ่นดินไหวนั้นๆ รวมทั้งความลึกของพื้นทะเลในบริเวณที่เกิดเหตุด้วย

10.30 น.วันอาทิตย์ ที่ 26 ธันวาคม 2547 เกิดแผ่นดินไหวในมหาสมุทรอินเดีย บริเวณเหนือเกาะสุมาตราของอินโดนีเซีย แรงสั่นสะเทือน 8.9 ริกเตอร์ ส่งผลให้ 6 จังหวัด ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวเป็นคลื่นยักษ์สึนามิถล่มพื้นที่ชายฝั่งทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมหาศาล โดยระดับน้ำในทะเลลดลงอย่างผิดปกติ ทำให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งออกไปยืนดูโดยไม่ได้คิดว่าจะเกิดคลื่นยักษ์ตามมา และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

เกาะพระทองประกอบด้วยชุมชน 4 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 1,064 คน แบ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนและไทยใหม่(มอแกน) สภาพพื้นที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศจำนวนมาก เช่น ป่าชายหาด ป่าพรุ หุบเขาป่าเสม็ด ป่าชายเลน บึงน้ำจืด ซึ่งอุดมไปด้วยทรัพยากรจำนวนมาก เช่น กวาง นกตะกรุม สัตว์น้ำจืด สัตว์น้ำเค็ม ล้วนแล้วแต่สร้างมูลค่าให้ชุมชนทำมาหากินเลี้ยงชีพและผู้ประกอบการท่องเที่ยวสร้างรีสอร์ทรองรับนักท่องเที่ยว หลังเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและระบบนิเวศ ประชาชนเสียชีวิตประมาณ 60 คนและได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก(ไม่รวมนักท่องเที่ยว) ทรัพย์สินเสียหายโดยเฉพาะบ้านเรือนพังทั้งหลัง เครื่องมือ

ประกอบอาชีพประมงสูญและเสียหาย ชายฝั่งทะเลเกิดการกัดเซาะเปลี่ยนแปลงชายหาดอย่างรุนแรง น้ำเค็มไหลเข้าแทนที่ เกิดลำคลองใหม่ ชายหาดเปลี่ยนรูป สวนเกษตรโดยเฉพาะสวนมะม่วง หิมพานต์เริ่มใบร่วงยืนต้นตาย ส่งผลกระทบต่อการค้ารังชีวิตในด้านที่อยู่อาศัย ด้านการประกอบอาชีพ และการสร้างชุมชนใหม่

ทีมศึกษาชุมชนเกาะพระทองประกอบด้วยองค์กรที่เข้าไปดำเนินงานในพื้นที่ ประกอบด้วยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา มูลนิธิสืบนาเคเสถียร เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ได้ดำเนินการช่วยเหลือชุมชนและเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อรองรับการช่วยเหลือ และฟื้นฟูชุมชนร่วมกัน ซึ่งในระยะแรกชุมชนต่างรอรับการช่วยเหลือทางภาครัฐซึ่งเป็นการช่วยเหลือแบบเร่งด่วน คือการสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ การสร้างโรงเรียน /วัด /อนามัย มีการจัดหาแหล่งน้ำที่สะอาดและปลอดภัย จัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ทำประมงให้กับชาวบ้าน

ส่วนแนวทางการฟื้นฟูชุมชนและทรัพยากร การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนและสังคม เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นทั้งชุมชน คนในชุมชนต้องอพยพออกจากที่อยู่เป็นการชั่วคราว ภายหลังเหตุการณ์มักจะมีปัญหาการปรับตัวทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสูญเสียชุมชนและสังคมที่ตนเคยใช้ชีวิตอยู่ ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นได้ชัดว่าจะต้องมีการปรับแนวคิดในการฟื้นฟูฐานทรัพยากรมนุษย์ ฐานทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมกัน โดยใช้แนวคิดตั้งอยู่บนฐานชุมชนเป็นหลัก วางแผนหาทางออกสำหรับอนาคตของตนเอง สร้างความสัมพันธ์อาศัยพึ่งพากันและกัน รวบรวมครอบครัวกลับมาฟื้นฟูบ้านเรือนในเบื้องต้นและเชื่อมโยงกันเป็นชุมชนโดยการช่วยเหลือสนับสนุนของหลายฝ่าย โดยผ่านการจัดการของชุมชนเป็นหลัก จึงสมควรที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานวิจัยชาวบ้านโดยมีทีมศึกษาชุมชนเกาะพระทองเป็นที่เกี่ยวข้องในระยะแรกและร่วมกันฟื้นฟูชุมชนโดยชุมชนเองได้

อย่างไรก็ตามการศึกษาวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบ การปรับตัว และการพัฒนาและฟื้นฟู คน/ชุมชน/ทรัพยากร ตลอดจนความช่วยเหลือจากภายนอกและความร่วมมือของชุมชน ต้องอาศัยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสืบค้น เรียนรู้ ผลกระทบและเข้าถึงความเปลี่ยนแปลงและการปรับเปลี่ยนสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นฐานข้อมูลและองค์ความรู้จะไปหนุนเสริมภาคีพัฒนากระบวนการฟื้นฟูชุมชนในพื้นที่ให้มีทิศทาง รูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมและยั่งยืน

1.2 คำถามวิจัย

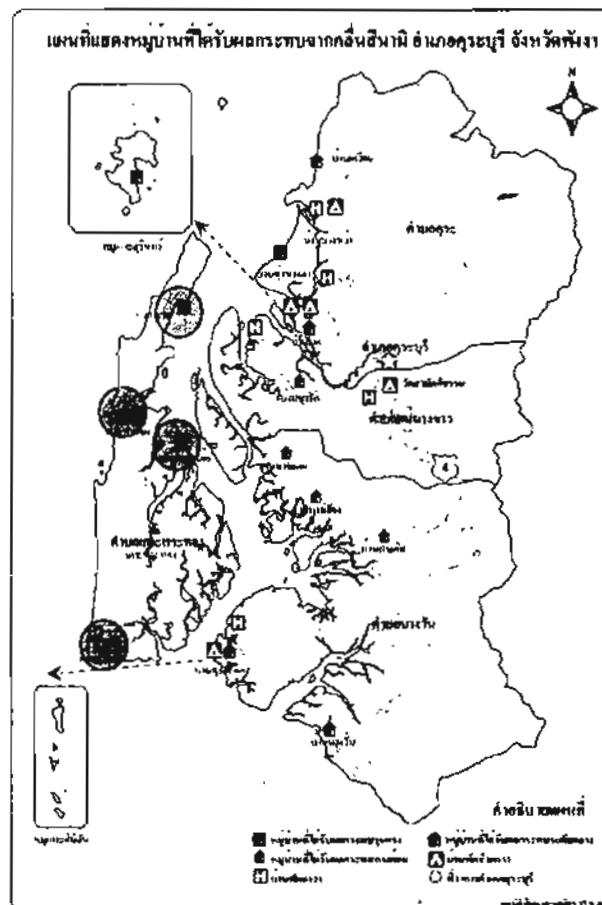
1. ผลกระทบต่อวิถีชีวิตและระบบนิเวศเป็นอย่างไร
2. ชุมชนจะปรับตัวและดำรงชีวิตในสภาวะวิกฤตคลื่นยักษ์สึนามิได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
3. ศึกษารูปแบบวิธีการ ขั้นตอน การปรับเปลี่ยนของชุมชนและสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ
4. ศึกษาการพัฒนาความร่วมมือการฟื้นฟูชุมชน

1.4 พื้นที่ศึกษา

ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. สำรวจความสูญเสีย สาธารณูปโภคและสาธารณประโยชน์ชุมชน
2. สังเกต สัมภาษณ์ ผลกระทบต่อวิถีชุมชนความเชื่อ พิธีกรรมและความเป็นอยู่
3. สำรวจความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน 4 หมู่บ้าน
4. สังเกต สัมภาษณ์ผลกระทบต่ออาชีพ รายได้ การเกษตร
5. เวทีพูดคุยกลุ่มย่อยผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ
6. สำรวจเก็บข้อมูลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภูมินิเวศ(บันทึก/จับพิกัดจีพีเอส/วัดระดับน้ำ/คืนถ่ายภาพ)
7. สังเกต สัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ชุมชนและวัฒนธรรมสังคม
8. สังเกต สัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงอาชีพรายได้เศรษฐกิจ
9. กิจกรรมเรียนรู้กระบวนการสำรวจ ตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงแหล่งผักอาหารพื้นบ้าน/แหล่งอาหารสัตว์น้ำ
10. กิจกรรมเยาวชนสะท้อนภาพสิ่งที่หายไป สิ่งที่เหลืออยู่และจินตนาการวันพรุ่งนี้
11. กำหนดแปลงแหล่งทรัพยากร7ภูมินิเวศสำหรับการติดตามประเมินความเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลา3เดือน(มี.ค.-พ.ค.)
12. เวทีประชุมนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง
13. สังเกตรูปแบบวิธีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคนชุมชนและทรัพยากร
14. วิเคราะห์พูดคุยวิธีการ กระบวนการ การปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์แหล่งอาหารธรรมชาติ
15. สำรวจการเปลี่ยนรูปทรงพื้นที่เกาะ แหล่งน้ำ คลองทางระบายน้ำจากทุ่งหญ้าสะวันนา
16. เวทีกลุ่มย่อย4 ม.ๆละ1ครั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปรับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
17. เวทีแลกเปลี่ยนและนำเสนอวิเคราะห์ข้อมูล
18. ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมา/นโยบาย/วัตถุประสงค์/รูปแบบการให้การสนับสนุน
19. สัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานในชุมชนขององค์กรภายในและภายนอก
20. เวทีกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานในพื้นที่ขององค์กรภายในและภายนอก
21. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรภายในและภายนอก
22. เวทีประชุมแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ข้อมูล
23. เวทีนำเสนอผลการศึกษาโครงการต่อสาธารณะ หน่วยงาน สื่อมวลชน ภาาี
24. จัดทำรายงานความก้าวหน้าและฉบับสมบูรณ์ .

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบและเรียนรู้ผลกระทบจากคลื่นยักษ์สึนามิต่อเกาะพระทองจนเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคน ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติ
2. ได้องค์ความรู้การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่รอดภายใต้ภาวะวิกฤต
3. ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูชุมชน
4. ได้องค์ความรู้ด้านการประสานงานความร่วมมือจากองค์กร หน่วยงาน ภาควิชาต่าง ๆ การสร้างกระบวนการทำงานการสนับสนุนการฟื้นฟูชุมชนในพื้นที่
5. ได้องค์ความรู้ วิธีการ รูปแบบ กลไกที่เหมาะสมกับชุมชนในการฟื้นฟูท้องถิ่นให้ยั่งยืน

1.7 ระยะเวลาดำเนินการ

1 ปี มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. 2548

1.8 กระบวนการศึกษา

การศึกษาเก็บข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิจัย มีการสำรวจและจดบันทึก สัมภาษณ์พูดคุยและใช้วิธีการสังเกตสถานที่ พฤติกรรม สภาพแวดล้อม แล้วนำไปสู่การตั้งคำถามและต้องการคำตอบให้กับคำถามที่เราสงสัย รู้จักการแก้ไขปัญหาทั้งในเหตุการณ์เฉพาะหน้าและมีการวางแผนในระยะยาวและเกิดกระบวนการเรียนรู้การวิจัย มีหลายคนพูดเสมอว่าไม่มีคำว่าถูกหรือผิดแต่เราจะต้องหาเหตุผลมาสนับสนุนในสิ่งที่ลงมือกระทำทุกครั้ง เพื่อที่จะตอบคำถามให้กับตัวเอง ชุมชน และสังคมได้ การค้นหาคำตอบเป็นการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยต้องเป็นไปตามความต้องการของชุมชน ทีมวิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนามบริเวณพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียงทั้งในลักษณะภูมิประเทศ สภาพจริงของพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การตั้งชุมชนบ้านเรือนและระบบนิเวศที่หลากหลาย (เช่น สภาพป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า) ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ และยังรวมไปถึงการสำรวจและติดตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชน คน และฐานทรัพยากรธรรมชาติ

หลังจากผ่านเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ การปรับตัวของคนในชุมชน การปรับเปลี่ยนด้านที่อยู่อาศัย ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านอาชีพ รายได้ เศรษฐกิจและด้านสังคมอีกด้วย ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติการสัมภาระและพูดคุยกลุ่มย่อยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็น

ข้อเท็จจริงของชุมชนในระดับพื้นที่ และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสำรวจ และศึกษาเรียนรู้ข้อมูลด้านสังคม ชุมชน สภาพปัญหาในพื้นที่ ตลอดจนทัศนคติของชุมชนในด้านการจัดการตัวเอง ในสภาวะปัจจุบันหลังผ่านเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิมาแล้ว และทีมวิจัยยังได้ศึกษากระบวนการทำงานขององค์กรที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ การประสานความร่วมมือในระดับพื้นที่ ด้านการให้ความช่วยเหลือชุมชนผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรภาคีต่างๆ โดยการเข้าร่วมการประชุมต่างๆ เพื่อติดตามความคืบหน้าของการทำงานด้านการฟื้นฟูชุมชนของแต่ละองค์กร..โครงการศึกษาความเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเกาะพระทองจากผลกระทบคลื่นยักษ์สึนามิ

เปรียบได้ว่า.. ชุมชนเกาะพระทองเป็นเสมือนห้องเรียน/ห้องสมุดที่ได้รวบรวมหนังสือวิชาความรู้เอาไว้ให้นักเรียนหรือผู้ไขว่คว้า คือนักวิจัย ได้เข้ามาทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ด้วยความตั้งใจ ให้เหมาะสมกับชุมชนและผู้ให้การสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) หรือจะเปรียบได้ว่าเป็นพ่อแม่ที่ส่งเสริมให้เราศึกษาเล่าเรียนนั่นเอง และเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตัวเองและสังคมต่อไป

1.8.1 กิจกรรมการศึกษาวิจัย

กิจกรรมที่ 1 สำรวจความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน 4 หมู่บ้าน

เครื่องมืออุปกรณ์ แบบสอบถาม

วันที่ 29 ธันวาคม 2547 – วันที่ 3 มกราคม 2548 (ครั้งที่ 1)

4 มกราคม 2548 – วันที่ 5 มกราคม 2548 (ครั้งที่ 2)

สถานที่ ตำบลเกาะพระทอง (หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะ โย้ย หมู่ที่ 3 เกาะระ หมู่ที่ 4 บ้านปากกอก)

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน เก็บรวบรวมข้อมูลความเสียหายด้านทรัพย์สินข้อมูลรายชื่อตัวเลขผู้เสียชีวิตแต่ละหมู่บ้านทั้งหมด 4 หมู่บ้านของตำบลเกาะพระทอง ทำการสำรวจ 6 ครั้ง เดินทางไปยังศูนย์อพยพวัดป่าด้าย ซึ่งเป็นจุดใหญ่ที่ชาวบ้านมาอยู่กันเป็นจำนวนมาก ค่อยมาชาวบ้านบางส่วนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านทุ่งคาบได้อพยพไปอยู่ที่วัดบางวัน

ผลการดำเนินงาน ในช่วงแรกของการสำรวจความเสียหายด้านทรัพย์สินและการเสียชีวิตของชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน (ตำบลเกาะพระทอง) จากผลสำรวจตัวเลขความเสียหายยังไม่แน่นอนและได้มีการสำรวจซ้ำและได้นำผลการสำรวจมาเทียบกับตัวเลขของหน่วยงานราชการที่ชาวบ้านมาแจ้งความเสียหายไว้กับอำเภอทั้งในส่วนของการเสียหายด้านทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย อุปกรณ์ทำมาหากิน และรายชื่อผู้เสียชีวิตว่าตรงกันหรือไม่ ก็ได้เห็นตัวเลขที่เกินจากความเป็นจริงบ้างในส่วนของการเสียหายด้านทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย อุปกรณ์ทำมาหากิน อุปกรณ์ประมง อย่างไรก็ตามผลการสำรวจ

ข้อมูลความเสียหายด้านทรัพย์สิน การเสียชีวิตได้ยึดผลการสำรวจที่ได้เข้าไปสอบถามจากชาวบ้านจริงๆ ซึ่งในทีมสำรวจเป็นคนที่ทำงานในพื้นที่พอที่จะรู้จักกับชาวบ้านและรู้ว่าใครเป็นใครทำอะไร อยู่บ้างการทำงานจึงได้รับความร่วมมือพอสมควร

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านผู้ประสบภัยไม่พร้อมที่จะตอบคำถามเพราะอยู่ในอาการหวาดกลัว เสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สูญเสียคนในครอบครัวในช่วง 2-3 วันหลังเกิดเหตุการณ์

กิจกรรมที่ 2 สำรวจความสูญเสีย สาธารณูปโภคและสาธารณประโยชน์ชุมชน

เครื่องมืออุปกรณ์ แบบบันทึก / สัมภาษณ์บุคคล/ สังเกต

วันที่ 10 มกราคม 2548 – วันที่ 11 มกราคม 2548

สถานที่ ตำบลเกาะพระทอง (หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไธย หมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ หมู่ที่ 4 บ้านปากงก)

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน เก็บรวบรวมข้อมูลความเสียหายด้านสาธารณูปโภคและสาธารณประโยชน์ชุมชน เช่น วัด โรงเรียน อนามัย ศาลาอเนกประสงค์ รวมไปถึงบ้านเรือนที่อยู่อาศัยทั้ง 4 หมู่บ้านของตำบลเกาะพระทองโดยทีมสำรวจได้ลงพื้นที่ทำการสำรวจ 4 ครั้ง

ผลการดำเนินงาน การลงพื้นที่ทำการสำรวจในช่วงแรกเป็นการสอบถามกับชาวบ้านโดยตรงและลงพื้นที่จริงเพื่อสำรวจความเสียหายและได้ถ่ายภาพความเสียหายมาด้วย

ปัญหาและอุปสรรค ในช่วง 2-3 วันแรกชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะตอบคำถามเพราะอยู่ในอาการเสียใจ และต้องการหาพ่อ แม่ และญาติพี่น้อง ที่ยังไม่รู้ว่าเป็นค้ายร้ายคืออะไร บ้างก็รู้ว่าพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เสียชีวิตแล้ว แต่ยังหาศพยังไม่พบยังอยู่ในระหว่างค้นหา การหาเรือลงเกาะในช่วงแรกยากลำบากพอสมควรเพราะชาวบ้านยังหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและที่สำคัญเรือของชาวบ้านได้รับความเสียหายจากคลื่นยักษ์สึนามิ

กิจกรรมที่ 3 สังเกต สัมภาษณ์ ผลกระทบต่อวิถีชุมชนความเชื่อ พิธีกรรมและความเป็นอยู่
เครื่องมืออุปกรณ์ แบบบันทึก/แบบสอบถาม/พูดคุย

วันที่ 4-8 เมษายน 2548

สถานที่ ตำบลเกาะพระทอง (หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไช้ หมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ
หมู่ที่ 4 บ้านปากจอก)

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน มีการแบ่งกลุ่มการรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ติดตามถามข่าวและใช้วิธีการสังเกตพูดคุย
ว่าขณะนี้ชาวบ้านรู้สึกอย่างไร คิดอย่างไรบ้างกับการที่มีญาติพี่น้องบางส่วนที่ยังหาศพไม่เจอยังไม่ได้
นำมาประกอบพิธีกรรม

ผลการดำเนินงาน พบว่ายังมีชาวบ้านที่ยังมีความหวาดกลัวที่ยังฝังอยู่ในใจว่าจะเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นมา
อีก บ้างก็หาสิ่งที่มีจิตใจของแต่ละครอบครัว แต่ละคนแตกต่างกันไป ยังมีความเป็นอยู่ที่ยัง
หวาดผวายังไม่ลืมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความเป็นวิถีชุมชนเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งจากชุมชนที่
อาศัยอยู่บนเกาะ กลับต้องอพยพมาอยู่บนแผ่นดินไหว ความแปลกที่แปลกทางก็ทำเอาชาวบ้านหลาย
ต่อหลายคนนอนไม่หลับเลยทีเดียว

ปัญหาและอุปสรรค ในบางพื้นที่ชาวบ้านเบื่อกับที่จะมานั่งตอบคำถามกับกลุ่มคนที่เข้าไปสอบถามใน
เรื่องเดิมๆ เรื่องเก่าๆ

ข้อเสนอแนะ การทำงานครั้งต่อไปควรคำนึงถึงจิตใจของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงบ้างว่า
รู้สึกเช่นไรบ้างกับสิ่งที่ผ่านมา บางสิ่งไม่ควรที่เข้าไปใช้คำถามที่ตรงเกินไปเพราะคำตอบที่จะได้รับก็
ความเจ็บ ควรใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมความเป็นอยู่

กิจกรรมที่ 4 สังเกต สัมภาษณ์ผลกระทบต่ออาชีพ รายได้ การเกษตร

เครื่องมืออุปกรณ์ แบบสอบถาม/สัมภาษณ์/พูดคุย

วันที่ 11-12 เมษายน 2548

สถานที่ ตำบลเกาะพระทอง (หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไช้ หมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ
หมู่ที่ 4 บ้านปากจอก)

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน ใช้วิธีการพูดคุยกับกลุ่มชาวบ้าน และได้สังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้าน
อย่างไร แต่ละวันชาวบ้านมีกิจกรรมอะไรบ้างในขณะที่ยังมีเรือ เครื่องมือประมง

ผลการดำเนินงาน ได้ทราบว่าชาวบ้านปากจอกประมาณ 10 ครอบครัวที่หันมาประกอบอาชีพรับจ้าง
และค้าขายเพื่อสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง มีทั้งหันมาขายส้มตำ ขายผัก ผลไม้ หอดกด้วยทอดขายที่ตลาด

นักโกธที่หักชั่วคราว รับจ้างทั่วไปรายวันคือใครมาจ้างอะไรก็ทำเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว บ้างก็มีการที่ต้องส่งเสียลูกหลานให้ศึกษาเล่าเรียน จึงต้องหารายได้เพิ่มเพราะว่าเงินที่ได้รับบริจาคมาก็ใช้จ่ายไปแต่ละวัน สักวันหนึ่งก็คงหมดไป แล้วจะเอาที่ไหนมาใช้ถ้าไม่ทำมาหากินด้วยตนเอง ความคิดและความรู้สึกของชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านยังรอคอยที่จะได้รับเรือ เครื่องมือประมง เพื่อที่จะออกทะเลดั้งเดิม แต่ในขณะนี้ยังไม่มีเรือ ก็ต้องรอคอยต่อไป นานสักแค่ไหนกันวันต่อไปคงมีคำตอบ

ข้อเสนอแนะ ประกอบอาชีพได้จึงจะมีรายได้ สิ่งที่สำคัญของการประกอบอาชีพของชาวเลก็คือเรือ เครื่องมือประมง ทั้งชาวบ้านและผู้ที่จะให้การสนับสนุนควรให้ความสำคัญรองลงมาจากเรื่องที่อยู่อาศัย เพราะถ้าวันใดชาวบ้านได้ทั้งบ้านและเรือ ได้ประกอบอาชีพ มีรายได้ วันนั้นความยั่งยืนและมีศักดิ์ศรีจะเกิดขึ้นแน่นอนอย่างที่เราหลายๆ ฝ่ายชอบพูดถึง

.....

กิจกรรมที่ 5 เวทีพูดคุยกลุ่มย่อยผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ

เครื่องมืออุปกรณ์ จดบันทึกจากการพูดคุย

วันที่ 20 เมษายน 2548

สถานที่ ที่หักชั่วคราวบ้านทุ่งละอองของชาวบ้านทุ่งคาบ

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน เป็นการพูดคุยกลุ่มย่อยกับชาวบ้านถึงการประกอบอาชีพหลังจากเกิดสึนามิซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจ ด้านสังคมและความเชื่อ

ผลการดำเนินงาน การทำประมงออกหาปลาไม่ได้เพราะต้องรอเรือ และเครื่องมือประมง มีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่ได้รับความเสียหายออกหาปลาได้ปริมาณกว่าเดิมแต่กลับขายไม่ได้ แผลปลาไม่รับซื้อ โดยอ้างว่าท้องตลาดไม่ต้องการปลาจากทะเลอันดามันเพราะคิดว่าปลาที่ชาวบ้านหามาได้ช่วงนั้นอาจจะกินซากศพคนตาย หรือถ้าจะรับซื้อไว้ก็มีราคาถูกมากแต่ชาวบ้านก็ต้องขายถึงมันจะไม่คุ้มกับค่าน้ำมันเรือก็ตาม รายได้จากการประกอบอาชีพแทบจะไม่พอกิน เกิดความแตกต่างกันทางสังคมที่ว่า มีชาวบ้านก็ต้องมีนายทุนผู้แสวงหากำไร

ปัญหาและอุปสรรค วันนี้ชาวบ้านยังต้องเป็นหนี้สินอยู่เพราะเป็นหนี้ผูกพันกันมานาน ทำอย่างไรที่จะทำให้ชาวบ้านหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ คำตอบนี้จะอยู่ที่ใคร ตัวชาวบ้านเองหรือหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะ การพูดคุยกับชาวบ้านฝ่ายเดียว เราจะรับทราบข้อมูลด้านเดียวควรที่จะพูดคุยสอบถามจากกลุ่มที่ชาวบ้านเรียกว่านายหัว(นายทุน)

.....

กิจกรรมที่ 6 สํารวจเก็บข้อมูลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภูมินิเวศ(บันทึก/จับพิกัดจีพีเอส/วัดระดับน้ำ/ดินถ่ายภาพ)

เครื่องมืออุปกรณ์ เครื่องจีพีเอส กล้องถ่ายรูป

วันที่ 5 มกราคม 2548

สถานที่ ตำบลเกาะพระทอง (หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่2 บ้านท่ามะป๊ะไธย หมู่ที่3 บ้านเกาะระ หมู่ที่ 4 บ้านปากจก)

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน สํารวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทางธรรมชาติ จากการสังเกตศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรทางธรรมชาติ

ผลการดำเนินงาน การเก็บข้อมูลทางธรรมชาติครั้งนี้ด้านความเสียหายที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ผ่านช่วงความแห้งแล้ง ไประยะหนึ่งก็ถึงฤดูฝน มีทรัพยากรทางธรรมชาติเริ่มฟื้นตัว ต้นไม้ที่แห้งตายเริ่มแตกตาใหม่และกลับไม่ตาย หุ่นหญาที่โดนไฟไหม้กลับฟื้นตัวเร็วกว่า ความหนาของโคนที่มาทับถมถูกน้ำฝนชะล้างลงบ้างแล้ว ทำให้กรดเกลือที่อยู่บนดินเจือจางลง ความเค็มของน้ำที่น้ำทะเลท่วมถึงกลับกลายเป็นน้ำจืดทำให้มีลูกปลาตัวเล็กตัวน้อย และมีสิ่งมีชีวิตมาอาศัยอย่างเดิม

ปัญหาและอุปสรรค มีอุปสรรคในการเดินทางบ้างเพราะทะเลมีคลื่นแรงจึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัย

ข้อเสนอแนะ ต้องเตรียมความพร้อมของร่างกาย สิ่งของที่จำเป็นเท่านั้นไม่ควรพาข้าวของมากเกินไป และควรแต่งตัวให้รัดกุม คล่องตัวในการเดินทาง

กิจกรรมที่ 7 สังเกต สัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ชุมชนและวัฒนธรรมสังคม

เครื่องมืออุปกรณ์ แบบสอบถาม/สัมภาษณ์/พูดคุย

วันที่ 4 เมษายน 2548 และ วันที่ 22 เมษายน 2548

สถานที่ ที่พักรับรองของชาวบ้านเกาะพระทองของแต่ละหมู่บ้าน

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน ทีมศึกษาแบ่งกลุ่มรับผิดชอบแต่ละพื้นที่ แล้วนำมาสรุปร่วมกันถึงความเปลี่ยนแปลงที่มีต่อวิถีชีวิต ชุมชน วัฒนธรรมสังคม

ผลการดำเนินงาน วิถีชีวิตเปลี่ยนย่อมส่งผลให้ชุมชนและวัฒนธรรมสังคมมีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เนื่องมาจากชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัยที่ถาวรและที่อยู่ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพประมงและที่

สำคัญเครื่องมือประมงได้รับความเสียหายจึงต้องรอกการแซมแซม/ต่อเรือใหม่ตามคิวที่ได้ลงชื่อไว้กับ
หลายๆหน่วยงาน

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านเริ่มเคียดชังกับการนั่งๆนอนๆและการรอกคอย จนทำให้ถูกมองจาก
ภายนอกว่าไม่ยอมประกอบอาชีพ

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานและองค์กรที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือควรเร่งการทำงานให้รวดเร็วและสร้าง
ความมั่นใจให้กับชาวบ้านว่าเข้ามาช่วยเหลือจริง

.....

กิจกรรมที่ 8 สังเกต สัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงอาชีพรายได้เศรษฐกิจ

เครื่องมืออุปกรณ์ พุคคฺยแลกเปลี่ยน/สังเกตและจดบันทึก

วันที่ 5-6 เมษายน 2548

สถานที่ ที่พักชั่วคราวของชาวบ้านเกาะพระทองของแต่ละหมู่บ้าน

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน ทีมวิจัยแบ่งกลุ่มรับผิดชอบแต่ละพื้นที่ แล้วนำมาสรุปร่วมกันด้านความเปลี่ยนแปลง
อาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ

ผลการดำเนินงาน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่ออาชีพ ชาวบ้านไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ
แต่บางครั้งบางพื้นที่ได้มีการประกอบอาชีพหันมาประกอบอาชีพอื่นในระหว่างรอเรือและ
เครื่องมือประมง จะเห็นได้ว่าชาวบ้านกลุ่มที่หาอาชีพอื่นทำมีความคิดแตกต่างจากอีกหลายกลุ่ม
บ้างก็บอกว่าไม่รู้ว่าจะทำอะไรดีหรืออาจจะเป็นเพราะพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยให้ทำอย่างอื่น เช่น ค้าขาย
รับจ้างทั่วไป เป็นต้น แต่ทุกครั้งก็จะมีข้อเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่เสมอ

ปัญหาและอุปสรรค ข้อมูลที่ได้มาก็ไม่สามารถวิเคราะห์ออกมาได้ว่าเกิดความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
นอกเหนือจากการที่ชาวบ้านต้องย้ายเข้าอยู่ที่บ้านถาวร คอนนั้นคงจะมีอาชีพใหม่เกิดขึ้นและรายได้
รายจ่ายคงเปลี่ยนไปจากเดิมที่อยู่บนเกาะ

ข้อเสนอแนะ ติดตามสถานการณ์ในพื้นที่เป็นระยะๆ ด้วย เพื่อจะได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลง

.....

กิจกรรมที่ 9 เรียนรู้กระบวนการสำรวจ ตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงแหล่งผักอาหารพื้นบ้าน/แหล่งอาหารสัตว์น้ำ

เครื่องมืออุปกรณ์ จดบันทึก/เก็บภาพถ่าย

วันที่ 30 เมษายน 2548

สถานที่ ชุมชนบ้านท่าแป๊ะไช้ และบ้านปากคลอง

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน แบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบการลงพื้นที่ของแต่ละคนในพื้นที่ศึกษา

ผลการดำเนินงาน พืชผักพื้นบ้านมีการขึ้นแล้วบางชนิด ชาวบ้านที่ลงไปอยู่ที่เกาะก็เก็บผักมาทำกับข้าวของแต่ละช่วงฤดูกาล บ้านปากคลอง ชาวบ้านเก็บผักหวานป่า (*Melien suavis Pierre*) เห็ดเหมีด, เห็ดเครง, ผักกุ่ม (*Crateva religiosa Ham*), ขอดเหมีดชุม (*Limnophila aromaticca (Lamk.) merr.*), ขอดผักว่าวหรือกระแด่ไคไม้ (*Drynaria quercifolia (L.) J. Sm*) มันทราย (*Dioscorea Sp.*) ต้นฟ้าขาวขมอม นำมาแป็งทำขนมได้ ชาวบ้านจะทราบว่าช่วงไหนถึงจะมีพืชผักเหล่านี้ กระบวนการเรียนรู้จากชาวบ้านที่ได้มาจะเป็นคำบอกเล่าให้ฟัง ถึงคุณสมบัติของผักพื้นบ้านบางชนิด ยังไม่มีในช่วงนี้จึงต้องติดตามไปเป็นระยะต่อไปด้วย

ปัญหาและอุปสรรค เดินทางเข้าไปหาผักพื้นบ้านที่อยู่ในป่ารกและบางครั้งชาวบ้านไม่พร้อมที่จะพาไปหา จึงต้องเก็บตัวอย่างมาสอบถามจากชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะ การติดตามจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมที่ 10 กิจกรรมเยาวชนสะท้อนภาพสิ่งที่หายไป สิ่งที่เหลืออยู่และจินตนาการวันพรุ่งนี้

เครื่องมืออุปกรณ์ จดบันทึก/กล้องถ่ายรูป

วันที่ 10 มิถุนายน 2548

สถานที่ บ้านปากคลอง

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน จัดกิจกรรมเล่านิทาน ให้เล่าเรื่องราววันเกิดสันามิ และความฝันของเยาวชน

ผลการดำเนินงาน กิจกรรมมีผลต่อสภาพจิตใจของเด็กและตัวพ่อแม่เองด้วย ทำให้ทราบว่าพวกเขาต้องการอยู่กับธรรมชาติ ผูกพันกับสิ่งแวดล้อมบนเกาะ ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ สัตว์ เรือ สะพาน ทะเล โรงเรียน เป็นต้น ต้องการความเป็นธรรมชาติอย่างเดิม สร้างความสนุกสนานให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ปัญหาและอุปสรรค เด็กยังไม่คุ้นเคยกับการทำกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ การทำกิจกรรมกับเด็กต้องใช้ความอดทน สร้างความรู้จักสนิทสนมให้เกิดขึ้น

กิจกรรมที่ 11 กำหนดแปลงแหล่งทรัพยากร7ภูมิเวศสำหรับการติดตามประเมินความเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลา3เดือน(มีค-พค.)

เครื่องมืออุปกรณ์ GPS เครื่องวัดระดับน้ำ เครื่องวัดระดับดิน เชือกฟาง ดัลลิมิเตอร์ แบบบันทึกข้อมูลไม้หลัก กิ่งงัดจิกดอล

วันที่14-15มีนาคม2548(ครั้งที่1วันที่18-19เมษายน2548(ครั้งที่2วันที่ 18-19 พฤษภาคม 2548 (ครั้งที่3)

สถานที่ ตำบลเกาะพระทอง(หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไธย หมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ หมู่ที่ 4 บ้านปากจก)

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน

กำหนดแปลงที่ 1 พื้นที่ทะเล

กำหนดแปลงที่ 2 พื้นที่ทุ่งหญ้าสีทอง

กำหนดแปลงที่ 3 พื้นที่ป่าพรุ

กำหนดแปลงที่ 4 พื้นที่แหล่งน้ำ

กำหนดแปลงที่ 5 พื้นที่สวนเกษตร

กำหนดแปลงที่ 6 พื้นที่ป่าชายหาด

กำหนดแปลงที่ 7 พื้นที่ป่าชายเลน

ผลการดำเนินงาน ได้มีการกำหนดแปลงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา 7แปลงเพื่อการติดตามความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงว่าปรับเปลี่ยนอย่างไร โดยใช้ไม้หลักและเชือกฟางทำจุดสังเกตแปลงที่ 1 พื้นที่ทะเล รวมไปถึงแหล่งหญ้าทะเลซึ่งเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้กำหนดไว้บริเวณหน้าหาดบ้านท่าแป๊ะไธย

แปลงที่ 2 พื้นที่ทุ่งหญ้าสีทอง บริเวณเกาะชาค เป็นพื้นที่ราบต่อเนื่องป่าพรุ ยังมีดินเสม็ดซึ่งเป็นบริเวณน้ำท่วมถึงคันหญ้าแห้งตาย

แปลงที่ 3 พื้นที่ป่าพรุ ซึ่งถัดจากพื้นที่ทุ่งหญ้าในบริเวณป่าพรุมีแอ่งน้ำขนาดเล็กที่ไหลเป็นทางขาวน้ำ มีสภาพเป็นตะกอน ตะไคร้สีเขียว มีความเป็นกรดสูงเริ่มสึกกร่อนไป ไม้เน่า ดินไม้บริเวณนั้นบางคันก็แห้งตายบางคันยังมีความเขียวให้เห็นอยู่

แปลงที่ 4 พื้นที่แหล่งน้ำ บริเวณชุมชนเมืองที่สวนนายปฐมพร แซ่เอี้ยบ มีชุมชนเมืองขนาดใหญ่กระจายลึก ดินเป็นหย่อมๆกระจายอยู่ทั่วไป มีขนาดความลึกประมาณ 5 เมตร- 10 เมตร จุดที่กำหนดครอบคลุมถึงชุมชนเมือง ซึ่งมีน้ำขังคอกอยู่กันชุมชนเมือง น้ำมีสีใสปนแดง

แปลงที่ 5 พื้นที่สวนเกษตร เป็นสวนของอาภรณ์ โทณะวนิก พื้นที่สวนติดกับชายหาดฝั่งตะวันตก (จุดปะทะคลื่น) มีคลองกั้นระหว่างสวนกับฝั่งหน้าหาด ซึ่งเป็นสวนมะพร้าวเป็นจุดปะทะจุดแรก ถัด

มาเป็นแนวสนและสวนกาหยอ ปรากฏร่องรอยของคลื่นที่ซัดมาชัดเจน ต้นไม้อย่างต้นกาหยอถูกแรงปะทะล้มตายหลายต้น ต้นหญ้าแห้งตายล้มปลายน้ำไปหน้าหาด(จังหวะคลื่นลง) ต้นไม้บางต้นยืนต้นตาย ต้นมะพร้าวยืนต้นได้อยู่ มีต้นมะพร้าวต้นเล็กล้มแต่ไม่ตาย ต้นกาหยอกำลังจะแตกใบอ่อน

แปลงที่ 6 พื้นที่ป่าชายหาด บริเวณสวนมะพร้าวด้านทิศเหนือของ บริษัทเงิน-เงิน มีต้นมะพร้าวปลูกเป็นทิวแถวความสูง 30-50 เมตร หน้าหาดมีร่องรอยผ่านการตกของฝนแล้วสังเกตได้จากร่องรอยของดินที่เป็นจุดๆ ส่วนทางด้านชายฝั่งหน้าหาดมีความลึกและชันมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะความยาว 26.10 เมตร ลักษณะพื้นที่ชายหาดถูกกัดเซาะจนถึงโคนต้นมะพร้าว สังเกตได้ว่าต้นมะพร้าวที่สูงประมาณ 10-20 เมตร ไม่ตายแต่รากมะพร้าวโผล่ขึ้นมาเหนือพื้นดิน ส่วนต้นหญ้า, ผักบุ้งทะเล *Ipomoea pes-caprae* (L.) Sweet. *Convolvulaceae* ถั่วทะเล และผักลิ้นห่าน (*Launaea sarmentosa* Sch.Bip.ex O. Kze.)แห้งตายทั้งหมดไม่มีเหลือให้เห็นอยู่เลย

แปลงที่ 7 พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชายเลนบริเวณบ้านปากจอก มีต้นโกงกางหักและตายจำนวนมาก สภาพพื้นที่โดยรอบยังไม่มีการเคลียร์พื้นที่ ในการติดตามครั้งที่ต้นโกงกางที่ตายมีการตัดแต่งกิ่งและมีการงอกใหม่ของต้นโกงกาง มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ เช่น ปลาข้างไผ่ ปลาดิน ปลาหัวโทงเล็ก ลูกปลามอง มีเม่นและกระดิ่งกินเปรี้ยว

ปัญหาและอุปสรรค เครื่องมือการทำงานไม่พร้อม ไม่มีการวางแผนก่อนลงพื้นที่ทำให้การทำงานในครั้งแรกอาจไม่สมบูรณ์ ถือว่าเป็นบทเรียนการทำงาน

ข้อเสนอแนะ จากบทเรียนครั้งที่หนึ่งต่อไปการลงพื้นที่ต้องมีการวางแผนก่อนลงพื้นที่ทุกครั้งต้องทราบวัตถุประสงค์ว่าการลงพื้นที่ครั้งนี้ต้องการทำอะไร ต้องการรู้อะไรและต้องมีการเตรียมอุปกรณ์การทำงานอะไรบ้าง ควรเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่ทุกครั้ง

กิจกรรมที่ 12 การติดตามประเมินความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร 7 ภูมิโนศ

สถานที่ บนเกาะพระทองหลังสี่นาค ในช่วงระยะเวลา 8 เดือน

วันเวลา วันที่ 17 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2548

ผลการกิจกรรม

1.ป่าชายเลน

เป็นแปลงบริเวณบ้านปากจอกซึ่งโคน สี่นาคเสียหายมากและอยู่ทางทิศเหนือของเกาะพระทองไม่ได้ไปติดตามการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพถนนเป็นหล่มน้ำท่วมจึงไม่สามารถขับรถผ่านไปได้ อีกทั้งสภาพรถไม่ได้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ เนื่องจากคันส่งล้อรถเกิดหลุดระหว่างทางทำให้การเดินทางต้องเป็นไปอย่างช้าๆและระมัดระวังมากขึ้น

2.ทะเลและแหล่งหญ้าทะเล

เป็นแปลงบริเวณหน้าหมู่บ้านท่าแป๊ะไช้ ซึ่งเป็นแหล่งหญ้าทะเลที่ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ หอยชักตีนและ ปลิงทะเล จากการสังเกตพบว่าน้ำทะเลมีความสะอาดมากขึ้นเนื่องจากน้ำมีความใสมากขึ้นจากการสำรวจไปเมื่อ วันที่ 18 พฤษภาคม 2548

จากที่ชาวบ้านหาหอยชักตีนมาในขายพบว่าชาวบ้านหาหอยได้มากกว่าช่วงที่เกิดสึนามิ 2-3 เดือนแรก พวกหอยที่ได้มีความสมบูรณ์ซึ่งสามารถดูจากขอบเปลือกหอยที่มีความหนาและแฉว

ส่วนหญ้าทะเลไม่สามารถสำรวจความเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากช่วงนี้เป็นช่วงน้ำตาย (ช่วง 6 – 13 ค่ำ) น้ำจะไม่ลดลงไปมากนัก ทำให้ไม่สามารถมองเห็นแปลงที่ทีมวิจัยได้กำหนดเพื่อติดตามผลไว้

3.ป่าชายหาด

บริเวณสุขขอบฟ้ารีสอร์ท จากการสำรวจพบว่าหาดหาดมีการปรับสภาพจากที่มีความลาดชันสูงไม่เหมาะกับการเล่นน้ำในการสำรวจเมื่อ วันที่ 18 สิงหาคม 2548 เป็นหาดทรายที่มีความลาดชันน้อยเหมาะกับการเล่นน้ำ หาดมีความสะอาดมีเศษซากพืชเหลืออยู่น้อยมาก นอกจากนี้น้ำทะเลน้ำพัดเอาทรายขึ้นมาถมหน้าหาดใหม่ที่เป็นหลุมเป็นบ่อ และคลื่นริมหาดที่เป็นเว้า เนื่องจากโดนคลื่นสึนามิซัดให้ดินขึ้นจนมองเป็นหาดที่ขยาขยควมมากกว่าเดิม อีกทั้งน้ำทะเลก็มีความใสสะอาดเป็นสีเขียวมรกต หอดตัวเป็นแนวยาวสวยงามมาก

พืชแนวชายหาดพวกสนมีการปรับสภาพเป็นแนวทิวสนเขียวอย่างเดิม นอกจากบางต้นที่หักโค่นก็จะตายไป ส่วนพวก เตยทะเล ผักขมทะเล ผักก้นห่าน เป็นต้น ได้งอกขึ้นมาใหม่ แม้จะไม่หนาแน่นมากนัก ส่วนไม้อื่นๆ เช่น ไม้พะยอม ไม้คอแห้ง เป็นต้นจะแห้งตายเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากไม้พวกนี้จะไม่ทนต่อความเค็ม เหมือนสนหรือ เตย

4.ป่าพรุ

บริเวณนบเกาะชาด เป็นบริเวณที่มีน้ำตลอดทั้งปี แต่หลังเกิดสึนามิน้ำในบริเวณนี้มีน้ำทะเลลงไปทำให้น้ำมีความเค็ม และเน่าเสีย สัตว์น้ำก็หายไป ส่วนพืชพันธุ์ไม้บริเวณนี้แห้งเหี่ยวตายไปพอสมควร เนื่องจากไม้พวก เค้าร้าง (*Cavvota mitis lour*) หลาโอน พ้อ เป็นต้น ไม่ทนต่อความเค็ม หลังจากสภาพอากาศเปลี่ยนจากแห้ง เป็นมีฝนตกมาแล้ว ประมาณ 3-4 เดือน วันที่ 17 สิงหาคม 2548 ซึ่งทีมวิจัยได้ลงไปติดตามการเปลี่ยนแปลง ผลปรากฏว่า น้ำที่เคยเน่าเสียจนไม่มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ กลับใสขึ้น เศษซากพืชที่ทับถมโดนน้ำซัดทำความสะอาดไปแล้ว พวก กุ้ง หอย ปู ปลา กลับมาแหวกว่ายในสายธารอีกครั้ง พวกพืชน้ำกลับมามีชีวิตอีกครั้งรวมทั้งหญ้าธอง ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นในน้ำที่มีน้ำไหล และเป็นผักพื้นบ้านที่ชาวบ้านนำมาขูดแบ่งทอดรับประทานเป็นอาหารว่าง ส่วนไม้ที่ตายเมื่อครั้ง โคนสึนามิก็นำไปย่อยตายไปมากแล้ว และมีไม้ใหม่งอกขึ้นมาทดแทน

5. แหล่งน้ำ

เป็นสระน้ำจืดที่ขุดไว้บริเวณทุ่งหญ้าและใกล้สวนเกษตรของชาวบ้าน ทางทิศตะวันตกของเกาะพระทอง ในเหตุการณ์สึนามิมีน้ำทะเลท่วมขังน้ำในบ่อเต็มจัด จนทำให้สัตว์น้ำและพืชน้ำพากันตายไป น้ำเกิดเป็นน้ำเสียส่งกลิ่นเหม็น ทำให้มีขุลงวางไข่ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์งู ในช่วงที่เกิดสึนามิได้ ประมาณ 1 เดือน จึงมีขุลงระบาดในชุมชนมาก หลังจากที่มีฝนตกลงมา ได้ประมาณ 3-4 เดือน เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2548 ซึ่งทีมวิจัยได้ลงไปติดตามการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ผลปรากฏว่าน้ำที่เคยเน่าเสียจนไม่มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่นั้น กลับใสขึ้น และน้ำจืดเป็นปกติ จากการสังเกตพบว่ามีพวกปลาหัวตะกั่วแหวกว่ายอยู่แล้ว นอกจากนี้พืชน้ำบางชนิดก็งอกขึ้นมาบ้างแม้จะไม่มากนัก เนื่องจากแหล่งน้ำที่ทางทีมวิจัยได้ติดตามการเปลี่ยนแปลงเป็นสระน้ำ จึงไม่มีการไหลพัดพาเศษซากพืชที่ตายออกไปจากแหล่งน้ำ ทำให้ในน้ำมีเศษซากพืชที่ตายทับถมกันอยู่ที่ก้นบ่อ ทำให้น้ำมีสีออกน้ำตาล

6. ทุ่งหญ้า

ในแปลงติดตามผลความเปลี่ยนแปลงของทุ่งหญ้าที่โคนสันามิทำให้หญ้าบนทุ่งแห้งตาย และ คลื่นสึนามินำดินเลนมาถมหน้าดินทรายเดิม หนาประมาณ 1 นิ้ว และหลังจากที่หญ้าแห้งตายก็มีไฟติดในแปลงครึ่งหนึ่ง ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน คือ ส่วนที่โคนไฟไหม้หญ้าจะงอกเร็วกว่า ส่วนที่ไฟไม่ได้ไหม้ เนื่องจากการที่ไฟไหม้ต้นหญ้าเก่าที่ตายแล้วไปเป็นการกระตุ้นเปิดตาได้ ดินให้เจริญงอกขึ้นมาใหม่ได้ง่ายกว่าซึ่ง อาจใช้ทฤษฎี เดียวกันกับที่ตัดยอดไม้ เพื่อกระตุ้นตาข้างให้เจริญออกมา ทำให้ทุ่งหญ้าได้มีการปรับตัว โดยการงอกเป็นต้นใหม่เข้าสู่ภาวะปกติเหมือนตอนที่ไม่มีคลื่น สึนามิเข้ามา และจากเหตุการณ์สึนามิที่ทำให้ไม้ยืนต้นตายลงอย่างมากมานั้นทำให้เกิดเป็นพื้นที่ทุ่งหญ้ามากขึ้นกว่าเดิม ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่หญ้าบางชนิด เช่น หงอนนาคล (Close-up) หญ้าบัว หญ้าหัวหอมหรือหญ้าหัวไม้ขีด (*Eriocanion cinerem R.Br.*) หญ้าขี้กลากหรือกระถินทุ่ง (*Xyris medical*) เป็นต้น เริ่มออกดอกทำให้ทัศนียภาพบนทุ่งช่วงนี้มีความงดงามมาก

7. สวนเกษตร

จากการสำรวจสวนเกษตร ซึ่งปลูกมะพร้าวและมะม่วงหิมพานต์ ในสวนของคุณอาภรณ์ โทณวนิก พบว่า มะพร้าวบางส่วนที่ยอดหักและล้มเนื่องจากความแรงของคลื่นยักษ์ตายไปส่วนที่ไม่ล้มก็ยังมีชีวิตยืนอยู่ต่อได้ถึงแม้ว่าสีจะออกเหลืองไปบ้าง มะม่วงหิมพานต์ส่วนใหญ่จะแห้งตาย ชาวบ้านได้มีการปรับพื้นที่ที่เสียหายและนำมะพร้าว มะม่วงหิมพานต์มาปลูกทดแทนแล้ว

นับจากเกิดเหตุการณ์สึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ถึงวันที่ 17 สิงหาคม 2548 ซึ่งทีมวิจัยได้ลงไปติดตามการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติบนเกาะพระทอง เวลาค้นมาประมาณ 7 เดือนกว่าแล้ว จากการสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติโดยรวมแล้วพบว่า ทรัพยากรธรรมชาติมีการปรับตัวของสังคมป่าไม้ที่แตกต่างกัน คือ ไม้ระดับเรือนยอด เช่น

ไม้พะยอม ไม้ค้อแห้ง จะขึ้นแห้งตายเป็นส่วนมากการปรับตัวที่จะงอกขึ้นมาใหม่นั้นไม่ค่อยมี แต่ในขณะเดียวกัน ไม้พวกเสม็ดขาว เสม็ดแดง หรือไม้ระดับล่างลงมากจะมีการปรับตัวที่ดีกว่า คือมีการฟื้นสภาพงอกขึ้นมาใหม่ขึ้นมาใหม่ ส่วนพืชพวกหญ้าต่างจะมีการปรับสภาพเหมือนเดิมได้เร็วมาก เพราะเพียงแค่มีย่นดงลงมาอย่างต่อเนื่อง เพียงไม่กี่เดือนซึ่งเป็นการชักล้างความเค็มออกไปจากดิน เมื่อดินเก่าตายไปดินใหม่ก็แตกดันขึ้นมาใหม่อย่างรวดเร็ว ทำให้สภาพของทุ่งหญ้ากลับมีสภาพเป็นดังเก่าได้ในเวลาไม่กี่เดือน

ผลกระทบที่เกิดกับพืชผักพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านบางชนิด เช่น ผักหวานป่า ผักกุ่ม เห็ดโป๊ะ เห็ดเสม็ด ไม่สามารถหาได้ในพื้นที่ ที่โคนสันามิท่วมถึง เพราะพืชพวกนี้ได้ตายไปแล้ว เนื่องจากความเค็มของน้ำทะเล แต่สามารถหารับประทานได้ ตามฤดูกาลจากพื้นที่สันามิเข้าไม่ถึง ผักพื้นบ้านที่ขึ้นริมชายหาด เช่น ผักลิ้นห่าน ถั่วทะเล ซึ่งโคนคลื่นซัดหายไปช่วงที่เกิดสันามินั้น เริ่มงอกขึ้นมาใหม่อีกครั้งและสามารถหารับประทานได้แล้ว สำหรับพืชที่มีผลกระทบน้อยเห็นจะได้แก่ ผักแว่นหรือกระแตไต่ไม้ เพราะหลังจากที่เกิดคลื่นสันามิและฤดูแล้งมาเยือนก็สามารถหายอดมารับประทานได้ทั้งในบริเวณที่โคน และไม่โคนสันามิ

สำหรับสัตว์ป่าถือว่าผลกระทบน้อยเช่นเดียวกัน เพราะสัตว์สามารถ เข้าไปหากินในบริเวณที่ไม่โดนสันามิ บางชนิดยังอาศัยเหตุการณ์ที่คลื่นซัดเอาพวกปลาขึ้นมาติดบนทุ่งทำให้บนเดิมไปด้วยอาหาร อย่างเช่น นกตะกรุมที่จะพบบ่อยมากเนื่องจากขึ้นมากินปลาที่ตายบนทุ่ง จากที่ก่อนเกิดสันามิ จะเห็นได้ตามป่าชายเลนเท่านั้น เมื่อบนทุ่งหมดอาหารนกตะกรุมก็จะกลับไปอยู่ในพื้นที่หากินเดิมได้ และจากที่พืชพวกหญ้าที่แตกยอดขึ้นมาใหม่ก็เป็นแหล่งอาหารอย่างดีสำหรับกวางป่า

กิจกรรมที่ 13 ติดตามเพื่อประเมินความเปลี่ยนแปลงของแปลงแหล่งทรัพยากร 7 ภูมินิเวศ
ช่วงระยะเวลา 10 เดือน

สถานที่ เกาะพระทอง

วันเวลา วันที่18-20 เดือนตุลาคม พ.ศ.2548

1. ป่าชายหาด พื้นที่ที่กำหนดไว้เพื่อการติดตามความเปลี่ยนแปลงติดกับทะเลฝั่งทิศตะวันออกของเกาะพระทองและเป็นพื้นที่สวนมะพร้าวของบริษัทเงิน-เงิน จากการติดตามที่ผ่านมาในแต่ละช่วงเวลาในระยะแรกติดตามเดือนละหนึ่งครั้งติดต่อกัน 3 เดือน จนถึงระยะห่างในการติดตามเป็น 2 เดือนต่อหนึ่งครั้ง และเมื่อวันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ.2548ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 สภาพพื้นที่ป่าชายหาดมีพืชจำพวกถั่วทะเลขึ้นตัวและเป็นดอกจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณสวนมะพร้าว และยังพบว่ามี ผักลิ้นห่าน (*Launaea sarmentosa* Sch. Bip. ex O. Kze.) กำลังขึ้นตัวอีกด้วย (ซึ่งในบริเวณนี้แต่เดิมก่อนเกิดสันามิมีผักลิ้นห่านกระจายอยู่ทั่วไปตามป่าชายหาด) และมีพืช

กลุ่มดินจำพวกหญาต่างๆประมาณ 5 ชนิดงอกขึ้นมาทำให้ในบริเวณนั้นมีความชุ่มชื้นขึ้น บริเวณสวนมะพร้าวมีมะพร้าวที่หล่นได้โคนกำลังงอก สังเกตได้ว่าทางเข้าของสวนไม่ได้มาดูแลและเก็บมะพร้าวที่หล่นเป็นเวลากหลายเดือนแล้ว และดินมะพร้าวส่วนของรากยังคงช่วยยึดค้ำกิ่งทรายที่ถูกคลื่นกัดเซาะมิให้ทรายทลายไปกับแรงลมอีกด้วย สภาพของน้ำทะเลคลื่นในทะเลมีความแรง ความสูงของคลื่นประมาณ 1-2 เมตร ทำให้ทะเลบริเวณนี้มีความลึกและลาดชันขึ้นจากเดิม

2. แหล่งน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มเหมืองเก่าบริเวณสวนเกษตรของ นายปฐมพร แซ่เอี้ยบ ชาวบ้านเกาะพระทอง วันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 ได้ลงพื้นที่ติดตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่ของแหล่งน้ำและได้เก็บตัวอย่างน้ำในแหล่งน้ำเพื่อตรวจสอบค่า pH ของน้ำ และในการเก็บตัวอย่างน้ำได้เก็บ 3 ระดับ ระดับเข้า ระดับเอวและระดับอก วัดค่าน้ำทั้ง 3 จุดได้ 0.3 น้ำมีสภาพเป็นน้ำกร่อย โดยใช้เครื่องวัดความเค็มแบบส่อง (Refractometer) เจ้าหน้าที่ นายประสิทธิ์ ไกรวิชัย (ทำหน้าที่แทน) สถานีวิทยุทรัพยากรชายฝั่งระนอง ค. กำพวน กิ่งอ.สุขสำราญ จ.ระนอง สภาพผิวน้ำมีความใสมองเห็นตะกอนใต้น้ำเป็นสีน้ำตาลไหม้ ส่วนสภาพดินบริเวณผิวดินวัดค่าได้ pH 6.9 สรุปได้ว่าสภาพดินเป็นกลาง และโดยรอบพื้นที่บึงแหล่งน้ำมีคันหญ้าหลากหลายชนิดงอกขึ้นมาให้ความชุ่มชื้นกับดินซึ่งได้ผ่านช่วงฤดูฝนมาแล้วแต่ในขณะนี้ช่วงเดือนตุลาคมก็ยังมีฝนตกอยู่เรื่อยๆทำให้คันไม้คันหญ้ามียูนิเวอร์สโคยรอบบริเวณสามารถมองเห็นได้ทั่วไป

3. สวนเกษตร พื้นที่สวนเกษตรของ คุณอาภรณ์ โทณวนิก เป็นสวนกาหยอ (มะม่วงหิมพานต์) และสวนมะพร้าว จากการลงสำรวจเมื่อเดือนสิงหาคมที่ผ่านมาพบว่าคันกาหยอที่ติดตามดูความเปลี่ยนแปลงได้แห้งตายหมดทุกคันและทางเข้าของสวนได้มีการปลูกกาหยอทดแทนคันที่ตายไปและยังได้ปลูกมะพร้าวเพิ่มเติมจากเดิมอีกด้วยจากการติดตามความเปลี่ยนแปลงในวันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ.2548 พบว่ามีการใส่ปุ๋ยให้กับคันที่ปลูกใหม่ โดยสังเกตได้จากคันหญ้าบริเวณรอบๆคันกาหยอ และดินมะพร้าวที่ปลูกใหม่คันหญ้ามียูนิเวอร์สโคยเป็นวงกลมรอบคันกาหยอ และบริเวณพื้นที่กว้างๆมีคันหญ้ามามากกว่า 10 ชนิดออกดอกบางชนิดมีเมล็ดที่แก่แล้ว ได้แก่ หญ้าหางช้าง (คอมมิวนิสต์) และดอกหญ้าเจ้าชู้ เป็นต้น พื้นดินมีความชื้นเพราะตลอดทั้งเดือนที่ผ่านมามีฝนตกชุก ทำให้ดินอุ้มน้ำไว้มาก

4. ป่าชายเลน พื้นที่ที่กำหนดแปลงเพื่อการติดตามอยู่ที่บ้านปากจอก บริเวณสะพานท่าเทียบเรือเดิมของหมู่บ้านก่อนเกิดสึนามิ ติดกับทะเลฝั่งทิศเหนือของเกาะพระทอง เป็นพื้นที่ที่น้ำเค็มท่วมถึงและได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง วันที่ทำการสำรวจตรงกับวันที่ 19 เดือนตุลาคม พ.ศ.2548 แรม 1 ค่ำ (น้ำใหญ่) จากการสำรวจในระยะแรกพบว่า คันโกงกางที่เคยสมบูรณ์ได้รับความเสียหายจาก สึนามิเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีส่วนที่ยังสามารถยืนต้นอยู่ได้ ทางทีมวิจัยจึงเลือกพื้นที่ป่าชายเลนแห่งนี้เป็นที่เพื่อการติดตามความเปลี่ยนแปลง และจากการติดตามในแต่ละช่วงพบว่าคันโกงกางที่เริ่มมีการฟื้นตัว และมีการปลูกคันโกงกางเพิ่มเติม ส่วนคันไม้จำพวกคันเฒ่า ยังคงยืนต้น

แต่ต้นแสมขาว (*Avicenniaceae*) มียืนต้นตายอยู่ประมาณ 6 ต้น ในพื้นที่สำรวจและในบริเวณคลองด้านในยังพบว่ามีต้นจากพื้นดินแตกกอขึ้นใหม่หลายต้น ส่วนสภาพดินเป็นดินเลนปนทราย (ทรายจำนวนมากถูกพัดมากลบ) ทำให้เป็นดินแข็งมากกว่าดินเลนในพื้นที่อื่นๆ แต่ก็อ่อนตัวมากกว่าที่จะเป็นดินทรายล้วนๆ ถ้าหากมองโดยรวมจากสภาพป่าชายเลนในบริเวณนี้ยังจะต้องใช้เวลาอีกหลายๆ เดือนในการฟื้นตัวสู่สภาพเดิมก่อนเกิดสึนามิ ธรรมชาติสามารถที่จะฟื้นตัวมันเอง แต่กระนั้นก็ตาม คนในชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือด้วย

5. ทะเลและแหล่งหญ้าทะเล พื้นที่ที่กำหนดบริเวณหน้าหาดเลน อยู่ทางทิศใต้ของบ้านท่ามะปี่โย้ย ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของชาวบ้านท่ามะปี่โย้ย ลักษณะพื้นที่เป็นดินขึ้นเปิดหรือดินเลนปนทราย โผล่พื้นน้ำเมื่อน้ำลดลงระดับต่ำสุด(ในช่วงน้ำใหญ่) ภาษาชาวบ้านเรียกว่าโหนด(ก็คือบริเวณเนินทรายที่น้ำลดลงจนมองเห็นแหล่งหญ้าทะเล) และในการสำรวจในช่วงแรกๆพบว่ามีหญ้าทะเลจำนวนมากได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากคลื่นสึนามิ ทำให้หญ้าคาทะเล ประเภท หญ้าชะเงาใบขาว (*tropical eelgrass*) หญ้าชะเงาใบสั้น (*toothed seagrass*) และ หญ้าใบมะกรูด (*spoon-grass*) มีร่องรอยชำและใบขาดวัน จากการที่ได้ทำการลงติดตามความเปลี่ยนแปลงเมื่อวันที่ 19 เดือนตุลาคม พ.ศ.2548 ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ (ช่วงน้ำลงต่ำสุดเวลา 5 โมงเย็นโดยประมาณ) ซึ่งเป็นช่วงที่ระดับน้ำทะเลลงต่ำสุด จนสามารถมองเห็นแหล่งหญ้าทะเลเป็นข้อมๆ อยู่บริเวณเนินทราย พบว่าหญ้าชะเงาชนิดนี้มีลักษณะสีน้ำตาลดำ คาค่ากำลังจะตายอันเนื่องมาจากมีทรายปนเลนพัดมาทับถมบริเวณแหล่งหญ้าทะเลมีความหนาแน่นทำให้หญ้าชะเงาชนิดนี้มีลำต้นเรียบกับพื้นทรายถูกทับถมจนแทบมองไม่เห็นและมีปริมาณลดลงอย่างมากถ้าเทียบกับการสำรวจในครั้งแรก ในขณะที่หญ้าชะเงาและหญ้าคาทะเลมีปริมาณเพิ่มขึ้น และลักษณะของดินและใบมีความสมบูรณ์ ต้นยาวประมาณ 1 เมตร มีดอก ใบไม่มีรอยชำแต่มีตะไคร่น้ำเกาะซึ่งเป็นลักษณะปกติและยังคงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น หอยชักตีน หอยแครง กุ้ง กั้ง หมึกแครง ปลาฉาว และจำพวกหอยหลักวัวมีอยู่อย่างหนาแน่น

6. หุ่นหญ้า พื้นที่บริเวณเกาะชาด ซึ่งเป็นพื้นที่หญ้าที่กว้าง มีต้นหญ้าหลากหลายชนิดกำลังออกดอกสร้างทัศนียภาพที่สวยงามขึ้นอีกครั้งหนึ่งตามช่วงฤดูกาล และต้นหญ้ามีความสูงประมาณ 2 ฟุต ส่วนต้นเสม็ดที่ได้ติดตามความเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดพบว่ายังคงยืนต้นเขียวขมู แต่ลำต้นยังคงแคระแกร็น เนื่องจากดิน ธาตุอาหารในดินมีจำนวนจำกัด ลำต้นมีความชื้นจากฝน ไม่พบว่ามีหยาดน้ำค้างหรือออกฤๅ สภาพพื้นดินยังมีร่องรอยไฟไหม้และตะกอนถ่าน น้ำฝนได้ชะล้างเหลือเป็นเถาเลื้อยคลุมทราย มีลักษณะขึ้นและจากฝนตกชุกตลอดทั้งเดือน

7. ป่าพรุ พื้นที่ป่าพรุที่ได้กำหนดเพื่อติดตามความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวจากหุ่นหญ้าประมาณ 50 เมตร จากการสำรวจเมื่อเดือนสิงหาคมที่ผ่านมาพบว่า สภาพพื้นที่โดยรอบมีความชุ่มชื้นและยังมีต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นเสม็ดขาว ต้นเต่าร้าง ต้นหลาโอนและพืชต่างๆ สภาพพื้นที่มี

แหล่งน้ำขนาดเล็กไหลผ่านและในน้ำยังพบว่ามีพืชน้ำจืดพวกหญ้า เช่น หญ้าช้อง (ซึ่งสามารถนำมารับประทานได้) และอยู่ในช่วงฤดูฝน เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2548 ทีมวิจัยได้ติดตามความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่พบว่ามีดินหลาอินถูกกัดโคลนลง 1 ดัน สภาพแวดล้อมโดยรอบได้พื้นตัวกลับสู่สภาพปกติ มีดินหลาชนิดงอกขึ้นมามากออกดอกทั่วทั้งบริเวณ ทีมวิจัยได้เก็บตัวอย่างน้ำเพื่อนำมาตรวจวัดค่า pH ของน้ำ 3 ระดับ คือ ระดับเข้า ระดับเอว และระดับออก เพื่อวัดค่าได้ผลแน่นอน

สรุป จากการที่ทีมวิจัยได้ติดตามความเปลี่ยนแปลงตลอดระยะเวลา 10 เดือนหลังจากเกิดเหตุการณ์สึนามิ ทำให้ทราบว่าแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมีการปรับเปลี่ยนสภาพตามฤดูกาล แต่ก็มีบางพื้นที่ที่ยังพื้นตัวช้ากว่าพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่บ้านสวนมิด ทางไปหมู่บ้านทุ่งคาพบว่าสภาพพื้นที่โดยรวมยังมีความแห้งแล้ง มีดินไม้ต่างๆ ยังไม่ฟื้นตัว เนื่องจากบริเวณนี้ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิได้รับความเสียหายอย่างหนักทำให้การปรับตัวทางธรรมชาติช้ากว่าพื้นที่บริเวณอื่นๆ

กิจกรรมที่ 14 เวทีประชุมนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง

เครื่องมืออุปกรณ์ เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนมีการจำบันทึก/บันทึกภาพ

วันที่ 7 มีนาคม 2548

สถานที่ ห้องประชุมใหญ่ ตูระบุรี กรีนวิว รีสอร์ท

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยและองค์กรที่ทำงานในพื้นที่

การดำเนินงาน สรุปการดำเนินงานการฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัย

ผลการดำเนินงาน มีหลายองค์กรเข้าร่วมประชุมได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน และงานฟื้นฟูระยะยาวที่จะทำต่อไป(แนบเอกสารสรุปประชุม)

ปัญหาและอุปสรรค มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันเนื่องจากขาดการประสานงานและเชื่อมโยงข้อมูลข้อเสนอแนะ หากแต่ละองค์กรมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกัน ก็ควรมีการกระจายพื้นที่การทำงาน

กิจกรรมที่ 15 สังเกตรูปแบบวิธีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคนชุมชนและทรัพยากร
เครื่องมืออุปกรณ์ สังเกตพูดคุย/จดบันทึก

วันที่ 3 เมษายน 2548

สถานที่ ที่พักชั่วคราวชาวบ้านผู้ประสบภัย.

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิด สังเกตความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา

ผลการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มต้นจะเห็นได้ว่าชาวบ้านอพยพหนีภัยมาอยู่ที่ศูนย์วัดสามัคคีธรรม (ป่าสัก) ต่อมาย้ายมาอยู่ที่พักชั่วคราวในแต่ละแห่งทั้งที่เป็นการตัดสินใจของชาวบ้านเองในการเลือก ที่พักชั่วคราวแล้ว รวมทั้งเป็นการตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ด้วย และในอนาคต เตรียมย้ายเข้าไปชุมชนใหม่อีกครั้งและจะเป็นการถาวรหรือไม่ขึ้นอยู่กับใครกันจะเป็นผู้กำหนด ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติก็เริ่มมีการปรับตัว พื้นตัวอย่างช้าๆตามฤดูกาลต่อไปต้องคอยดูว่าจะใช้เวลานาน แค่ไหนที่ทรัพยากรจะกลับสภาพเดิม

ปัญหาและอุปสรรค ชาวบ้านยังไม่ได้บ้านถาวร ความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบากเพราะที่พักชั่วคราวเกิด น้ำท่วมขังหลังจากเกิดฝนตกลงมา

ข้อเสนอแนะ หน้าฝนการทำงานค่อนข้างลำบากเพราะพื้นที่จังหวัดพังงาในฤดูฝน ฝนจะตกชุก ที่เรียก กันว่าฝนแปด แดดสี่

กิจกรรมที่ 16 วิเคราะห์พูดคุยวิธีการ กระบวนการ การปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์แหล่งอาหารธรรมชาติ
เครื่องมืออุปกรณ์ สังเกตพูดคุย/จดบันทึก

วันที่ 3 พฤษภาคม 2548

สถานที่ เกาะพระทอง

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

ผลการดำเนินงาน การพูดคุยถึงการ ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารธรรมชาติหลังจากเกิดเหตุการณ์ สึนามิใหม่ๆชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์จากแหล่งอาหารธรรมชาติเลยเพราะชาวบ้านมาอาศัยอยู่ข้างบน แต่ในระยะต่อมาชาวบ้านปากคลองได้ลงกลับไปอยู่ที่เกาะจึงมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารมาก ขึ้น มีทั้งเก็บหอยชักตีน เก็บผักพื้นบ้าน อย่างเช่น ผักหวานป่า ยอดผักว่าว(กระแตไต่ไม้) ที่ไม่ตาย จากสึนามิมาประกอบอาหารกินอย่างเดิม แต่ก็ยังมีผักพื้นบ้านบางชนิดที่ยังไม่ฟื้นตัว

ข้อเสนอแนะ ชาวบ้านสามารถหาผักพื้นบ้านมาปลูกใหม่ได้

กิจกรรมที่ 17 สำรวจการเปลี่ยนรูปทรงพื้นที่เกาะ แหล่งน้ำ คลองทางระบายน้ำจากทุ่งหญ้าสีทอง
เครื่องมืออุปกรณ์ กล้องถ่ายรูป เครื่องจีพีเอส การบันทึก

วันที่ 5 พฤษภาคม 2548

สถานที่ พื้นที่บนเกาะพระทอง

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและชาวบ้านเกาะพระทอง

ผลการดำเนินงาน ลงพื้นที่ทำการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกาะ แหล่งน้ำ และคลองทาง
ระบายน้ำ พบว่าแหล่งน้ำมีความกว้างขึ้นแต่น้ำตื้นลง เนื่องจากคลื่นได้พัดพาดินโคลนมาทับถมปิด
กั้นทางระบายน้ำเกิดน้ำเน่าเสียเพราะมีเศษขยะปะปนมาด้วย น้ำดินถูกทำลายเป็นหลุมเป็นบ่อ ส่วน
ทางด้านหน้าหาดเกิดความลาดชันของแนวหาดทรายเป็นแอ่งกระทะ และเกิดร่องน้ำขนาดกว้างมาตัด
แนวหน้าหาด และเกิดการกัดเซาะของคลื่นขยายพื้นที่มากขึ้น จากการสังเกตทุกครั้งที่สูงไป

ข้อเสนอแนะ การปลูกพืชคลุมดินมีความสำคัญเพราะจะช่วยรักษาหน้าดินไว้ได้ และต้นไม้ก็สามารถ
ช่วยยึดดินได้ด้วย

กิจกรรมที่ 18 เวทีกลุ่มย่อย 4 ม.ๆ ละ1ครั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปรับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

เครื่องมืออุปกรณ์ พุดคุยทำการจดบันทึก/เก็บภาพถ่าย

วันที่ 1 พฤษภาคม 2548-วันที่ 4พฤษภาคม 2548

สถานที่ เกาะพระทอง

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน สังเกตพุดคุยทำการจดบันทึกแลกเปลี่ยนความคิดของชาวบ้านที่มีต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการดำเนินงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันกับชุมชน สร้างให้ชุมชนเกิด
ความหวงแหนทรัพยากรซึ่งเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของชุมชน สภาพสิ่งแวดล้อมถูกทำลายจากคลื่นยักษ์สึนามิ
ชุมชนเองจะต้องช่วยกันฟื้นฟูให้กลับมาสู่สภาพเดิม ชาวบ้านเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมที่เรียนรู้การ
ปรับสภาพทรัพยากรธรรมชาติ เช่นการปลูกป่าทดแทน การปลูกป่าโกงกาง ป่าชายเลน

ข้อเสนอแนะ ควรให้ความสำคัญด้านทรัพยากรธรรมชาติด้วยควบคู่กับการฟื้นฟูด้านอาชีพ

กิจกรรมที่ 19 เวทีแลกเปลี่ยนและนำเสนอวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมืออุปกรณ์ มีการพูดคุยและบันทึกการประชุม

วันที่ 5 เมษายน 2548 เวลา 18.30-22.00 น.

สถานที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยและองค์กรที่ทำงานในพื้นที่

การดำเนินงาน พูดคุยแลกเปลี่ยนการทำงานในช่วงที่ผ่านมาของแต่ละพื้นที่และสถานการณ์ของพื้นที่เป็นอย่างไรบ้าง

ผลการดำเนินงาน การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ที่รับผิดชอบ สร้างกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน แต่บางคนเป็นคนทำงานในพื้นที่มาก่อน ทราบถึงสภาพพื้นที่เป็นอย่างดี สามารถให้คำแนะนำได้

ปัญหาและอุปสรรค การทำงานกับชุมชนไม่ใช่เรื่องง่าย เราต้องคำนึงถึงปัญหาในพื้นที่ด้วย อุปสรรคที่เกิดขึ้นคือไม่เข้าใจสภาพปัญหา วัฒนธรรม ประเพณี จึงต้องทำการศึกษาในพื้นที่จริง คือ ต้องลงสัมผัสกับชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะ สิ่งที่เราได้รู้สิ่งที่ได้ขึ้นมาและความเคลื่อนไหวของพื้นที่ควรมีการจดบันทึกไว้

.....

กิจกรรมที่ 20 ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมา/นโยบาย/วัตถุประสงค์/รูปแบบการให้การสนับสนุน

เครื่องมืออุปกรณ์ ค้นหาจากเอกสาร/อินเทอร์เน็ต/งานประชุมต่างๆ

วันที่ 7 มีนาคม 2548 และวันที่ 13 มีนาคม 2548

สถานที่ จัดประชุม/ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย

การดำเนินงาน

1. มูลนิธิรักไทย

173/11 หมู่ 1 ต. คุระ อ. คุระ จ. พังงา 82150 โทร. 076-491603

วัตถุประสงค์

1. สนับสนุนด้านกองทุนฟื้นฟูอาชีพโดยมุ่งเน้นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงที่ประกอบอาชีพประมง
กิจกรรม

1. ดำเนินงานด้านกองทุนการประกอบอาชีพ

พื้นที่ปฏิบัติงาน บางคืบ บางแคด ทุ่งรัก ตำบลเกาะคอกเขา

2. มุลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และกป.อพช.

ที่อยู่ 86 ซ. ลาพรัว 101 (สนธิวัฒนาแยก 2) เขตวังทองหลางกรุงเทพฯ โทร. 02-9352983-4

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนขายขอบ รวมถึงชาวประมงพื้นบ้าน ผู้หญิง เด็ก แรงงานต่างด้าว และแรงงาน ย้ายถิ่นจากภูมิภาคอื่นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ผู้ประสบภัย
2. เพื่อใช้ข้อมูลต่างๆ ในการวางแผนกับชุมชนในการจัดระบบการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน พื้นฟูอาชีพ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. นำเสนอบทบาทของกลุ่มคน หน่วยงานต่างๆ ที่เข้าไปทำงานในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบและนำมาประมวลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำสื่อสารกับสาธารณะ

กิจกรรม

1. การระดมความช่วยเหลือด้านการซ่อมแซมเรือและเครื่องมือประมง กลุ่มเป้าหมายคือชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน
2. ให้ความช่วยเหลือแรงงานในประเทศที่อพยพมาประกอบอาชีพในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจาก สึนามิ ซึ่งไร้อาชีพและไม่ได้รับความเป็นธรรมจากนายจ้าง เพื่อให้มีอาชีพและสามารถดำรงชีวิตได้ และมีกระบวนการฟื้นฟูจิตใจให้กลับมาสู่สภาพปกติ
3. ให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจาก สึนามิ ซึ่งกลายเป็นผู้ไม่ได้รับการยอมรับจากราชการไทยเนื่องจากไม่มีหลักฐานในการพิสูจน์ว่าเข้ามาทำงานอย่างถูกกฎหมาย จนถูกผลักดันให้กลับประเทศของตน รวมทั้งกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ
4. ให้ความช่วยเหลือกลุ่มเด็กที่สูญเสียพ่อแม่จากกรณีสึนามิ ทำให้ขาดครอบครัวและเป็นกำพร้า พื้นที่ปฏิบัติงาน พื้นที่ประสบภัยสึนามิ 6 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

3.สถานทูตสวีเดน (SDC) โทร. 06-2778797

วัตถุประสงค์ ช่วยฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยสึนามิ

กิจกรรมเร่งด่วน

- 1.ช่วยเหลือด้านเรือ อุปกรณ์ประกอบอาชีพ
- 2.สร้างโรงเรียน อนามัย
3. สร้างบ้านให้ม.บ้านทุ่งคาบ

ระยะยาว

1. จัดระบบสิ่งแวดล้อม ขยะ น้ำ
 2. ทำท่าเรือที่หมู่บ้านเมืองใหม่ ค.เกาะคอเขา อ.ตะกั่วป่า
 3. ทำถนนรอบเกาะพระทอง
- พื้นที่ปฏิบัติงาน ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี,ตำบลเกาะคอเขา อำเภตะกั่วป่า

4.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

ช. 9 วัดเทพศิลา ถ.รามคำแหง 39 แขวงวังทองหลาง เขตบางกะปิ

กรุงเทพฯ 10310 โทร. 02-7186472 ,01-9172253

วัตถุประสงค์ สร้างที่อยู่อาศัย

5.สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทร.09-8748783

www.cusri.chula.ac.th/andaman.

วัตถุประสงค์ นำเสนอความต้องการและแผนฟื้นฟูเร่งด่วน ระยะกลาง ระยะยาว
พื้นที่ปฏิบัติงาน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์

6.มูลนิธิน้ำใจไมตรี

165 ซ.สุขุมวิท 6 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ โทร. 06-6775555

วัตถุประสงค์ ฟื้นฟูชุมชนด้านการประมง

6. โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่

8/30 ม. 3 ต. บางนอน อ.เมือง จ.ระนอง 85000

โทร. 01-6097557,09-5971175,04-1900413

วัตถุประสงค์ ฟื้นฟูชุมชน

กิจกรรม

1. สร้างที่อยู่อาศัย

2. ด้านอาชีพ เรือ อุปกรณ์ประกอบอาชีพ

พื้นที่ดำเนินงาน บ้านปากเคี่ยม ต.คุระบุรี จ.พังงา

8. ADRA Thailand

ศูนย์ วิจัยกลยุทธ์

โทร. 01-8202705

วัตถุประสงค์ จัดระบบน้ำในชุมชน

กิจกรรม โครงการระบบน้ำชุมชน

พื้นที่ดำเนินงาน บ้านอ่าวเคย ตำบลคุระ บ้านทุ่งคาบ บ้านท่าแป๊ะไ้ย้ ต.เกาะพระทอง จังหวัดพังงา

9. เพื่อนอันดามันเหนือ (NATR)

ศุพิชชา เกียรติประจักษ์ โทร.01-9289170

วัตถุประสงค์ สนับสนุนทุนการศึกษา/ การประกอบอาชีพ

กิจกรรม

1. ส่งเสริมอาชีพพระชะขาว;
2. ส่งมอบอาหารและสิ่งของที่ต้องการ
3. ด้่านทุนการศึกษาของเด็ก ระยะเวลา 2 ปี

พื้นที่ดำเนินงาน บ้านแหลมนาว,บ้านทะเลนอก จังหวัดระนอง, บ้านปากจก บ้านทุ่งดาบ บ้านท่าเป๊ะ
ไชย บ้านเกาะระ ตำบลเกาะพระทอง จังหวัดพังงา

10. World Conservation Union (IUCN)

E-mail : jirakorn@hotmail.com

วัตถุประสงค์

1. การฟื้นฟูวิถีชีวิตและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมพร้อมกัน
2. การให้การสนับสนุนงานที่หน่วยงานอื่นๆดำเนินงานไปแล้ว
3. ต้องการทราบข้อมูลความเดือดร้อนที่ชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง
4. สร้างความร่วมมือกันระหว่างองค์กร

กิจกรรม

1. ฟื้นฟูด้านสิ่งแวดล้อม

11. FRENCH POPULAR RESCVES

โทร. 07-8080158 www.Penou5@wanadoo.FR

วัตถุประสงค์

1. ต้องการช่วยเหลือชาวบ้าน(บ้านปากจก)

กิจกรรม ระยะยาว

1. ต้องการสร้างบ้านให้ 50 หลัง
2. สร้างอุ้งค่อเรือ

พื้นที่ดำเนินงาน บ้านปากจก(อุปสรรคคือสื่อสารไม่เข้าใจ)

12. สำนักงานการท่องเที่ยวนครศรีธรรมราช

147 ม. ต.ปากพนังฝั่งตะวันตก อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช 80140

โทร. 075-370740, 06-9509378 (สุวิยะ ชนุสร)

13. Save Andaman Network (โครงการฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน)

26/5 ม.1 ซ.นางย่อน อ.กระบี่ จ.พังงา 82150 โทร.076-491961

วัตถุประสงค์ ฟื้นฟูชุมชนด้านการประกอบอาชีพประมง/ที่อยู่อาศัย

กิจกรรม สร้างอุ้มอ้อม/ต่อเรือ/สร้าง-ซ่อมบ้าน

พื้นที่ดำเนินงาน บ้านทุ่งคาบ บ้านท่าแป๊ะไยซ์ ต.เกาะพระทอง ,ต.เกาะคอเขา อ. ตะกั่วป่า จ.พังงา และพื้นที่โซนระนอง

14. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ (กป.อพช.ใต้)

57/216 ม.เคหะสถานครุไทย ต.พะวง อ.เมือง จ.สงขลา 90100 โทร.074-333114

วัตถุประสงค์ ช่วยฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัย

กิจกรรม แนวทางการทำงานแบ่งเป็นระยะสั้น ระยะยาว ประสานงานไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน ประสานเรื่องฐานข้อมูล

พื้นที่ดำเนินงาน ชุมชนผู้ประสบภัย

15. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

26/5 ม.1 ซ.นางย่อน ต.กระบี่ อ.กระบี่ จ.พังงา 82150 โทร.076-491734

กิจกรรม เสริมสร้างกระบวนการชาวบ้านในการทำงานในท้องถิ่น

พื้นที่ดำเนินงาน จังหวัดพังงา

16.กองทุนนิยมไทย

กิจกรรม

1. งานอุ้มอ้อมเรือ

2. จัดตั้งกลุ่มลูกเสือ (ที่ อบต.บางม่วง)

3. จัดตั้งธนาคารปู(กิ่งอ.สุขสำราญจ.ระนอง)

พื้นที่ดำเนินงาน กระบี่, ทัพละมู, ท่าเรือกระบี่, บ้านทุ่งละออง

17. มูลนิธิ ฟอร์การี (ไทย) เบาหลักเนเจอร์ รีสอร์ท

โทร.07-2690581

วัตถุประสงค์

1. ต้องการทำงานด้านข้อมูลข่าวสารเป็นศูนย์ข้อมูลสาธารณะ

2. สร้างเครือข่ายอาสาสมัคร

กิจกรรม พื้นที่สุขภาพอันดามันด้านข้อมูล,กิจกรรมครบรอบ 100 วันคลื่นยักษ์สึนามิ

พื้นที่ดำเนินงาน เขาหลัก

18.มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

ประทีป มิคติธรรม โทร. 09-0035025

วัตถุประสงค์ เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรที่เข้ามาทำงานในพื้นที่

กิจกรรม เน้นการจัดการด้านทรัพยากร

พื้นที่ดำเนินงาน ตำบลเกาะพะลวย

ปัญหาและอุปสรรค มีหน่วยงาน/องค์กรมากมายที่ลงมาในพื้นที่และได้เห็นถึงการทำงานที่ซ้ำซ้อนกับ
เพราะขาดการประสานงานเชื่อมโยงข้อมูล

ข้อเสนอแนะ การจัดตั้งศูนย์ประสานงานที่หลายฝ่ายเคยพูดถึงกันจะเป็นจุดศูนย์กลางได้ในระดับหนึ่ง

19. Malteser International order of malta Worldwide Relief

Livelihood Recovery Programme

ผู้ประสานงานโครงการ คุณสมมาตร เกาะแก้ว

โทรศัพท์ 06-6978553

วัตถุประสงค์ พื้นที่สุขภาพชีวิตความเป็นอยู่

กิจกรรม1. เรื่องการสร้างบ้าน 2. เรื่องการจัดการระบบสาธารณูปโภค ได้ดำเนินการจัดสร้างส้วมที่
บ้านทุ่งคาบ 3.สร้างอาชีพและพื้นฐานสิ่งแวดล้อม

พื้นที่ปฏิบัติงาน พื้นที่ประมงชัยภูมิ(เกาะพะลวย)

ข้อเสนอแนะได้เล็งเห็นความสำคัญในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ซึ่งเน้นไปที่การ
ฟื้นฟูสภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันกำลังประสานงานกับองค์กรในพื้นที่ที่ดำเนินงานอยู่ก่อน
แล้วเพื่อลดการดำเนินงานไม่ให้เกิดการทับซ้อนกัน

20. เครือข่ายเยาวชนต้นกล้าอันดามัน สถาบันต้นกล้า

120/32 หมู่ที่1 ต.คุระ อ.คุระบุรี จ.พังงา

21.มูลนิธิศึกษาเอเชีย

เจ้าหน้าที่ห้องสมุดพื้นที่คุณอติสสา อุปศรี โทร 04-1334764

uppasri@hotmail.com

วัตถุประสงค์ ช่วยเหลือคนยากคนจนโดยเฉพาะเด็กช่วยเสริมสร้างชีวิตให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
กิจกรรม ส่งเสริมด้านการศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิต(เล่นิทาน เกม ร้องเพลง เชิดหุ่น) ด้านวัฒนธรรม
การฝึกอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม
พื้นที่ปฏิบัติงาน อ. คุระบุรี อ.ตะกั่วป่า อ.ท้ายเหมือง

22.มูลนิธิผู้หญิง

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมพลังให้กับหญิงและเด็กในพื้นที่ได้รับผลกระทบ
กิจกรรม โครงการสานชีวิตใหม่หญิงและเด็กอันดามันเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ปัญหาของ
ผู้หญิงและเด็กที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นยักษ์สึนามิ โดยทางโครงการจะทำกิจกรรมเยียวยาในระยะ
ยาวสำหรับหญิงและเด็ก ในสภาพที่ต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจในการเลี้ยงดูเด็กและสมาชิกใน
ครอบครัว

พื้นที่ปฏิบัติงาน อ.คุระบุรี จ.พังงา การดำเนินโครงการ 3ปี (2548-2550)

ข้อเสนอแนะ ให้ความเข้าใจในขบวนการช่วยเหลือฟื้นฟูและให้คำปรึกษาเยียวยาด้านจิตใจ

23. คริสเตียนสัมพันธ์ภูเก็ต

โทร 076-246380

วัตถุประสงค์ ให้ความช่วยเหลือในเรื่องความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษา
โรคกับชาวบ้านเกาะพระทอง

กิจกรรม โครงการระยะยาวช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเด็กที่ได้รับผลกระทบ/มีการจัดกิจกรรม
สำหรับเด็กๆ ช่อมแซมบ้านเรือนโดยจะจัดตั้งกองทุนสำหรับบ้านที่ต้องการซ่อมแซม

พื้นที่ปฏิบัติงาน หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ ต.เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา

24.มูลนิธิฝรั่งใจดี

www.farang-jai-dee.com

วัตถุประสงค์ ให้ความช่วยเหลือไปยังผู้ประสบภัยอย่างทันด่วนที่

กิจกรรม โครงการสร้างบ้านถาวรให้กับผู้ประสบภัยหมู่ที่3 บ้านเกาะระ ตำบลเกาะพระทอง ซึ่งสร้าง
ขึ้นในบริเวณ หมู่ที่ 3 บ้านบางหลู ตำบลแม่นางขาว อำเภอคุระบุรี จำนวน 32 ครอบครัวทั้งนี้ได้ร่วม
ประสานงานกับทางวัดสามัคคีธรรม(วัดป่าसान)ในด้านข้อมูลความเสียหาย และในขณะนี้ได้

ดำเนินการสร้างอาคารเพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนในบริเวณบ้านพักถาวร และเมื่อต้นเดือน
ตุลาคม 2548 ชาวบ้านเกาะระ จำนวน 32 ครอบครัว ได้ย้ายเข้ามาจากที่พักชั่วคราววัดสามัคคีธรรม
ย้ายเข้าหมู่บ้านหลังใหม่ โดยตั้งชื่อหมู่บ้าน "เทพประทาน"
พื้นที่ปฏิบัติงาน อ.คุระบุรี จ.พังงา

.....

กิจกรรมที่ 21 สัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานในชุมชนขององค์กรภายในและ
ภายนอก

เครื่องมืออุปกรณ์ จดบันทึกจากการพูดคุย/เก็บภาพถ่าย

วันที่ 14 มกราคม 2548 เวลา 13.00-15.00 น.

สถานที่ ห้องประชุมทุ่งละอออง กรีนวิริสอร์ท พังงา การประชุมเรื่อง การประสานงานช่วยเหลือฟื้นฟู
และเสริมศักยภาพชุมชนในอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 8 คนและ 16 คนจาก 8 หน่วยงาน/องค์กรและมีชาวบ้านจากเกาะระทองอีก 2 คน
การดำเนินงาน การประชุมนี้เป็นการเชิญผู้แทนหน่วยงาน/องค์กรต่างๆในพื้นที่คุระบุรีและเขตใกล้เคียง
มาพูดคุยเพื่อที่จะทราบลักษณะการทำงานและแผนในอนาคต เพื่อให้ง่ายต่อการประสานงานและเพื่อ
กำหนดทิศทางของงานร่วมกัน ป้องกันความซ้ำซ้อนของงาน

ผลการดำเนินงาน พูดถึงการประสานงานในการทำงานเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกันในการทำงาน
โดยได้นัดให้มีการพูดคุยกันเป็นระยะๆ ถึงการทำงานในพื้นที่ที่ปฏิบัติงาน

ปัญหาและอุปสรรค ยังไม่ได้ข้อสรุปว่าใครจะเป็นศูนย์กลางการประสานงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ในที่ประชุมต้องมีศูนย์ประสานงานเพื่อที่จะได้เชื่อมข้อมูลและกำหนดทิศทางร่วมกันมี
ข้อเสนอแนะให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นศูนย์ประสานงานหรืออาจจะใช้
ที่ทำการชั่วคราวของมูลนิธิรักษ์ไทย
 2. ควรจะมีการกำหนดพื้นที่การทำงาน เพื่อที่จะได้ไม่ซ้ำซ้อนกัน เพื่อแนวทางในการสร้างเครือข่าย
ชาวบ้าน/ชุมชนในอนาคตและเพื่อการฟื้นฟูสภาพชายฝั่งตลอดแนวในอำเภอคุระบุรีและพื้นที่
ใกล้เคียง
 3. ทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกันว่าความช่วยเหลือและการฟื้นฟูมีหลายระยะและมีความช่วยเหลือต่างกัน
-

กิจกรรมที่ 22 เวทีกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานในพื้นที่ขององค์กรภายในและภายนอก
เครื่องมืออุปกรณ์ จดบันทึก/เก็บภาพถ่าย

วันที่ 7 มีนาคม 2548 /9-10 สิงหาคม 2548

สถานที่ ห้องประชุมคุรุบุรี กรีนวิว รีสอร์ท/โรงแรม ดิ อันคาบุรี รีสอร์ท อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยและหน่วยงานต่างๆ

ผลการดำเนินงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนสรุปงานการดำเนินงานฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิขององค์กรที่ดำเนินงานในอำเภอคุรุบุรี ครั้งที่ 4

เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานรวมทั้งเชื่อมโยงฐานข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินของแต่ละองค์กร รวมถึงได้ทราบสถานการณ์ ปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ยังคงมีการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องตามสถานการณ์และระยะเวลา และแต่ละองค์กรนำเสนอแนวทางในการดำเนินการแก้ไขรวมทั้งวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไปร่วมกัน รวมทั้งหาแนวทางในการหนุนเสริมการทำงานกันและกันอันจะส่งผลต่อการยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน เมื่อวันที่ 9-10 สิงหาคม 2548 ได้มีการเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่พร้อมกับมีการรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสรุปให้มีการจัดตั้งกองเลขานุการฝ่ายประสานงานความร่วมมือในระดับพื้นที่ ซึ่งให้ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา รับหน้าที่เป็นกองเลขานุการผ่านประสานงาน

ปัญหาและอุปสรรค ขาดการประสานในการลงพื้นที่ทำงาน

ข้อเสนอแนะ ควรทราบถึงความต้องการของชาวบ้านและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนของตนเองด้วย

กิจกรรมที่ 23 ติดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรภายในและภายนอก

เครื่องมืออุปกรณ์ บันทึก/ติดตาม

สถานที่ เกาะพระทอง และที่พักชั่วคราวผู้ประสบภัยในแต่ละพื้นที่

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยและชาวบ้านเกาะพระทอง

การดำเนินงาน ติดตามการดำเนินงานฟื้นฟูชุมชนของหน่วยงานต่างๆ

ผลการดำเนินงาน ทราบว่าในขณะนี้องค์กรที่ทำงานในพื้นที่อยู่ ประมาณ 17 องค์กรจากฐานข้อมูลของทางอำเภอคุรุบุรี

ปัญหาและอุปสรรค บางองค์กร ไม่มีสำนักงานประจำการติดตามการทำงานยังไม่ทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ ต้องติดตามจากองค์กรอื่นๆแทน

กิจกรรมที่ 24 การบริหารจัดการโครงการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานการวิจัย

1. ลงกำหนดแปลงศึกษาแหล่งน้ำ ป่าพรุ ทุ่งหญ้า แหล่งหญ้าทะเล และในป่าชายเลน ในพื้นที่ 14x14 เมตร โดยมีการติดตามการเปลี่ยนแปลงทุกเดือน เดือนละครั้ง
2. เก็บข้อมูลจากการพูดคุยซักถามจากชาวบ้านในพื้นที่
3. เข้าร่วมประชุมกับองค์กรต่างๆที่ทำงานช่วยเหลือและฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัย
4. ลงพื้นที่บนเกาะพระทองเพื่อสังเกตการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ และการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวของชาวบ้านในพื้นที่
5. ใช้วิธีการทำงานพัฒนาไปด้วย และทำการศึกษาวิจัยไปด้วย (Learning by doing) ทำไป ทบทวนไป ปรับปรุง แก้ไข พัฒนาวิธีการ
6. เก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค

1. การเก็บข้อมูลภูมินิเวศของเกาะพระทอง 7 พื้นที่ ได้แก่ ทุ่งหญ้า ป่าพรุ แหล่งหญ้าทะเล ป่าชายเลน แหล่งน้ำ สวนเกษตร และชายหาด จำเป็นต้องกำหนดวันที่ตรงกับช่วงน้ำเป็น (ช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุด – ลง อย่างต่ำสุด คือ ช่วง 14- 5 ค่ำ) ซึ่งบางครั้งไม่ได้ลงตามช่วงนั้น เพราะทีมวิจัยติดภารกิจอื่น ดังนั้น ทีมวิจัยจึงต้องเสี่ยงไปเก็บข้อมูลในวันอื่นทำให้การเก็บข้อมูลในแปลงบางพื้นที่ไม่สามารถทำได้ เช่น แหล่งหญ้าทะเลก็ไม่สามารถลงไปเก็บข้อมูลได้เนื่องจากช่วงที่ไม่ตรงกับช่วงน้ำเป็นน้ำจะไม่ลดลงไปถึงแนวแหล่งหญ้าทะเลที่ทีมวิจัยได้กำหนดแปลงไว้
2. การลงเก็บข้อมูลในช่วงแรกทางทีมวิจัยไม่มีอุปกรณ์ในการเก็บมูล เช่น เครื่องมือตรวจวัดค่า pH ของดิน – น้ำ ในแปลงที่กำหนดทำให้ในช่วงแรกไม่มีการเก็บข้อมูลของค่า pH เลย
3. สภาพดิน ฟ้า อากาศ ที่ไม่แน่นอนทำให้มีอุปสรรคในการเดินทางไปสำรวจความเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ที่กำหนด เช่น รถเกิดติดหล่ม รถเสียจนไม่สามารถเดินทางต่อได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ในเบื้องต้น การรวมตัวของเจ้าหน้าที่ทีมวิจัยเป็นไปค่อนข้างลำบากเนื่องจากเจ้าหน้าที่แต่ละคนมีงานที่จำเป็นต้องทำเร่งด่วน แต่เนื่องจากงานวิจัยเป็นงานที่เจ้าหน้าที่แต่ละคนกำลังดำเนินงานอยู่แล้ว จึงอาศัยชื่อลงในทีมเพื่อเป็นทีมศึกษา แต่ไม่ได้คุยรายละเอียดในเบื้องต้น ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานวิจัย แต่อาศัยความสัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินงานทำอะไรก็ช่วยกัน ทำให้งานวิจัยค่อยๆแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในทีมแต่ละคน การจัดการเริ่มลงตัวในภายหลัง ทุกคนทำงานร่วมกันในส่วนงานวิจัยโดยอัตโนมัติ

และรับเงินมาก็ไปจัดการในส่วนของแต่ละองค์กรต่อไป ซึ่งตรงนี้นับว่าเป็นเรื่องที่ดีและไม่ดี เรื่องดีคือได้อาศัยความสัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินงาน เรื่องที่ไม่ดีคือหากความสัมพันธ์ไม่ดี งานวิจัยก็จะไม่สามารถดำเนินงานได้ จึงต้องมีการทำความเข้าใจให้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น

2. การดำเนินงานวิจัยในส่วนของชุมชน เป็นงานที่ไม่ตายตัวเหมือนงานสำรวจฐานทรัพยากร และสังเกตความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ต้องการความชัดเจนและแน่นอนของขั้นตอน การเก็บข้อมูล เนื่องจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชุมชน นั้นจำเป็นต้องทำงานร่วมกับคนซึ่งมีปัจจัยที่ซับซ้อน จะต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีในระดับหนึ่ง จึงสามารถดำเนินงานจนสำเร็จได้ ดังนั้นนอกจากทีมวิจัยจะต้องปรับตัวเพื่อความพร้อม สำหรับการเรียนรู้ในการเข้าหาชุมชนจะต้องศึกษาประวัติของชุมชนเพื่อประกอบการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย แต่เนื่องจากทีมวิจัยมีโครงสร้างจากเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่มี ฐานการดำเนินงานในเกาะพระทองมาก่อนจึงเป็นข้อดี เนื่องจากไม่ต้องมาทำการศึกษา เบื้องหลังของชุมชนกันใหม่ การเข้าหาชุมชนก็เป็นเรื่องง่ายเนื่องจากมีฐานความน่าเชื่อถือ และมีความสัมพันธ์กับชุมชนมาก่อนจึงสามารถดำเนินงานได้เลย
3. การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หากมีกระบวนการและขั้นตอนที่เป็น ระบบมากกว่านี้ เช่น วิธีและกระบวนการเก็บข้อมูลเพื่อตอบคำถามโจทย์ของงานวิจัย การมี เวทีเล็กๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ ความเคลื่อนไหว ความเป็นไป ของชุมชนร่วมกันของทีมวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดคำตอบที่มาจากการวิเคราะห์ ตั้งเคราะห์ด้วย แก่นมุมที่หลากหลายรอบด้าน ซึ่งน่าจะทำให้คำตอบที่แม่นยำมากกว่า รวมทั้งการกำหนดแนว ทางการทำงานเป็นช่วงๆ ร่วมกัน ฯลฯ

1.8.2 กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 1 แสดงการดำเนินกิจกรรมของทีมวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
วันที่ 2 มกราคม 2548	- สัมภาษณ์ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ
วันที่ 3 มกราคม 2548	- ได้ทำการสำรวจความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินหมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไ้ย
วันที่ 4 มกราคม 2548	- ได้ทำการสำรวจความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินเพื่อตรวจสอบข้อมูลของหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบและหมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไ้ย
วันที่ 5 มกราคม 2548	- ได้ทำการสำรวจข้อมูลความสูญเสียด้านชีวิตและทรัพย์สินของหมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ และหมู่ที่ 4 บ้านปากจก
วันที่ 5-6 มกราคม 2548	ได้ทำการสำรวจเก็บข้อมูลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูมิ นิเวศ ของหมู่ที่ 1บ้านทุ่งคาบ และหมู่ที่2 บ้านท่าแป๊ะไ้ย หมู่ที่3 บ้านเกาะ ระ และหมู่ที่ 4 บ้านปากจก
วันที่ 7 มกราคม 2548	ลงเรือเวลา 10.45 น. ไปเกาะพระทอง (บ้านท่าแป๊ะไ้ย) โดยเรือห้องแบน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที จากท่าเรือบางแค เริ่มการสำรวจบริเวณน้ำเค็มขึ้นถึง จับพิศกจีพีเอส เวลา 13.00 น. ทิมสำรวจ 1.นายประทีป นิคติธรรม 2. นางสาวทิพวรรณ แก้วพิทักษ์ 3. นางสาวอุษา สิริ นวลปาน 4.นางสาวณัฐกานต์ ไ้สุวรรณ 5.นำชา (คนขับเรือ) ออก เดินทางจากที่ทำการบ้านผู้ใหญ่ไจ้ก ถนนออกจากหมู่บ้านเป็นถนน คอนกรีตรឹងได้ทางเดียวระยะทางประมาณ 1.5 กม.เป็นถนนทรายขาว เส้นทางลำบากเป็นทางแคบ เจอบึงน้ำจืดใกล้ทุ่งหญ้า 1 จุด บริเวณทุ่งหญ้า ป่าพรุได้พบบึงน้ำกร่อยขนาดเล็ก ได้มีการทดสอบโดยการชิม และมี ร่องรอยดินสัควากินน้ำ มีรอยดินหมู ดินกว้าง และดินนกอัดกันอีกหนึ่ง จุดเป็นน้ำจืด เดินสำรวจไปทางแนวป่า มีทางลงร่องน้ำในบึงน้ำมีลูกน้ำ ยุงลายจำนวนมาก(ต้องรีบหาทางแก้ไขด่วน) สภาพคันสน ต้นเสม็ด ต้น มะพร้าว ต้นถั่วลิสง ระหว่างทางถูกไค้คันล้มด้วยแรงคลื่นยักษ์เสียหายจำนวน มาก มีข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน เศษไม้ หลังคาบ้านสังกะสี ฯลฯที่ถูกคลื่น ซัดเข้ามาเป็นระยะทางประมาณ 3-4 กม.จากริมฝั่ง เดินทางต่อไปยัง กระท่อมมอแกนที่ถูกคลื่นซัดพังเสียหายทั้งหมดบริเวณริมชายหาดมองเห็น เกาะปริงน้อย เกาะปริงใหญ่ ทิมสำรวจได้เดินสำรวจริมชายหาดเดินถัดไป ทางชายป่าไปยัง “สุคขอบฟ้า” ไม่สามารถเดินริมหาดได้เพราะมีร่องน้ำลึก เกิดขึ้น จึงต้องเดินลึกชายป่า ที่สุคขอบฟ้ามีความเสียหายแต่ไม่ทั้งหมด ยัง เหลือบ้านพักอีกหลายหลัง แต่ยังมียักษ์ทองที่ขามาพักแล้ว ออกจากสุคขอบ ฟ้าประมาณ 16.40 น. จากลัับบริเวณทุ่งหญ้าได้เจอนกตะกรุม หางกันไม้ ใกล้กันได้เจอกวางหนึ่งตัว มาถึงบ้านผู้ใหญ่ไจ้กเวลา 15.20 น.
วันที่ 7-8 มกราคม 2548	- ทำการสำรวจความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของหมู่ที่ 3 บ้านเกาะระหมู่ที่ 4 บ้านปากจก

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	ช่วยกันขุดเรือยางลงน้ำ น้ำลดลงประมาณ 50 ม.เดินทางไปสำรวจต่อที่เกาะระ เกาะระเป็นเกาะที่มีพื้นที่หน้าหาดยาวและมีเขากั้นเป็นช่วงๆไป มีหลายจุดที่น้ำซัดเป็นร่องน้ำลึกแล้วแยกออกเป็นร่องๆหลายร่อง พื้นที่ด้านในเป็นสวนกาหยู มีร่องรอยดินถาวร ดินเหนียว เจอหมอยู่นบนเกาะ 4 ตัว บริเวณหน้าหาดลาดชัน ด้านในมีแอ่งน้ำติดกับเขาเป็นน้ำเค็มเพราะน้ำท่วมถึง ช่วงที่2 ของเขาที่กั้นเขตแดนบนเกาะระหน้าหาดลาดชัน คลื่นแรงดูจากสภาพพื้นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก มีปลายนํ้าที่แยกจากกร่องน้ำใหญ่เป็นวงกลม บริเวณหาดไม่มีบ้านคนด้านในเป็นสวนมะพร้าวกับสวนกาหยู มีทั้งสภาพล้มตายและยืนตาย ความแรงของน้ำซัดไปถึงดินเขาด้านใน จุดนัดพบที่อุทยาน เลขประกาศารบนเขา หยุคพักไม่นานนักก็ลงเรือกลับไปท่าเรือบ้านทุ่งละออง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 45 นาที
วันที่ 11 มกราคม 2548	- เวลา 9.00 น. ทำการสำรวจที่เกาะคอเขา (บ้านเมืองใหม่ หน้าหาดบ้านนอกนา) วันที่ของการสำรวจแนวน้ำทะเลเริ่มที่หมู่ที่ 1 บ้านเมืองใหม่ หน้าหาดหน้าหาดหน้าเขา มีเรือเสียหลาย 50 ลำบ้านพังเสียหาย 7 หลัง น้ำได้กัดเซาะพื้นที่กว้างกว่าเดิม จุดที่ 2 ได้ทำการสำรวจบริเวณหน้าหาดบ้านนอกนามีกระชังเลี้ยงหอยแมลงภู่มิเสียหายทั้งหมดแนวสนหักล้มทั้งคันด้านในมีสวนมะพร้าวมีทั้งล้มตายและยืนตายความแรงของน้ำได้กัดเซาะเป็นร่องน้ำลึกและเกิดเป็นแนวกันหน้าหาดแยกออกเป็นสองแนวหน้าหาด ความแรงของน้ำซัดเข้าไปด้านในประมาณ 4กม. ได้พักกินข้าวเที่ยงที่บางพิหลัง ที่บางพิหลังบ้านของชาวบ้านไม่เสียหาย พื้นที่ด้านในเป็นป่าพรุเดินสำรวจแหล่งน้ำเจอร่องรอยดินเหนียว กวาง นกมีแหล่งน้ำจืดเล็กๆบางแอ่งเป็นน้ำเค็ม ออกจากบางพิหลังเดินทางกลับท่าเรือบ้านทุ่งละออง ได้ช่วยกรีนพีซเก็บข้าวของอุปกรณ์เรือก่อนเดินทางกลับ ข้อเสนอแนะ จากการที่ได้ลงพื้นที่สำรวจแนวกัดเซาะของน้ำทะเลพบว่าแนวหน้าหาดได้รับความเสียหายส่วนพื้นที่การเกษตรสวนมะพร้าว สวนกาหยู มีต้นไม้หักโค่นล้มและควรที่จะมีการปรับพื้นที่โดยเร็ว เพื่อความสวยงามกลับมาอีกครั้งหนึ่ง
วันที่ 12-13 มกราคม 2548	- ได้ทำการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูมิวิเวศหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งตาบ และหมู่ที่ 2 บ้านท่าบะเป๊ะชัย
วันที่ 12 มกราคม 2548	- พุดคุยกลุ่มย่อยที่ศูนย์ประสานงานเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงาที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการสร้างบ้านของหน่วยงานรัฐ (วันที่ 12 มกราคม 2548) 1. มีเอกสารสิทธิ์(นส.3, โฉนด) 2. ไม่มีเอกสารสิทธิ์ . 3. ไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ขอสร้างในพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ของเพื่อน

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	บ้าน 4. ไม่อยู่ในเงื่อนไข 1-3 จะอยู่ในพื้นที่ของรัฐจัดสรรให้ หมายเหตุ แบบบ้านมี 3 แบบ บ้าน 2 ชั้นมี 2 แบบ บ้าน 1 ชั้นมี 1 แบบ บ้าน ทั้ง 3 แบบเหมาะสำหรับการสร้างบนบก อนุชาติ คณะสิ่งแวดล้อม ม.มหิดล ประสานงาน - เกาะพระทองต้องการให้ทีมประชาคม(หมอบริเวณ,แม่ ทัพเรือ,สมร.,ลงดูและพูดคุยกับชาวบ้านหรือไม่) หาแกนนำชาวบ้าน นำเสนอ/ร่วมเวทีวันที่ 17มกราคม 2548 ณ. โรงเรียน คิงกู อ.เมือง จ.พังงา (แนวทางการฟื้นฟูระดับพื้นที่และแนวทางการฟื้นฟู ในระดับนโยบาย
วันที่ 13 มกราคม 2548	- เวลา 10.45-16.00 น. ณ. หมู่ 9 บ้านปากเคี่ยม ตำบลกระ อามเภ อ.กระบุรี จ.พังงา (บ้านท่าชาวน้ำ) ผู้ร่วม สังเกตการณ์ 1. นางสาวอุษาสิริ นวลปาน 2.นางสาวณัฐ กานต์ ให้อุวรรณ นายมนัส ทองสุวรรณ สภาพความเป็นอยู่ของชาวปากเคี่ยมที่ประสบภัยและได้มาตั้งที่พัก ชั่วคราวที่หัวท่าบ้านท่าชาวน้ำ มีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านหมู่ 9ที่ ไม่พอใจกลุ่มผู้ประสบภัยเนื่องจากกลัวว่าจะมาทำลายป่าชายเลนที่ดูแลกัน มานานและกลัวว่าจะมาปลุกหลักอยู่ที่หัวท่าเป็นการถาวรกลุ่มผู้ สังเกตการณ์ได้เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้านหมู่ 9 ที่ป้อมยามในหมู่บ้านมีกลุ่ม ของชาวบ้านผู้ชาย 5-6คนรวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน มีอาวุธปืน 2-3กระบอก พอเดิน เข้าไป เขาก็ถามว่ามาจากไหนกันก็เลยตอบว่า มาจากศูนย์วิจัยป่าชายเลน หน่วยที่17 ชาวบ้านก็เลยคุยให้ฟังว่าถ้าไม่ยอมให้ใครมาอยู่อาศัยที่ป่าชาย เลนที่เขาดูแลกันมานาน มีอยู่ว่าถ้าไม่เชื่อกันก็จะยิงให้ตายกันไปข้างหนึ่ง และรุมคำพวกทำงานNGOs ว่ามาช่วยชาวบ้านและพวกชาวบ้านก็ยอมให้อู งมูก ฟังดูแล้วว่ามี การแบ่งกลุ่มคนพุทธและคนอิสลาม ต้องการให้พวก ชาวน้ำออกจากพื้นที่ให้เร็วที่สุด ส่วนการทำงานของกลุ่ม พอช. NGOsได้มี การเจรจาตกลงซื้อที่ดินที่ปลูกสร้างบ้านชั่วคราวให้กับพวกชาวน้ำ 3 ไร่เป็น ของนางนงะ เป็นที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ตกลงซื้อไร่ละ 70,000 บาท วางมัด จำก่อน 50,000บาท ที่ดินที่ตกลงซื้ออยู่ไม่ห่างจากหัวท่ามากนักมีถนนอีก ซอยหนึ่งเป็นทางเข้า ชาวบ้านกลุ่มหมู่ 9 ติดตามการซื้อขาย ดูจากการพูดคุย อารมณ์และสถานการณ์ผ่อนคลาย ข้อเสนอแนะ จากเหตุการณ์นี้ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกกันทั้งสอง ฝ่ายควรมีการตกลงพูดคุยกันด้วยเหตุผล กลุ่มคนทำงานควรให้ชาวบ้านเป็น ฝ่ายพูดคุยตกลงกันเองเพราะมีความคุ้นเคยกันมาก่อน

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
วันที่ 14 มกราคม 2548	เวลา 13.00-16.00 น. ประชุมกลุ่มคนทำงานในพื้นที่ ณ.คุระบุรีกรีนวิว ห้องประชุมทุ่งละออง โดยมีอาจารย์ณฤมล (อ.ป๊อ) เป็นประธานในที่ประชุม ผู้ร่วมประชุม 1.คุณอรุณ ทำงานที่เกาะสุรินทร์ อาศัยกับมอแกน 2.พี่จรี ตัวแทนมอแกน เกาะพระทอง ม. บ้านปากจก 3.ไก่เจ้า เคยอยู่เกาะสุรินทร์ เป็นแฟนของพี่จรี 4.พี่เนื้ทำงานวิจัยมอแกน 5.พี่ประสาน องค์การแอริ (รักษ์ไทยดูแลพื้นที่ภาคใต้มาประเมินผล) 6.พี่หนึ่ง คุระบุรีกรีนวิว 7.โบกี้ สูดชอบฟ้า 8.อเล็กซ์ โรงเรียนคลองล่อ(ฝรั่งเศส) หัวหิน จ.ประจวบฯ 9.คุณบี (ADRA) 10.พี่น้อย คุระบุรีกรีนวิว 11. พี่ธนู แนนเนียน 12.ทีมสกว. 13.ประทีป มีคิธรรม 14.พิทวรรณ แก้วพิทักษ์ ประเด็นการพูดคุย 1. การประสานงานความร่วมมือกับชาวบ้านเกาะพระทองและเกาะสุรินทร์ 2. ความร่วมมือกันระหว่างองค์กร 3. ความต้องการที่แท้จริงที่ต้องการให้ช่วย 1. คุณ ประสาน (รักษ์ไทย) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล 28 ธ.ค 2547 ความช่วยเหลือบริจาคยา ติดต่อสร้างที่พักชั่วคราวที่วัดป่าด้าน ให้ความช่วยเหลือเร่งด่วนมอแกน สุรินทร์ แผนงานต่อไป เตรียมความพร้อม-มอแกน-กลับสุรินทร์-ซื้ออุปกรณ์ก่อสร้าง-ทำกิจกรรมกับเด็ก แผนงานระยะยาว 3 เดือน งานเร่งด่วนตามสภาพ 18 เดือน เน้นกองทุนเรื่องเรือ กองทุนอาชีพ กองทุนชุมชน(ชาวบ้านต้องคืนทุกกองทุน) ระยะยาวประสานงานกับมูลนิธิคุ้มครอง เกาะสุรินทร์-เด็กเล็กสร้างศูนย์การเรียนรู้ของเด็ก และศูนย์ป้องกันอุบัติเหตุ รวบรวมข้อมูลให้ชุมชนดำเนินการสร้างไว้บริเวณโรงเรียน ทำที่เกาะพระทอง 3ม. บ้านปากเตรียม บ้านอ่าวเคย บ้านทุ่งละออง คอนนี้ งานที่เริ่มทำ สร้างบ้าน 20 ยูนิทให้กับชาวบ้านปากจก 2. โรงเรียนคลองล่อ อ.บางสะพาน จ.ประจวบฯ มีความประสงค์จะช่วยเหลือครอบครัวที่เกาะพระทอง จะสนับสนุนด้านการเงิน เน้นที่เกาะพระทองเท่านั้น โดยให้หลักการว่า หมู่บ้านช่วยหมู่บ้าน ครอบครัวช่วยครอบครัว ทำแผนแบบครอบครัวอุปถัมป์ด้านการศึกษ ด้านการเงิน 3. ADRA มีสมาชิก 120 ประเทศทั่วโลก ในประเทศไทยตั้งมา 25 ปี ปกติจะทำงานทางภาคเหนือ ภาคอีสานประสานงานกับโรงพยาบาลมิชชั่น การช่วยในเบื้องต้นได้ทำการช่วยเหลือด้านยา รองเท้าบูท การทำงานเน้นการจัดการเรื่องน้ำ พื้นที่ที่ต้องการช่วยเหลือคือ เกาะพระทอง บ้านทุ่งละออง และเกาะสุรินทร์ ระยะแรก-กองทุนหมู่บ้าน-อาชีพ, ต้องการทำเรือร่วมกับARC เน้นเรื่องกองทุนหมู่บ้านต้องการทราบข้อมูลและประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นและได้มาตั้งสำนักงานอยู่ที่คุระบุรี - ร่วมมือกับโรงพยาบาลมิชชั่นฟื้นฟูด้านจิตใจ เด็ก,ผู้ใหญ่ ประมาณ 6 เดือน

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	- เรื่องน้ำ 1-2 เดือน เป็นบ่อ ประปา และเครื่องกรองน้ำ - เรื่องการวางแผน 6เดือนข้างหน้า จัดตั้งสนง.ชั่วคราว 4. คุณสุกัญญา นาคตาขุน สกว. พังงา เริ่ม งานที่เกาะพระทองเมื่อปี พ.ศ. 2539 เป็นองค์กรของรัฐแต่อยู่นอกระบบ มีการศึกษาเกาะพระทอง เรื่องฐานของชุมชนและฐานของทรัพยากร ศึกษาต้นไม้ ป่าชายเลน,หญ้าทะเล ผลักดันให้กลับสู่ท้องถิ่น ศึกษาองค์ความรู้ 5. คุณประทีป มีคติธรรม มุทนิธิสืบมาคะเสถียร การทำงานเน้นด้านฐานทรัพยากรคน ศึกษาองค์ที่เข้ามาทำงานบนเกาะ 6. คุณธนู แนนเนียน เน้นกระบวนการทำงานกับชาวบ้าน ประสานงานกับกรมประมง(ศึกษาข้อมูลว่าตรงกันไหม) และศึกษาความต้องการของชาวบ้านให้ถ่องแท้ 7. บอด้ สุคชอบฟ้า เป็นคนที่ทำงานที่รีสอร์ทสุคชอบฟ้าได้แนวร่วมจากลูกค้าที่มาพักต้องการที่จะทำงานให้ความช่วยเหลือ ส่วนงานที่เคยทำเคยทำงานที่ศูนย์เพาะเลี้ยงเต่าทะเล-ประการังต้องการพูดคุยเรื่องการจ้างงานชั่วคราวนัดคุยในวันอาทิตย์ ที่ 16 มกราคม 2548 ที่ท่าเรือกรีนวิวเพลาหินลาด
วันที่ 17 มกราคม 2548	เวทีนโยบายสาธารณะภาคประชาชนอันดามัน... พื้นขวัญอันดามัน วิทยุอาณัติและลมหายใจของคนที่มีชีวิต...ณ ห้องประชุมโรงเรียนสตรี พังงา อ.เมือง จ.พังงา (ศ.นพ.ประเวศ วะสี เน้นการสร้างจินตนาการ พูดถึงคลื่นมหาชน คลื่นพลังน้ำใจ...แนวทางการนำพลังน้ำใจมาสู่การพัฒนา คลื่นความคิดทำอะไรใช้พลังน้ำใจไปสู่การพัฒนา โดยให้หลักการพัฒนาว่า ..รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ...1. ร่วมทุกข์ การแบ่งเบาความทุกข์ คานที่กล่าวว่า คนที่มีความทุกข์มากให้หันมองคนที่มีความทุกข์มากกว่า 2. การจัดการและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นการแบ่งเบาความทุกข์โดยให้การช่วยเหลือ(เช่นการจัดตั้งกองทุนเลี้ยงชีพ) 3. หากเกิดอุบัติเหตุ ดูแลด้านสุขภาพ ด้านอาหาร ด้านสุขภาพ 4. งานเร่งด่วนเฉพาะหน้าที่ต้องทำคือการสร้างงาน สร้างรายได้ 5. ต่อไปในอนาคตต้องทำอย่างไรให้เกิดสังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิม การสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข 1.ช่วยเพิ่มพูนธรรมชาติให้สวยงาม 2.มีคนหลายเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน(อย่าให้เกิดการเกรี้ยวกราดกัน) 3. สร้างเศรษฐกิจเพียงพอ(ขาดความเป็นธรรมในสังคม) 4. สร้างสันติภาพโดยพลังน้ำใจของคนไทย...เศรษฐกิจอยู่บนพื้นฐานความดี การมีน้ำใจ พลังน้ำใจสามารถจัดการความขัดแย้งได้..
วันที่ 19-20 มกราคม 2548	- ได้ทำการสำรวจตรวจสอบข้อมูลความสูญเสียด้านชีวิตและความเสียหาย

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	ด้านทรัพย์สินของตำบลเกาะพระทองทั้ง 4 หมู่บ้าน
วันที่ 20-21 มกราคม 2548	เข้าร่วมประชุม RC(สกว.) มอ.หาดใหญ่
วันที่ 25 มกราคม 2548	การพูดคุย เกี่ยวกับประเด็นสีนามิ ณ Node พังงา ร่วมกับทางสกว.ภาค (ที่ โกมล ที่ปอย) ที่สมบูรณ ที่มานพ ประเด็นการศึกษา 1. ความเปลี่ยนแปลง 2. ผลกระทบ 3. การปรับตัว 4. การพัฒนาและการฟื้นฟู (ภายในและภายนอก) กลุ่มศึกษา 1. คน 2. ชุมชน 3. ทรัพยากร 4. ความช่วยเหลือจากหน่วยงาน ภายนอก 5. ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ / เอกชน และคนในพื้นที่
วันที่ 27 มกราคม 2548	เข้าร่วมสัมมนา.. กระบวนทัศน์วิจัยเพื่อท้องถิ่นจุดเปลี่ยนการพัฒนา.. ณ โรงแรมมिरาติล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร
วันที่ 27-28 มกราคม 2548	ทีมวิจัยทำการสำรวจความเสียหายด้าน สาธารณูปโภคและ สาธารณประโยชน์ของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้านของตำบลเกาะพระทอง
วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2548	เข้าร่วมสัมมนา.. สถานการณ์ปัญหาและแนวทางฟื้นฟูชุมชนอันดามัน.. นำเสนอแผนฟื้นฟูชุมชนและระบบนิเวศ.. จัดโดยคณะคนทำงานประสาน ชุมชน และประชาสังคม เพื่อจัดทำแผนพัฒนาและฟื้นฟูนิเวศชุมชน ณ โรงแรมรอยัล ภูเก็ต ซิตี้ อ.เมือง จ. ภูเก็ต
วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2548	เข้าร่วมฟังการสังเคราะห์โครงการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้สืบสานตำนานไ เกาะไม้ไผ่ ตำบลเกาะป็นหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ที่บ้านอ.สุชล(หัวหน้าโครงการ)
วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2548	ไปเยี่ยมโครงการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชน ตำบลกะปง อำเภอกะปง จังหวัดพังงา ระยะที่ 2
วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2548	ไปธนาคารกรุงไทย สาขาตะกั่วป่าเพื่อหาอาจารย์วิไลวรรณ ไปเปิดบัญชี โครงการการจัดการฟื้นฟูอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากพืชใบร่มข้าว อย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านปากหู้ ตำบลเกาะ อำเภอกะปง จังหวัดพังงา
วันที่ 1 มีนาคม 2548	ได้เดินทางร่วมกับทีมเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ลง พื้นที่เกาะเหลา จังหวัดระนอง
วันที่ 2 มีนาคม 2548	ได้มีการพูดคุยกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานในพื้นที่ของ องค์กรภายในและภายนอก(ที่หักชั่วคราวบ้านทุ่งละออง ประเด็นด้านการ ฟื้นฟูและให้การช่วยเหลือด้านเครื่องมือประกอบอาชีพ เช่น การสร้าง-ซ่อม เรือ โดยเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน) และได้ทำการ ติดตามประเมินผลการทำงานขององค์กรภายในและภายนอก
วันที่ 4 มีนาคม 2548	- ไปเยี่ยมโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กะปง(ไค้ฉัตร) - แวะเยี่ยมโครงการใบร่มข้าว(ก.วิ)
วันที่ 5 มีนาคม 2548	เวทีกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานในพื้นที่ขององค์กรภายใน

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	และภายนอก
วันที่ 7 มีนาคม 2548	ได้จัดการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานในพื้นที่ขององค์กรภายในและภายนอก(ประเด็น...การดำเนินงานการฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิ ในท้องที่อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา เวลา 09.00-15.30 น. ในห้องประชุมใหญ่กระบุรี กรีนวิว รีสอร์ท อ.กระบุรี จ. พังงา มีผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน 1. มูลนิธิสืบนาคะเสถียร 2. มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทยฯ 3. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา(สกว.) 4. โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชน (ภาคใต้) 5. โครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 8 มีนาคม 2548	เยี่ยมชมโครงการป่าทุ่งชาลี
วันที่ 14-17 มีนาคม 2548	ทีมนักวิจัยได้ทำกิจกรรมกำหนดแปลงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ 7 ภูมิภาคเพื่อการติดตามประเมินผลในช่วงระยะเวลา 3 เดือน (มีนาคม-พฤษภาคม) ได้ทำการกำหนดแหล่งทรัพยากรธรรมชาติดังนี้ 1.ป่าชายเลน 2. ทะเล (แหล่งหญ้าทะเล) 3. ป่าชายหาด(ผักนึ่งทะเล,ผักลิ้นห่าน,ถั่วทะเล แนวคันสน) 4.ทุ่งหญ้า 5. ป่าหุ 6.แหล่งน้ำ(แอ่งน้ำ/บึงเดิมเป็นชุมชนเหมือง) 7.สวนเกษตร(สวนมะพร้าว/สวนกาหยู) ได้จัดจุดพักพิงสัตว์และใช้เชือกฟางทำเป็นจุดสังเกต
วันที่ 3 เมษายน 2548	ทำการสังเกต รูปแบบการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคน ชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ - เวทีเสวนา..ชีวิต 100วันหลังสึนามิ..ณ บ้านพักชั่วคราว วัดสามัคคีธรรม มีประเด็นแลกเปลี่ยน ผลกระทบด้านชีวิตความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นหลังคลื่นยักษ์สึนามิ การให้ความช่วยเหลือจากองค์การหน่วยงานต่างๆในพื้นที่.. การทำงานเชิงบูรณาการ/การประสานงานแบบภาคี และทิศทางในอนาคตที่ตนเองตั้งหวังไว้ในการดำรงชีวิตต่อไป..ชุมชนใหม่ที่อบอุ่น/อาชีพที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ
วันที่ 4 เมษายน 2548	ทำการสังเกต สัมภาษณ์ ผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรมและความเป็นอยู่
วันที่ 5 เมษายน 2548	เวทีกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานในพื้นที่ขององค์กรภายในและภายนอก (ประเด็น...ปัญหาของผู้นำวิสาหกิจผู้ประสบภัยสึนามิ เวลา 09.00-12.00 น. ณ. ศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านทุ่งขมิ้น ต.เค็ดัก อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา)
วันที่ 5-6 เมษายน 2548	ทำการสังเกต/สัมภาษณ์ความเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ
วันที่ 7 เมษายน 2548	เข้าร่วมประชุม Node พังงา ประจำเดือนเมษายน
วันที่ 8 เมษายน 2548	ทำการสังเกต สัมภาษณ์ ผลกระทบต่อวิถีชีวิต ชุมชนความเชื่อ พิธีกรรมและ

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
	ความเป็นอยู่
วันที่ 10 เมษายน 2548	ใช้วิธีการสังเกตและพูดคุย รูปแบบการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคน ชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ
วันที่ 11-12 เมษายน 2548	สังเกต/สัมภาษณ์ผลกระทบต่อรายได้ อาชีพ การเกษตร
วันที่ 15 เมษายน 2548	สังเกตรูปแบบการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคน ชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ
วันที่ 17 เมษายน 2548	เข้าร่วมประชุม Node พังงา
วันที่ 18-19 เมษายน 2548	ติดตามความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่กำหนดแปลงแหล่งทรัพยากร 7 ภูมิโนเวศ ในเดือนเมษายน
วันที่ 20 เมษายน 2548	เวทีพูดคุยกลุ่มย่อยผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและความเชื่อ(กลุ่มไทยใหม่/มอแกน/คนไทยเชื้อสายจีน)
วันที่ 21 เมษายน 2548	ลงพื้นที่เยี่ยมชาวบ้านปากคลอง
วันที่ 22 เมษายน 2548	สังเกต/สัมภาษณ์ ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ชุมชนและวัฒนธรรม
วันที่ 24 เมษายน 2548	การเรียนรู้สำรวจ ตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงแหล่งผักอาหารพื้นบ้าน แหล่งอาหารสัตว์น้ำ
วันที่ 25 เมษายน 2548	เข้าร่วมประชุม พูดคุยรายงานสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่กับทีมที่จินดา ระนอง ทีมเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันที่ Node พังงา
วันที่ 30 เมษายน 2548	-การเรียนรู้ สำรวจ ตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงแหล่งผักอาหารพื้นบ้าน แหล่งอาหารสัตว์น้ำ
วันที่ 3 พฤษภาคม 2548	การพูดคุย วิธีการ กระบวนการ การปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารธรรมชาติ
วันที่ 4 พฤษภาคม 2548	เข้าร่วมประชุม Node พังงา ประจำเดือนพฤษภาคม
วันที่ 5 พฤษภาคม 2548	สำรวจการเปลี่ยนแปลงรูปทรงพื้นที่เกาะ แหล่งน้ำ คลองทางระบายน้ำจากทุ่งหญ้าสะวันนา
วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2548	การติดตามประเมินผลความเปลี่ยนแปลงของแหล่งทรัพยากร 7 ภูมิโนเวศที่ได้ทำการกำหนดไว้ในเดือนมีนาคม
วันที่ 19 พฤษภาคม 2548	เข้าร่วมเสวนา เรื่อง..บันทึกจดหมายเหตุชาติ..เก็บอะไร ไม่เก็บอะไร..ณ โรงแรมเพิร์ล วิลเลจ จ.ภูเก็ต
วันที่ 22 พฤษภาคม 2548	ไปร่วมพิธีถอยเรือ (เป็นประเพณีของชาวมอแกน) ณ บ้านท่าฉัตรไชย อําเภอดกลาง จังหวัดภูเก็ต
วันที่ 24 พฤษภาคม 2548	การพูดคุยถึงวิธีการ กระบวนการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์แหล่งอาหารธรรมชาติ
วันที่ 28 พฤษภาคม 2548	เวลา 13.00-16.00 น. เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนและรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัย ณ Node พังงา
วันที่ 3 มิถุนายน 2548	เข้าร่วมประชุม Node พังงา ประจำเดือนมิถุนายน

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
วันที่ 7 มิถุนายน 2548	เวลา 11.30 น. เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านทุ่งคาบ ที่บ้านปากคลอง
วันที่ 13 มิถุนายน 2548	ไปเยี่ยมชมบ้านพักถาวร โครงการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านชัยพัฒนา บ้านทุ่งรัก ต.แม่ปางขาว อ. คุระบุรี จ.พังงา - ติดตามโครงการบ้านถาวรของมูลนิธิฝรั่งเศส พื้นที่สร้างบ้านบริเวณคลองบางหลู ต.คุระ อ.คุระบุรี จ.พังงา
วันที่ 14 มิถุนายน 2548	เดินทางไปภูเก็ตเพื่อนำไปสเตอร์โครงการเข้าโรงพิมพ์
วันที่ 15-16 มิถุนายน 2548	จัดเตรียมทำโปสเตอร์โครงการเพื่อจัดนิทรรศการ
วันที่ 17 มิถุนายน 2548	ช่วยจัดสถานที่ เตรียมงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่(เปิดสนง.องค์กรร่วม)
วันที่ 18 มิถุนายน 2548	เข้าร่วมงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่..การเสวนา..ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างไร..ณ Node พังงา
วันที่ 19 มิถุนายน 2548	เข้าร่วมประชุม RC (สกว.) ภาคใต้ ณ. คุระบุรีกรีนวิว รีสอร์ท
วันที่ 20-24 มิถุนายน 2548	เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ทำไว้/เขียนรายงานความก้าวหน้า
วันที่ 27 มิถุนายน 2548	เยี่ยมชาวบ้านเกาะที่วัดป่าसान(วัดสามัคคีธรรม)และติดตามเรื่องบ้านถาวรที่ทางมูลนิธิฝรั่งเศสสร้างให้ที่บริเวณบางหลู
วันที่ 28 มิถุนายน 2548	ติดตามกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับคำขอเช่าเรื่องบ้าน เรืองเรือ สวนเกษตร ที่ชาวบ้านได้ลงชื่อไว้ที่อำเภอคุระบุรี
วันที่ 29 มิถุนายน 2548	ติดตามการสร้างบ้านที่ทางมูลนิธิชัยพัฒนาร่วมกับสภาภาคใต้ไทย (โครงการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านชัยพัฒนาบ้านทุ่งรัก ตำบลแม่ปางขาว)
วันที่ 30 มิถุนายน 2548	ประชุมประจำเดือนที่ Node พังงา
วันที่ 4 กรกฎาคม 2548	เข้าร่วมประชุมโครงการลดผลกระทบจากธรรมชาติในพื้นที่ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ จัดโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ณ ฐานทัพเรือพังงา
วันที่ 18-20 กรกฎาคม 2548	งานสัมมนาวิชาการและนิทรรศการ"วิจัยท้องถิ่นกับทิศทางการพัฒนาภาคใต้" ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
วันที่ 2 สิงหาคม 2548	ประชุมโหนดพังงา"วางแผนงานระยะต่อไป การพัฒนาโครงการและรายงานความก้าวหน้าโครงการ
วันที่ 9-10 สิงหาคม 2548	ประชุมแลกเปลี่ยนสถานการณ์ความคืบหน้าในพื้นที่เกาะพระทองขององค์กร/หน่วยงานที่ทำงานในพื้นที่ เพื่อฟื้นฟูเกาะพระทองอย่างสมดุลและยั่งยืน จัดโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ณ โรงแรม คิ อันดาบุรี รีสอร์ท ต.ตะกั่วป่า จ.พังงา
วันที่ 17-19 สิงหาคม 2548	ลงพื้นที่เกาะพระทองเพื่อทำการติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นกับชุมชน
วันที่ 22 สิงหาคม 2548	พูดคุยกับชุมชนที่หักชั่วคราววัดสามัคคีธรรม(วัดป่าसान)

ส่วนที่ 2

ผลการศึกษาวิจัย

บทที่ 2

ภูมินิเวศและชุมชนเกาะระ-เกาะพระทองก่อนเกิดสึนามิ

2.1 ลักษณะทางกายภาพ

ตำบลเกาะพระทอง เป็นหมู่เกาะตั้งอยู่ด้านฝั่งทะเลอันดามัน ในเขตอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ก่อนเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 หมู่เกาะแห่งนี้มีชุมชนตั้งถิ่นฐานรวมทั้งสิ้น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าเป๊ะโฮ๊ะ หมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ หมู่ที่ 4 บ้านปากจก โดยมีอาณาเขตการปกครอง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับกิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนองและทะเลอันดามัน ทิศใต้ติดต่อกับตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลแม่ nang ชาวและตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ทะเลอันดามัน

ลักษณะของหมู่เกาะระ-เกาะพระทอง ทั้งหมดเป็นเกาะริมฝั่งทะเล ลักษณะการวางตัวของหมู่เกาะจะวางตัวทอดยาวขนานกับชายฝั่งแผ่นดินใหญ่เป็นระยะทางประมาณ 20-25 กม. ตัวเกาะอยู่ห่างจากชายฝั่งโดยเฉลี่ยประมาณ 3 กม. ประกอบด้วยเกาะแก่งต่างๆ เกาะขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้แผ่นดินใหญ่ 3 เกาะ คือ เกาะระ มีเนื้อที่ 12,187 ไร่ เกาะทุ่งทุ มีเนื้อที่ 5,950 ไร่ เกาะพระทอง มีเนื้อที่ 63,750 ไร่

จากการศึกษาลักษณะทางด้านธรณีวิทยาของทั้งสองเกาะ นักวิชาการให้ความเห็นว่า พื้นที่ในแถบนี้เกิดจากการยุบตัวของชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก ทำให้ชายฝั่งอันดามันมีลักษณะจมตัว ชายฝั่งมีลักษณะแคบ มีความลาดเอียงค่อนข้างชัน ชายฝั่งมีลักษณะเว้าแหว่งประกอบด้วยอ่าวและเกาะจำนวนมาก นอกจากนั้นยังเกิดจากตะกอนที่พัดพามาจากภูเขาสูงฝั่งตะวันออกไหลลงสู่ปากแม่น้ำ (ถ้าคลองสายสำคัญบริเวณนี้มีหลายสายด้วยกัน ได้แก่ แม่น้ำตะกั่วป่า คลองนางซ้อน คลองครูด คลองบางครั่ง) เกิดเป็นที่ราบสันดอนตะกอนปากแม่น้ำ ปะทะกับตะกอนทรายที่ถูกพัดพามาจากทะเลอันดามันในฤดูมรสุม จึงเกิดเป็นสภาพสันดอนทรายปากแม่น้ำ เช่น เกาะพระทอง และเกาะทุ่งทุ เช่นปัจจุบัน

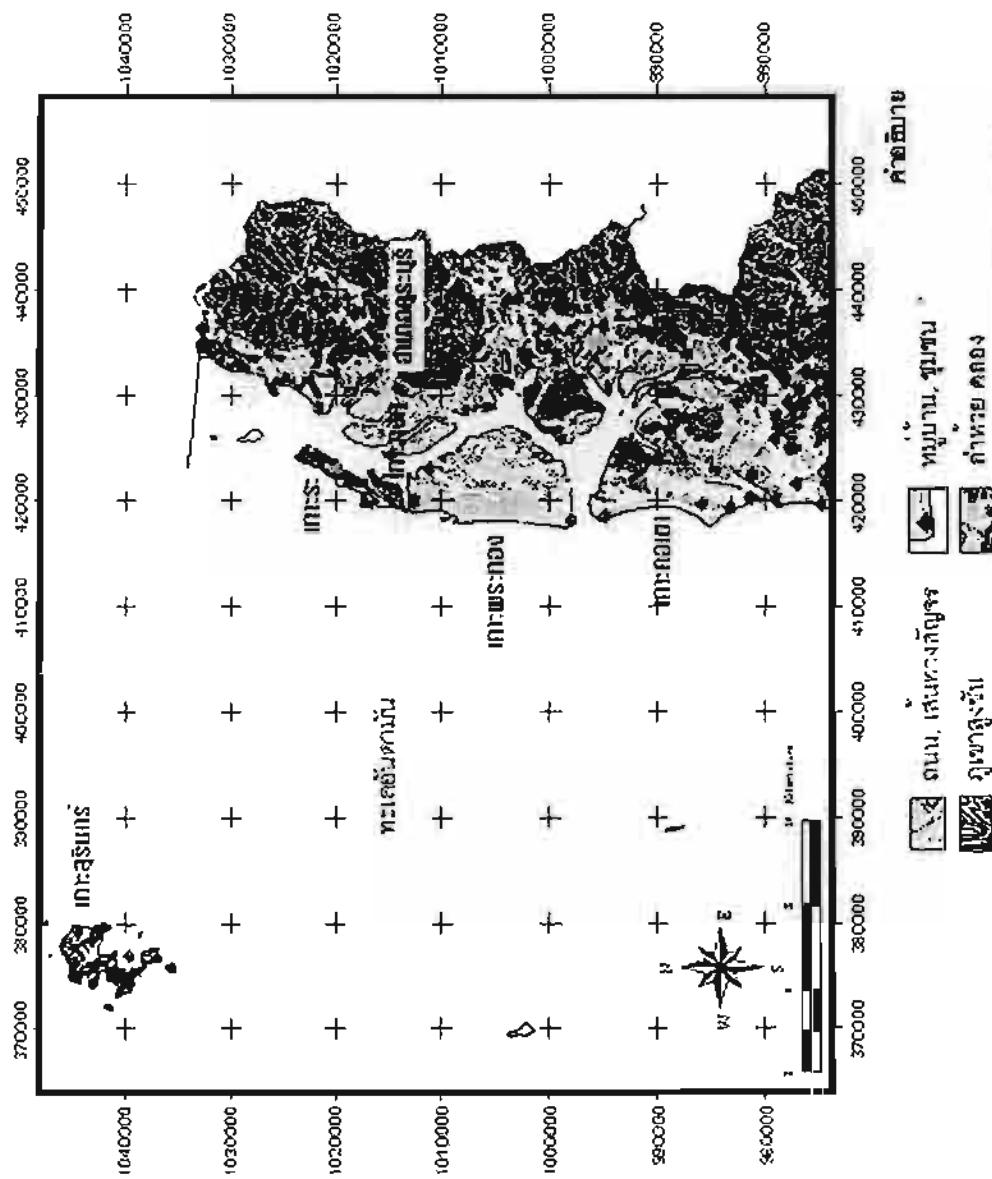
“เกาะพระทอง” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเกาะระกันด้วยช่องจก เป็นช่องแคบออกสู่ทะเลใหญ่ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ หมู่ที่ 2 บ้านท่าเป๊ะไย และหมู่ที่ 4 บ้านปากจก สภาพเกาะทางทิศตะวันออกมีสภาพเป็นป่าชายเลนยาวตลอดแนว ส่วนทางด้านทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน มีสภาพชายหาดทรายขาวตลอดแนวยาวประมาณ 14 กิโลเมตร พื้นที่บนเกาะเป็นที่ราบ พื้นดินมีสภาพเป็นเกาะซึ่งเกิดจากสันทรายชายหาดคือเป็นทรายละเอียดทั้งหมด ประกอบด้วยทุ่งหญ้ากว้างใหญ่ สลับกับแนวป่าไม้เสม็ดขาว ป่าพรุ และป่าชายหาด ลักษณะของดินเอื้อต่อการทำสวนมะพร้าวและสวนกาหยู เท่านั้น พื้นที่บนเกาะมีลำคลองมากมายหลายสายไหลตัดผ่านเข้าไปภายในเช่นคลองชาด คลองห้างสูง คลองบางปีหลัง คลองสะยาเหนือ คลองสะยาใต้ ฯลฯ ซึ่งระดับน้ำในลำคลองเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากระดับน้ำทะเล

“เกาะระ” มีลักษณะเป็นหินตะกอนชนิดหินทรายและหินทรายแป้ง มีหินกรวดปน หินดินดานและหินโคลน ยอดเขาของเกาะระมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 235 เมตร ป่าไม้บนเกาะมีสภาพสมบูรณ์และพื้นที่ราบบนเกาะมีเพียงเล็กน้อย ทางด้านตะวันออกของเกาะที่หันหน้าเข้าหาแผ่นดินใหญ่เป็นแนวป่าชายเลน ส่วนทางทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามันมีสภาพเป็นอ่าวขนาดเล็กมากกว่า 10 อ่าว มีหาดทรายที่สวยงาม ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ

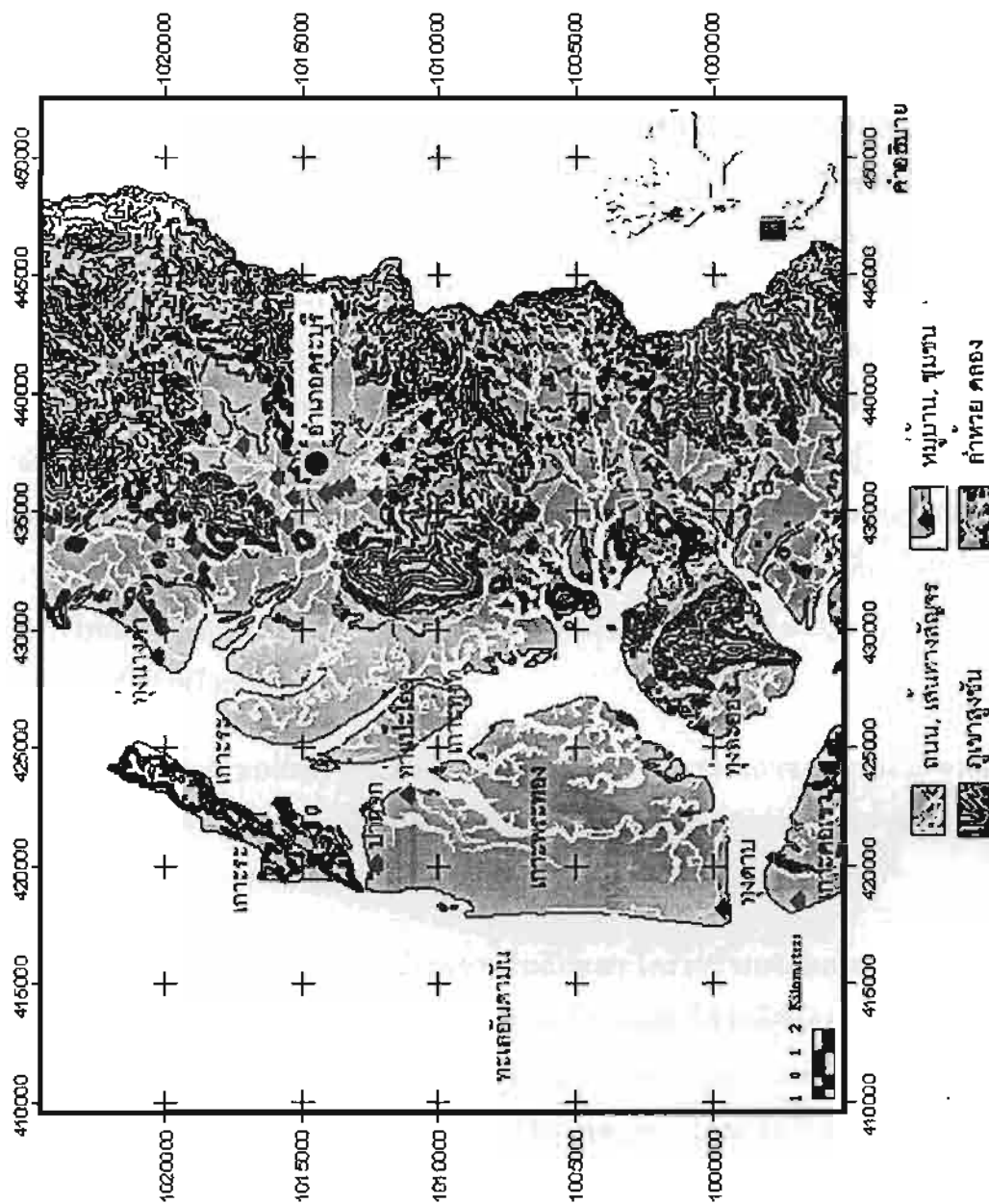
ในอดีตบนเกาะระและเกาะพระทองมีการทำเหมืองแร่ดีบุก ทำให้มีชุมชนเหมืองเก่ากระจายทั่วไปบนทุ่งหญ้า ส่วนใหญ่พบบริเวณทิศตะวันตกของเกาะ และพบว่าบริเวณตอนกลางของเกาะปรากฏร่องรอยของชุมชนเหมืองเก่ามีลักษณะเป็นแอ่งกระทะที่มีน้ำขังตลอดปี แต่ในฤดูแล้งปริมาณจะลดลงเกือบแห้ง และยังมีสระน้ำที่กรมประมงก่อสร้างให้อยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ เป็นบึงขนาดใหญ่ที่ใช้สำหรับเพาะพันธุ์สัตว์น้ำจืดและเป็นแหล่งน้ำใช้สอยในชุมชน ส่วนนับเป็นภาษาท้องถิ่นที่ชาวบ้านใช้เรียกแหล่งน้ำที่มีขนาดใหญ่ นับที่ใหญ่ที่สุดบนเกาะพระทองคือบนเกาะชาด เป็นแหล่งน้ำที่เกิดจากการปิดกั้นทางน้ำธรรมชาติและมีการขุดเพิ่มเติม เพื่อใช้ประโยชน์ในการนำน้ำมาทำเหมืองแร่ในสมัยก่อน

ลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนพฤศจิกายน และฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคมจนถึงเดือนมีนาคม ดังนั้นสภาพทั่วไปของพื้นที่จึงมีฝนตกชุก จนกระทั่งชาวบ้านได้เรียกเปรียบเปรยสภาพภูมิอากาศในลักษณะดังกล่าวว่า “ฝนแปด แดดสี่” ซึ่งหมายถึงจะมีฝนตกหรืออยู่ในฤดูมรสุมประมาณ 8 เดือน ในขณะที่จะเป็นฤดูแล้งและมีฝนตกน้อยเพียง 4-5 เดือนเท่านั้น

ในฤดูมรสุมหรือฤดูฝนนั้นเริ่มประมาณเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน ในช่วงนี้จะมีฝนตกชุกเกือบทุกวันเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ตามสถิติที่สถานีอุตุนิยมวิทยาจังหวัดพังงาเก็บข้อมูลไว้ในปีพ.ศ. 2545 โดยเฉลี่ยมีฝนตกเดือนละถึง 20 วัน นอกจากนั้นในช่วงรอยต่อระหว่างฤดูซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะทำให้มีคลื่นลมในทะเลแรงมาก ทั้งนี้อิทธิพลของฤดูกาลเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก โดยในช่วง 1 ปีมีระยะเวลาเพียงประมาณ 5-6 เดือน ในฤดูแล้งเท่านั้น ที่ชาวบ้านจะสามารถประกอบอาชีพประมงในทะเลใหญ่ได้

รูปที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของหมู่เกาะ-เกาะพระทอง และ หมู่เกาะสุรินทร์

รูปที่ 2 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศบริเวณเกาะและเกาะพละทอง อ.ศรีบุญเรือง จ.พังงา

2.2 ลักษณะทางชีวภาพ

2.2.1 ทรัพยากรป่าไม้

ป่าชายเลน : เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชายฝั่งที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ อยู่ในเขตร้อนแต่ถ้าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชายฝั่งที่มีลักษณะเช่นเดียวกันแต่อยู่ในเขตอบอุ่น จะเรียกแหล่งที่อยู่อาศัยนี้ว่าที่ลุ่มน้ำเค็ม ซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยทั้งสองจะแตกต่างกันในเรื่ององค์ประกอบชนิดของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน เป็นบริเวณที่น้ำจืดจากแผ่นดินและน้ำเค็มจากทะเลมาผสมกันเกิดเป็นน้ำที่มีความเค็มปานกลางและแปรปรวน ซึ่งเรียกว่า น้ำกร่อย พื้นดินของป่าชายเลนจะเป็นพื้นนุ่ม ประกอบด้วยทรายปนโคลนเลน และบางบริเวณอาจเป็นโคลนเลนครอบคลุมพื้นที่ราบกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณปากแม่น้ำซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหาร และความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่มีระบบนิเวศที่ซับซ้อน เนื่องจากประกอบด้วย พันธุ์ไม้ป่าชายเลน ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่ทนต่อความเค็มของน้ำทะเล มีรากอากาศ และระบบรากที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในดินดำที่มีสภาพขาดออกซิเจนได้ นอกจากนั้นป่าชายเลนเป็นบริเวณที่เชื่อมต่อจากป่าบกทำให้พบพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดจากบนบกที่อยู่ร่วมกับพันธุ์ไม้ป่าชายเลน พันธุ์ไม้ป่าชายเลนกลุ่มหลักที่พบกันทั่วไป คือ โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ถั่ว ลำพู ลำแพน แสม โปรง รังกระแจะ ตะบูน ฝาด จาก เป้ง และ ไม้พื้นล่าง ได้แก่ เหงือกปลาหมอ เป็นต้น

นอกจากนั้นยังพบสาหร่ายทะเลและจุลินทรีย์หลายชนิดตามรากของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและตามพื้นดินทั่วไป ทำให้เกิดระบบนิเวศที่ซับซ้อนเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามพื้นทะเล สัตว์เลื้อยคลาน และนกหลากหลายชนิด

ป่าพรุ : สังคมพืชในป่าพรุที่มีเอกลักษณ์ในลักษณะโครงสร้างและหลากหลายของชนิดพืชส่วนใหญ่อยู่ในภูมิภาคที่เป็นที่ลุ่มต่ำหรือมีสภาพเป็นแอ่งน้ำจืดขังติดต่อกันตลอดปี และมีการสะสมของชั้นอินทรีย์วัตถุหรือดินอินทรีย์อยู่เหนือชั้นดิน การสะสมของซากพืชหรืออินทรีย์วัตถุจะเกิดขึ้นต่อเนื่องกันในสภาวะน้ำท่วมขัง พืชพันธุ์ในป่าพรุส่วนใหญ่ จึงมีวิวัฒนาการในส่วนของอวัยวะให้มีโครงสร้างพิเศษ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ได้ เช่น โคนต้นของพืชมอระบบรากแก้วสั้นแต่มีรากแขนงแผ่กว้างแข็งแรง มีระบบรากพิเศษหรือระบบรากเสริม ได้แก่ รากค้ำยัน หรือรากหายใจโผล่เหนือชั้นดินอินทรีย์ที่มีน้ำเหลืออยู่ ช่วยในการพยุงลำต้นหรือช่วยในการหายใจ ซึ่งจะพบเป็นไม้ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของป่าพรุนี้จะแตกต่างจากป่าดิบชื้นในเขตร้อนต่างๆ ด้วยเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากสังคมพืชป่าพรุที่แท้จริงเพียงจะเป็นที่รู้จักกันเมื่อประมาณ 10 ปีล่วงมาแล้วขณะที่ได้มีโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างของไทย โดยเฉพาะโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าพรุในจังหวัดนราธิวาส

พื้นที่ป่าพรุมักจะมีกลุ่มไม้หรือสังคมพืชหลากหลายเนื่องจากป่าพรุมีเขตติดต่อกับสังคมพืชประเภทอื่น เช่น สังคมพืชริมลำน้ำลำคลอง และพืชในตระกูลกกบนพื้นที่ชุ่มน้ำ และสังคมพืชป่าพรุดั้งเดิม ได้แก่ จาก เป้งทะเล สัมปติ หลาวชะโอน หวาย ชะมวง เป็นต้น

ป่าพรุของเกาะพระทองมีพื้นที่ประมาณ 9,400 ไร่ โดยจากการสำรวจพบว่าป่าพรุเป็นสังคมพืชที่มีความหลากหลายทางพืชพันธุ์มากที่สุดบนเกาะแห่งนี้ โดยพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น พะยอม ตะเคียนทราย หลาวชะโอน ขนุนป่า เลือดควาย หว่าหิน เสม็ดขาว หมากลิง กระพ้อ หลุมพี พืชตระกูลหวาย เป็นต้น ซึ่งความหลากหลายของพืชพันธุ์และสภาพของป่าพรุที่รกทึบจะมีความเชื่อมโยงกับความหลากหลายด้านสัตว์ป่า โดยพบว่าสัตว์บกและปลาน้ำจืดส่วนใหญ่ของเกาะพระทองจะมีถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณป่าพรุแทบทั้งสิ้น เนื่องจากสัตว์ป่าสามารถใช้ป่าพรุเป็นแหล่งอาหารและเป็นแหล่งหลบภัยได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้การกระจายตัวของพื้นที่ป่าพรุบนเกาะพระทองขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่เป็นหลัก กล่าวคือ ป่าพรุส่วนใหญ่จะเกิดบริเวณที่เป็นร่องน้ำหรือแอ่งน้ำอันเป็นที่ราบต่ำระหว่างสันดอนทราย ซึ่งถูกคลื่นลมในทะเลอันค้ำมนพัดเข้ามาสะสมอย่างต่อเนื่อง โดยสังเกตจากการวางตัวของแนวป่าพรุซึ่งพบว่าอยู่ในแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากสังคมพืชต่างๆ ไปสู่สังคมพืชที่สลับซับซ้อน ปัจจุบันพบว่าพื้นที่ป่าพรุบางบริเวณยังอยู่ในระยะแรกๆ ตามขบวนการวิวัฒนาการไปสู่สังคมพืชป่าพรุที่สมบูรณ์ ดังนั้นพืชพันธุ์ในป่าพรุจึงมีวิวัฒนาการโดยมีแนวโน้มพัฒนาไปไปสู่ป่าบกมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น มีความทนทานต่อความเค็มของน้ำทะเลได้ลดน้อยลงเมื่อเทียบกับพันธุ์ไม้ในพื้นที่ป่าชายหาดที่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมชายฝั่งทะเลได้ดีกว่า

ป่าชายหาด : พบตามชายหาดและอ่าวทางด้านทิศตะวันตกของเกาะที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึง ส่วนเกาะระจะพบป่าชายหาดในบริเวณอ่าวต่างๆ เช่น อ่าวถุกคุ่ม อ่าวกุนิง ลักษณะของแต่ละอ่าวกันด้วยหาดหิน บนเกาะพระทองพบการกระจายตัวของพืชป่าชายหาดตลอดแนวยาวเป็นระยะทางกว่า 14 กิโลเมตร รวมถึงทิศใต้ของเกาะที่บ้านทุ่งคาบคิ้ว พันธุ์พืชที่พบบริเวณป่าชายหาด เช่น พะยอม ตะเคียนทราย ตะเคียน สนทะเล หลุมพอ ชมพูป่า โททะเล มะส้าน เคยทะเล ดันรักทะเล ผักหวานป่า บุค เต้าชาม่อม ผักกุ่ม เป็นต้น บนเกาะพระทองมีป่าชายหาดประมาณ 8.4 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,250 ไร่ คิดเป็นเนื้อที่ 9 % ของพื้นที่เกาะ

ป่าดิบชื้น : พบบนเกาะระซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มากมีเนื้อที่ประมาณ 12,000 ไร่ พันธุ์ไม้ขึ้นดินที่พบ เช่น ไม้ยางงู ขางปราช ขันทอง หลุมพอ ตะเคียนทอง ตะเคียนทราย ไม้ชั้นรองลงมา เช่น มะปริง มะส้าน เลือดควาย มะไฟป่า ไม้ชั้นล่าง เช่น หวาย กระพ้อ เคย เป็นต้น

ป่าเสม็ด : ป่าเสม็ดบนเกาะพระทองเป็นเสม็ดขาวทั้งหมด มีลักษณะขึ้นกระจายอยู่ห่างกัน สลับกับแนวทุ่งหญ้าเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่แต่ละพื้นที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างของดินเสม็ด เช่น ในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขังเป็นเวลานานลักษณะถาดันจะเล็กแคระ ต่างกันจากพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึงจะมีถาดันใหญ่ตรงและสูงมาก

ทุ่งหญ้า : พบว่าทุ่งหญ้านบนเกาะพระทองมีความสวยงามและมีบริเวณกว้าง ถัดจากป่าชายหาดทางด้านทิศตะวันตกเข้ามาจะมีทุ่งหญ้านขนาดใหญ่สลับด้วยแนวป่าเสม็ดขาวคั่นกลางก่อนจะถึงป่าชายเลน บนทุ่งมีหญ้าหลายชนิด เช่น พืชพวกโคลงเคลง หนามเคล็ด เสม็ด ขึ้นกระจายกันอยู่ทั่วไปบริเวณรอบๆ พรุเป็นป่าที่มีดินไม่ขนาใหญ่ ความสมบูรณ์ของทรัพยากรเหล่านี้เองเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้ใช้เป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุ่งหญ้าและป่าพรุยังเป็นแหล่งหาอาหารหลักของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเห็ดต่างๆ ที่ขึ้นสลับเปลี่ยนกันตามฤดูกาล โดยเฉพาะช่วงคันฝน

2.2.2 ทรัพยากรสัตว์ป่า¹

จากการสำรวจความหลากหลายของสัตว์ป่า ได้แก่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์เลื้อยคลาน นก สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และปลาจืด พบความหลากหลายของสัตว์ป่าในพื้นที่เกาะพระทอง ในช่วงเดือนมกราคม 2546 ถึงเดือนมกราคม 2547 คำนินการ โดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร พบสัตว์ป่า จำนวนอย่างน้อย 217 ชนิด โดยแบ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำนวนอย่างน้อย 11 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานจำนวนอย่างน้อย 45 ชนิด นกจำนวนอย่างน้อย 197 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก จำนวนอย่างน้อย 8 ชนิด และปลาน้ำจืดจำนวนอย่างน้อย 24 ชนิด

ทั้งนี้ในจำนวนสัตว์ป่าทั้งหมดที่สำรวจพบ พบว่ามีสัตว์ที่อยู่ในบัญชีสัตว์ป่าที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคามและกำลังใกล้จะสูญพันธุ์ตามรายงานการประชุมเพื่อจัดสถานภาพทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทยทั้งสิ้นจำนวน 23 ชนิด ได้แก่ พะตุน โลมาปากขวด เต่าตนุ เต่ากระ เต่าหญ้า เต่ามะเฟือง จระเข้แม่น้ำเค็ม นกยางจีน นกตะกรุม เขี้ยวดำ เขี้ยวแดง นกออก เขี้ยวปลาใหญ่หัวเทา นางนวลแกลบหงอนใหญ่ นางนวลแกลบเล็ก นกเป็ดน้ำจืดสีม่วงน้ำตาล นกกระเด็นใหญ่ปีกสีน้ำตาล นกแก๊ก นกหัวขวานใหญ่สีดำ นกแอ่นกินรัง นกขุนทอง นกแคว้นแล้วป่าโกงกาง นกเป็ดน้ำแดง

¹ ประทีป มีคดิธรรม. 2548. การศึกษาวิจัยพื้นที่เกาะพระ-เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา. มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. หน้า 26-72.

ตารางที่ 2 แสดงความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เกาะพระทองและชนิดที่สำคัญ²

ประเภท	จำนวนชนิด	ชนิดที่สำคัญ ³
1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	11	● จำนวน 2 ชนิด - ไก่สุญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ พะยูน (CR) โลมาปากขวด (VU)
2. สัตว์เลื้อยคลาน	45	● จำนวน 5 ชนิด - ไก่สุญพันธุ์ (EN) จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ เต่าตนุ (EN) เต่ากระ (EN) เต่าหญ้า (CR) เต่ามะเฟือง (CR) จระเข้แม่น้ำเค็ม (EN*)
3. นก	137	● จำนวน 16 ชนิด - ไก่สุญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) 3 ชนิด - ไก่สุญพันธุ์ (EN) 2 ชนิด - มีแนวโน้มไก่สุญพันธุ์ (VU) 2 ชนิด - ไก่ใกล้สูญพันธุ์ (NT) 7 ชนิด ได้แก่ นกยางจีน (EN) นกตะกรุม (CR/VU) เหยี่ยวดำ (EN) เหยี่ยวแดง (NT) นกออก (NT) เหยี่ยวปลาใหญ่หัวเทา (CR/NT) นางนวลเกลยหงอนใหญ่ (CR) นางนวลเกลยเล็ก (NT) นกเป็ดน้ำจืด (NT) นกกระเรียนใหญ่ปากสีน้ำตาล (VU/NT) นกแก้ว (NT) นกหัวขวานใหญ่สีดำ (VU) นกแอ่นกินรัง (NT) นกขุนทอง (NT) นกแก้วหัวดำ (VU) นกเป็ดน้ำจืด (CR)
4. สัตว์สะเทินส่นบก	7	-
5. ปลาน้ำจืด	24	-

² ประทีป นิคติธรรม. 2548. การศึกษาวิจัยพื้นที่เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา. มุขนิธิสืบาคะเลดียว. หน้า 72.

³ ชนิดพันธุ์ที่สำคัญอ้างอิงจาก รายงานการประชุมเพื่อจัดสถานะภาพทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย 2540 สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

EX = สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย (extinct)

CR = ไก่สุญพันธุ์อย่างยิ่ง (critically endangered)

VU = มีแนวโน้มสูญพันธุ์ (vulnerable)

DD = ข้อมูลไม่เพียงพอ (data deficient)

* หมายถึง สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่เกาะพระทอง

EW = สูญพันธุ์ในธรรมชาติ (extinct in the wild)

EN = ไก่สุญพันธุ์ (endangered)

NT = ไก่ใกล้สูญพันธุ์ (near threatened)

สัญลักษณ์ตัวหนา หมายถึง สถานภาพในระดับโลก

2.2.3 ทรัพยากรชายฝั่ง

แหล่งหญ้าทะเล : หญ้าทะเลเป็นพืชที่มีดอกที่แท้จริง โดยมีลำต้นใต้ดินช่วยเกาะยึดทำให้ลดการกัดเซาะหน้าดิน ส่วนใหญ่พบอยู่ตามหาดด้านนอกของป่าชายเลน อ่าวที่มีกำบังลม และตามพื้นที่ดินชายฝั่งของเกาะ นอกจากหญ้าทะเลมีความสำคัญในการเป็นอาหารของพะยูน เต่าทะเล และปลาหลายชนิด ยังเป็นระบบนิเวศและแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำที่ซับซ้อน เนื่องจากหญ้าทะเลเป็นพืชกลุ่มหลักซึ่งจะมีรูปร่างและขนาดของลำต้นหลากหลายรูปแบบ นอกจากนั้นยังมีสาหร่ายทะเลทั้งที่มีขนาดใหญ่และขนาดเล็กแบบเกาะติดเจริญอยู่ในแหล่งหญ้าทะเลทำให้แหล่งหญ้าทะเลเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชายฝั่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งอินทรีย์สารที่เกิดจากโลหะหนักและน้ำมัน ช่วยรักษาเสถียรภาพบริเวณชายฝั่งทั้งยังมีประโยชน์โดยตรงต่อมนุษย์ โดยหญ้าทะเลสามารถใช้เป็นอาหารที่มีปริมาณคาร์โบไฮเดรตและโปรตีนสูง สกัดใช้เป็นยารักษาโรค อาหารเสริมสำหรับสัตว์เลี้ยง ปุ๋ย วัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมกระดาษ เป็นต้น จึงควรมีความรู้ความเข้าใจในแหล่งหญ้าทะเลมากขึ้น เพื่อจะได้วางแผนการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ให้ยั่งยืนและเหมาะสมตลอดไป

หญ้าทะเลพบว่ามีอยู่ 50 ชนิดแพร่กระจายอยู่ทั่วโลก หญ้าทะเลมีความสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่ง รวมไปถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจ อันเนื่องจากการทำประมงในแนวหญ้าทะเล เช่น การทำลอบ ปลูกปลาเก๋าเพื่อนำไปเพาะเลี้ยงต่อในกระชังจนได้ขนาดที่ตลาดต้องการ การรุนเคยเพื่อนำไปทำกะปิ ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอย่างมาก การประมงประเภทอื่นๆ เช่น อวนจมปู แร้วปู ลอบ และไซปลา ก็นิยมทำกันในแนวหญ้าทะเล สิ่งมีชีวิตในแหล่งหญ้าทะเล นอกจากประกอบด้วยหญ้าทะเลหลายชนิดแล้วยังมีสิ่งมีชีวิตกลุ่มอื่นๆ ทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในแหล่งหญ้าทะเล ตั้งแต่พืชชั้นต่ำหรือพืชที่มีขนาดเล็ก เช่น แพลงก์ตอน สัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลัง ไปจนถึงสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังชั้นสูง จำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น พะยูน

สัตว์ทะเลบางชนิดอาศัยอยู่ส่วนต่างๆ ของหญ้าทะเล เช่น บริเวณใบหรือแม้กระทั่งรากและเหง้าที่อยู่ใต้ดิน บางชนิดฝังตัวอยู่ตามพื้น บางชนิดเคลื่อนที่อยู่ตามพื้น และบางชนิดก็ว่ายน้ำหรือเคลื่อนที่ไปมาในแหล่งหญ้าทะเล สิ่งมีชีวิตกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ ปลา กุ้ง และปู จะเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมีความสำคัญเนื่องจากเป็นกลุ่มสัตว์ทะเลที่มีบทบาทในทางเศรษฐกิจการประมงซึ่งเป็นแหล่งรายได้และแหล่งอาหารของชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น

สิ่งมีชีวิตที่พบในแหล่งหญ้าทะเลบางชนิดอาศัยอยู่อย่างถาวร แต่บางชนิดอาศัยอยู่ชั่วคราวในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพื่อใช้แหล่งหญ้าทะเลเป็นแหล่งอาหาร หรืออาศัยอยู่เพียงบางฤดูกาลเพื่อใช้แหล่งหญ้าทะเลเป็นแหล่งผสมพันธุ์วางไข่ในฤดูผสมพันธุ์และเป็นแหล่งอนุบาลตัวอ่อนหลังจากที่ไข่ฟักออกมาเป็นตัว ยกตัวอย่างเช่น ปูม้า ปลาเก๋าหรือปลากะรัง และปลากะพง จะใช้แหล่งหญ้าทะเลเป็นแหล่งผสมพันธุ์ วางไข่ และเลี้ยงลูกตัวอ่อน

พืชที่พบในแหล่งหญ้าทะเลนอกจากจะประกอบไปด้วยหญ้าทะเลแล้วยังประกอบไปด้วยสาหร่ายทะเล ซึ่งมักเป็นสาหร่ายขนาดเล็ก ขึ้นอยู่ตามพื้นและบนใบของหญ้าทะเล แม้ว่าสาหร่ายทะเลจะมีความสำคัญไม่มากนักในระบบนิเวศน์แหล่งหญ้าทะเล แต่สาหร่ายทะเลก็เป็นผู้เพิ่มผลผลิตขั้นต้นให้กับแหล่งหญ้าทะเล ซึ่งอาจจะถูกบริโภคโดยสัตว์อื่นที่อยู่ในแหล่งหญ้าทะเล และสาหร่ายที่มีขนาดใหญ่บางชนิดอาจนำมาใช้บริโภคเป็นอาหารได้ เช่น สาหร่ายวุ้น (*Gracillaria* sp.) และบางชนิดอาจนำมาสกัดสารเคมีบางประเภทได้ แต่อย่างไรก็ตามในบ้านเรายังไม่เห็นประโยชน์ด้านนี้มากนัก

นอกจากนี้ยังมีชีวิตกลุ่มต่างๆ ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ยังมีชีวิตอีกกลุ่มหนึ่งมีขนาดเล็กมากจนมองไม่เห็น ก่อนข้างมีความสำคัญและมีบทบาทเป็นอย่างมากต่อแหล่งหญ้าทะเล คือ แบคทีเรียและรา จะทำหน้าที่ย่อยสลายซากสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งพืชและสัตว์ที่ตายแล้ว เพื่อหมุนเวียนธาตุอาหารต่างๆ กลับคืนสู่ระบบนิเวศน์แหล่งหญ้าทะเล ซากสิ่งมีชีวิตที่ยังไม่ถูกย่อยสลายอย่างสมบูรณ์ก็อาจเป็นอาหารที่ต้องการของสัตว์บางชนิดในแหล่งหญ้าทะเล และท้ายที่สุดแบคทีเรียและรา ก็ยังเป็นอาหารที่สำคัญของสัตว์ที่มีขนาดเล็กในแหล่งหญ้าทะเล

พื้นที่เกาะระ เกาะพระทอง และเกาะทุ่งหมื่นมีพื้นที่แนวหญ้าทะเลประมาณ 2,437.5 ไร่ (ตารางที่ 3) มีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ถึง 8 ชนิด ได้แก่ หญ้าเงาหรือหญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) หญ้าเงาใส (*Halophila decipiens*) กุยช่ายทะเล (*Haloduleu ninervis*) หญ้าคาทะเล (*Enhalus acoroides*) หญ้าเงาแคะ (*Halophila beccarii*) หญ้าเงาใบเล็ก (*Halophila minor*) กุยช่ายเข็ม (*Haloduleu pinifolia*) และหญ้าเต้า (*Thalassia hemprichii*) โดยแนวหญ้าทะเลกระจายตัวเป็นแนวแคบๆ แหล่งหญ้าทะเลมีคุณค่าในเชิงระบบนิเวศน์ยิ่ง โดยเฉพาะการเป็นถิ่นอาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด

ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่หญ้าทะเลที่มีการสำรวจพบในพื้นที่เกาะพระทอง (พ.ศ.2546)

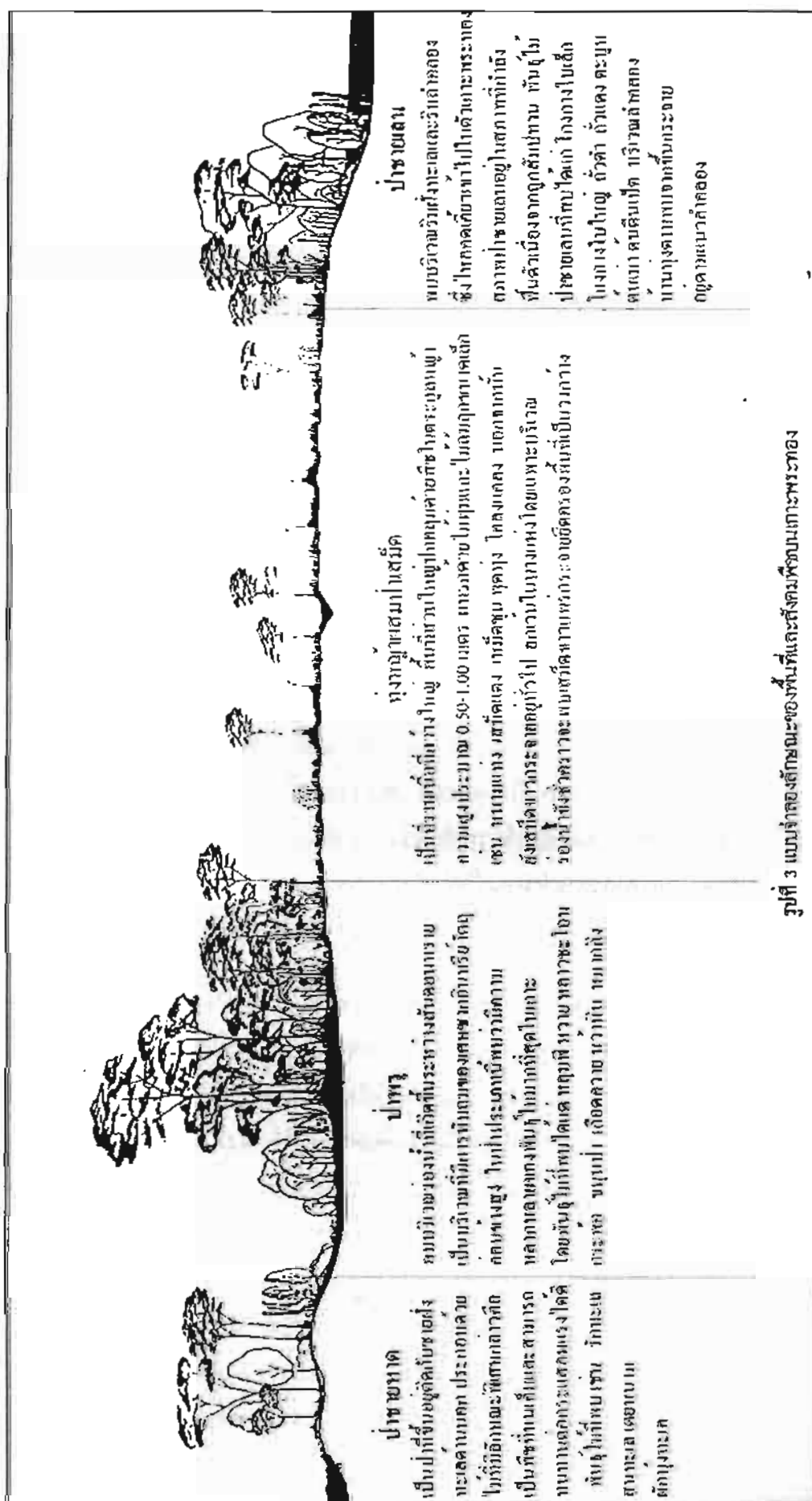
บริเวณ	พื้นที่หญ้าทะเล (ตร.กม.)	พื้นที่หญ้าทะเล (ไร่)
1. ทางตะวันออกของเกาะพระทอง¹		
- ทางตะวันออกตอนล่าง	0.80	500
- ทางตะวันออกตอนกลาง	0.60	375
- ทางตะวันออกตอนบน	0.50	312.5
- ทางตอนเหนือ	1.40	875
2. ทางด้านตะวันออกของเกาะ²		
- ทางตะวันออกของบ้านอ่าวน้ำจืด	0.60	375
รวมพื้นที่หญ้าทะเล อำเภอเกาะบุรีทั้งหมดประมาณ 3.90 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,437.5 ไร่		

สาหร่ายทะเล : เป็นพืชชั้นต่ำ ไม่มีส่วนที่เป็นรากและใบอย่างแท้จริง มีขนาดตั้งแต่เล็กมาก ประกอบด้วยเซลล์เพียงเซลล์เดียว ซึ่งมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ต้องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ ไปจนถึงขนาดใหญ่ประกอบด้วยเซลล์จำนวนมาก นอกจากนี้แล้ว สาหร่ายทะเลยังมีหลายสี ทั้งสีเขียว สีน้ำตาล สีแดง

แนวปะการัง : แนวปะการังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชายฝั่งที่มีความสวยงามและระบบนิเวศน์ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและอุดมสมบูรณ์แหล่งนี้ เสน่ห์และความสวยงามของแนวปะการังนี้เองที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและอยากที่จะเรียนรู้และสัมผัส แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปทำลายความสวยงามเหล่านี้เช่นกัน โดยทั่วไปตามลักษณะรูปร่างและตำแหน่งที่ตั้งของแนวปะการังแบ่งแนวปะการังออกเป็น 3 ประเภท คือ แนวปะการังริมฝั่ง แนวปะการังก้นชายฝั่ง และเกาะอะโหล ในน่านน้ำไทยแนวปะการังส่วนใหญ่เป็นแบบประเภทแรกทำให้แนวปะการังได้รับอิทธิพลจากชายฝั่งและถูกทำลายได้ง่าย สำหรับในพื้นที่เกาะพระทองปะการังค่อนข้างมีสภาพเสื่อมโทรมถึงอุดมสมบูรณ์ปานกลาง โดยจะพบแนวปะการังน้ำตื้นบริเวณเกาะปริง บริเวณช่องปากกอด้านในของเกาะกระ บริเวณอ่าวถูกคุ่ม และบริเวณอ่าวถึง

¹ สมบัติ ภู่วิจิตานนท์. การประชุมสัมมนาโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล เกาะพระทอง อำเภอ เกาะบุรี จังหวัด พังงา อย่างยั่งยืน. 13 สิงหาคม 46

² การสำรวจของทีมวิจัยระหว่างการทำวิจัย พบแนวหญ้าทะเลแห่งใหม่บริเวณด้านหน้าของบ้านอ่าวน้ำจืด ตรงข้ามกับพื้นที่ตั้งชุมชนของมอغلถนนเกาะกระเนื้อที่ประมาณ 375 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นชนิดหญ้าทะเล

2.3 ชุมชนเกาะระและเกาะพระทอง

2.3.1 ชุมชนประมงพื้นบ้านเกาะพระทอง

ตำบลเกาะพระทองมีประชากรประมาณ 1,000 กว่าคน มี 278 ครัวเรือน ลักษณะประชากรส่วนใหญ่มีความแตกต่างจากตำบลอื่นในละแวกใกล้เคียง กล่าวคือตำบลอื่นๆ ในอำเภอคุระบุรีจะประกอบไปด้วยประชากรที่เป็นชาวพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ในขณะที่ประชากรบนเกาะพระทองทั้งหมดเป็นชาวพุทธ มีเพียงตำบลเดียวเท่านั้นที่ไม่มีชาวมุสลิมอยู่เลย ซึ่งประชากรบนเกาะพระทองที่รวมกันอยู่เป็นชุมชนมีบรรพบุรุษเชื้อสายจีนไหหลำกับเชื้อสายมอแกน (ชาวเลหรือชาวไทยใหม่ ที่ได้รับนามสกุลพระราชทาน กล้าทะเล , หาญทะเล) ซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมผสมผสานกัน

ประชากรบนเกาะพระทองมีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านบนเกาะล้วนมีความผูกพันกับทะเลและทรัพยากรทางธรรมชาติรอบๆ ชุมชนบนเกาะมาตั้งแต่เกิด ความสมบูรณ์ทางธรรมชาติของเกาะพระทองทั้งทางบกและทางทะเลที่ชาวบ้านมีความผูกพันในเรื่องการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การทำเครื่องมือประกอบอาชีพ เช่น การต่อเรือ การทำลอบหมึก หอยจับปูดำ ไข่ดักปลา ฯลฯ โดยหาวัตถุดิบทางธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ส่วนทางทะเลมีป่าชายเลนที่ถือว่าเป็นอู่ข้าว อู่น้ำ เป็นแหล่งทำมาหากินของคนทั้งชุมชน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ วางไข่และขยายพันธุ์ มาเป็นเวลานาน ต่อมาในปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา เมื่อรัฐบาลมีนโยบายให้เอกชนมาทำประโยชน์จากป่าชายเลนในรูปการให้สัมปทานเดาเผ่าถ่าน ทำให้ป่าชายเลนรอบๆ เกาะถูกทำลายลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วเท่ากับการทำลายแหล่งทำมาหากินซึ่งเป็นอู่ข้าว อู่น้ำของประชากรบนเกาะ มีผลทำให้จำนวนทรัพยากรทางทะเลลดลงตามไปด้วย

เมื่อ พ.ศ. 2526 กรมป่าไม้ได้ประกาศให้หมู่เกาะสุรินทร์เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งแต่เดิมเป็นเขตที่ตั้งของหมู่ 5 ของตำบลเกาะพระทอง เมื่อมีการประกาศเป็นเขตอุทยานทำให้ชาวบ้านไม่สามารถไปใช้ทรัพยากรได้เหมือนเดิม ส่งผลให้ชาวบ้านบนเกาะพระทองมีวิถีชีวิตที่ขาดลำบากมากขึ้นในการประกอบอาชีพและด้านที่อยู่อาศัยซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัดเจน จึงทำให้ชาวบ้านมีการริเริ่มการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนเป็นผลทำให้รัฐเริ่มกำหนดขอบเขตการใช้มีการปลูกป่าทดแทน มีการห้ามไม่ให้เก็บกล้วยไม้บนเกาะไปขายและพยายามขยายพันธุ์นำกลับไปปล่อยให้อยู่กับป่าในสภาพเดิม รวมไปถึงสัตว์ป่าบนเกาะพระทอง เช่น กวางป่า นกตะกรุมหัวล้าน นกเงือก มีข้อตกลงร่วมกันของชาวบ้านว่าจะไม่ล่าและไม่กินสัตว์เหล่านี้ จะช่วยกันอนุรักษ์สัตว์เหล่านี้ไว้ด้วยเพื่อรุ่นลูกเพื่อรุ่นหลานต่อไป

2. โรงเรียนบ้านปากจก ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านปากจก (ก่อนเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ มีครู 5 คน มีเด็กนักเรียนจำนวน 85 คน ซึ่งโรงเรียนบ้านปากจกเป็นโรงเรียนแม่ของโรงเรียนสุรัสวดี ที่ตั้งอยู่บนเกาะสุรินทร์ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนหนังสือแก่เด็กชาวมอแกน)

3. โรงเรียนบ้านทุ่งคาบ (เป็นโรงเรียนสาขาอยู่ภายใต้การดูแลของโรงเรียนเกียรติประชา) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ (เดิมมีเด็กนักเรียนจำนวน 14 คน มีครู 1 คน)

2.3.7 ด้านอนามัย

มีสถานอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 บ้านปากจก มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำ 2 คน (เป็นข้อมูลก่อนเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ)

2.3.8 ด้านการคมนาคม

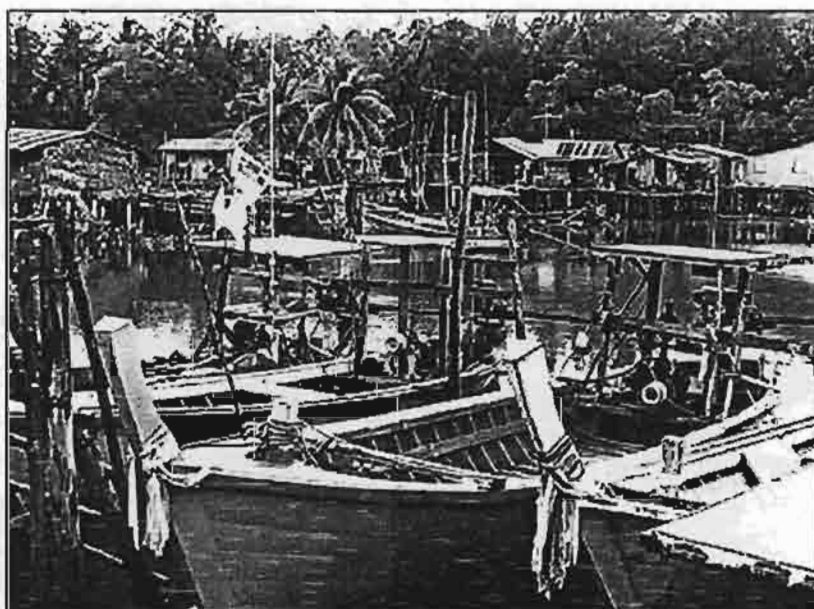
การเดินทางระหว่างหมู่บ้านของชาวบ้านบนเกาะส่วนใหญ่ใช้การเดินทางทางเรือ และการเดินทางทางบกมีเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน ส่วนการเดินทางติดต่อกับแผ่นดินใหญ่ใช้การเดินทางทางเรือเท่านั้นเส้นทางหลักๆ ได้แก่ เส้นทางจากบ้านทุ่งคาบ ไป-กลับ ท่าเรือทุ่งละออ เส้นทางจากท่าเรือบ้านท่าเป๊ะ ไซ้ ไป-กลับ ท่าเรือบ้านบางแดด และเส้นทางจากบ้านปากจก ไป-กลับ ท่าเรือแปปลาบ้านหินลาด

2.3.9 ด้านสาธารณูปโภค

ทั้งสามหมู่บ้านบนเกาะพระทอง มีถนนคอนกรีตกว้าง 2.5 เมตร ใช้ภายในหมู่บ้าน บ้านท่าเป๊ะ ไซ้และบ้านปากจกมีเครื่องปั่นไฟฟ้าขนาดใหญ่ของชุมชนใช้ร่วมกัน มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา มีการจัดการบริหารกันเองโดยชาวบ้าน ส่วนบ้านทุ่งคาบและบ้านเกาะระไม่มีเครื่องปั่นไฟฟ้าของชุมชน ชาวบ้านแต่ละบ้านมีเครื่องปั่นไฟฟ้าใช้เอง ด้านแหล่งน้ำใช้ของชุมชน ทั้งสามหมู่บ้านบนเกาะพระทองมีประปาหมู่บ้านใช้ ส่วนที่บ้านเกาะระมีระบบประปาภูเขาใช้นอกจากนี้แล้วแต่ละหมู่บ้านยังมีบ่อน้ำที่ชาวบ้านขุดใช้อุปโภคบริโภคร่วมกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมรวม 38 บ่อกระจายอยู่ทั่วไป

รูปที่ 4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนประมงชายฝั่งหมู่บ้านท่ามะเปะไย้อย
ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

รูปที่ 5 สภาพหมู่บ้านปากจก ตำบลเกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา
ก่อนเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ

รูปที่ 6 การสัญจรในพื้นที่นอกจากใช้เรือเป็นพาหนะ ชาวบ้านบางครอบครัวใช้รถควายเหล็กเดินทางในตามถนนคอนกรีตและทุ่งหญ้ากลางเกาะ

รูปที่ 7 โรงเรียนเกียรติประชา ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 บ้านท่ามะปี่ไฉย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2517 ปี พ.ศ. 2546 มีเด็กนักเรียนจำนวน 75 คน มีครู 5 คน

2.4 ลักษณะทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมความเชื่อ

ชุมชนเกาะพระทองประกอบด้วยกลุ่มคนสองกลุ่มใหญ่ๆ คือชาวไทยเชื้อสายจีนไหหลำ และชาวไทยเชื้อสายมอแกน/ชาวเลหรือที่เรียกว่า “ชาวไทยใหม่” ที่อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยใหม่ ยังคงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันและสืบทอดปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ชาวไทยใหม่ที่มีภาษาเฉพาะกลุ่มของตนเอง คือ “ภาษามอแกน” แต่เนื่องจากภาษามอแกน/มอแกน มีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน การสืบทอดภาษาไปยังรุ่นลูกหลานจึงมีน้อยและค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะชุมชนมอแกน ที่เข้ามาใช้ชีวิตร่วมกับคนไทยมากขึ้น ทำให้ลูกหลานรุ่นหลังส่วนใหญ่พูดภาษามอแกนไม่ได้ นอกจากนั้นยังมีประเพณีการลอยเรืองานเดือนสิบ การทำบุญถวายสังฆทานซึ่งยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันแต่ประเพณีหลายอย่างของชาวมอแกนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสังคม

พิธีลอยเรือ มีขึ้นประจำทุกปีปีละ 2 ครั้ง จัดขึ้นในเดือนหกและเดือนสิบเอ็ด 15 ค่ำของทุกปี มีการจำลองเรือกำบังทำมาจากต้นกล้วย และมีการใช้ไม้เสมีดในการประกอบเรือของชาวมอแกน นั้น มีความเชื่อว่าทำให้โชคร้ายหมดไปตามชื่อไม้เสมีด มีการตกแต่งสวยงาม ชาวบ้านในหมู่บ้านจะช่วยกันสร้างเรือจำลองขึ้นมาแล้วแต่ละครัวเรือนก็จะทำตุ๊กตารูปตัวคนตามจำนวนคนที่อยู่ในครอบครัวซึ่งทำมาจากกาบกล้วยแล้วนำมาใส่ในเรือ รวมทั้งข้าวของที่ไม้อั้แล้ว เช่น เสื้อผ้า เศษสตางค์ อาหาร มีความเชื่อว่าเป็นการส่งเคราะห์ให้ลอยไปกับเรือ บ้างก็ติดเล็บคัดผมใส่ไปด้วย มีพ่อหมอประจำหมู่บ้านชื่อ “ตาเหมีย” เป็นผู้นำทำพิธีกรรมซึ่งมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว (บ้างก็เล่าให้ฟังว่าหากพ่อหมอทำผิดพิธีก็จะมีอันเป็นไปจะถูกผีหักคอจนคอหักได้รอบ)

ก่อนทำพิธีลอยเรือ พ่อหมอจะไปทำพิธีพร้อมกับชาวบ้านที่ศาลพ่อตาประจำหมู่บ้านเรียกว่า หลาโต๊ะ มีการเซ่นไหว้ด้วยอาหารคาวหวาน เหล้าขาว หมากพลู ข้าวเหนียว โดยที่ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจัดสำรับมาเซ่นไหว้ในพิธี ผู้ร่วมทำพิธีกับพ่อหมอจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ มีการไหว้พ่อตาด้วยเหล้าขาว และบริเวณศาลพ่อตาก็มีธงที่เรียกว่าหลาโต๊ะ สีขาว มีความยาวถึงพื้น (ธงหลา) เมื่อเสร็จพิธีที่ศาลพ่อตาหลาโต๊ะ ชาวบ้านก็จะยกสำรับอาหารกลับไปบ้าน และชาวบ้านก็จะมาทำพิธีต่อที่เรือจำลองกำบังที่ทำกันไว้ พ่อหมอแต่งชุดสีขาวและมีผู้ช่วยอีกหนึ่งคนซึ่งแต่งชุดสีขาวเช่นกัน แล้วชาวบ้านแต่ละครัวก็จะนำข้าวสารสีเหลืองมาหนึ่งจานและในจานจะมีเทียนไข ไหมพรมคละสี และเศษสตางค์ (ถามว่าทำไมข้าวสารจึงเป็นสีเหลือง เล่ากันว่าสมัยก่อนชาวบ้านนำขมิ้นมาตำให้ละเอียดผสมน้ำเล็กน้อยแล้วนำข้าวสารที่เตรียมไว้ตามจำนวนที่ต้องการมาคลุกให้เป็นสีเหลือง เพราะในอดีตมีเจ้าที่มาปรากฏให้เห็นสวมเสื้อผ้าสีเหลือง ข้าวสารจึงต้องเป็นสีเหลือง)

เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนำข้าวสารที่เตรียมมาไปปิดป่าที่บ้านเหมือนกับว่าข้าวสารผ่านการเสกเรียบร้อยแล้ว เทียนไขเปรียบเสมือนแสงสว่างที่ชี้นำทางในการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิต ส่วนไหมพรมคละสีนำไปผูกข้อไม้ข้อมือของคนในครอบครัวทั้งเด็กและผู้ใหญ่เพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนเศษธวงค์ใช้เป็นเงินขวัญถุง (เงินกันถุง) แล้วยังมีข้าวตอกเชื่อกันว่าถ้านำมาลูบศีรษะจนถึงทำให้หัวทั้งตัวแล้วอธิฐานจากนั้นก็ปาข้าวตอกลงไปในเรือจำลอง เชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้หมดทุกข์ หมดโศก ปราศจากโรคภัย หรือแล้วแต่จะอธิฐานอะไรก็ได้ เป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

หลังจากนั้นก็จะมีขบวนเรือกำบังจำลองลงเรือที่เตรียมไว้เพื่อนำไปลอยในทะเลที่ห่างจากหมู่บ้านพอสมควร จะมีชายหนุ่มในหมู่บ้านเป็นคนยกเรือ ทุกคนจะสวมกางเกงสีน้ำเงินแต่ไม่ใส่เสื้อรอบๆ เรือจะจุดเทียนไขและต้องคอยบังลมไม่ให้เทียนดับ (เวลาขบวนเรือห้ามไม่ให้วิ่งตามหลังเรือแต่ถ้าหากต้องการดูให้วิ่งเฉียงๆ เพราะเชื่อว่าผีจะตามมาและสิ่งที่ไม่ดีจะเข้าตัว)

พอไปถึงร่องน้ำแล้วลอยเรือลงทะเลเรียบร้อยแล้วก็ต้องรีบกลับเพราะกลัวว่าผีจะตามมาเป็นอันว่าเสร็จพิธี ต่อจากนั้นจะมีการรำสืบทอดศิลปวัฒนธรรมหมู่บ้านอีก 7 รอบ ถ้าหากใครบนบานศาลกล่าวไว้ ก็จะต้องมารำแก้บนหรือที่เรียกว่า “รำแก้เหมย” 3 รอบ (หลังจากรำสืบทอดเสร็จ) ส่วนช่วงกลางคืนจะมีการเดินร่ายวงสนุกรสนานกัน

ประเพณีเช่นไหว้ตาฮาย เป็นประเพณีกราบไหว้และขอขมาบรรพบุรุษ โดยจะเข้าไปประกอบพิธีกันในป่าและนำอาหารคาวหวานไปเช่นไหว้ เมื่อทำพิธีเสร็จก็จะนำอาหารที่เช่นไหว้มารับประทานกันในป่าเลย

ประเพณีงานบุญเดือน 10 เมื่อประเพณีงานบุญเดือนสิบมาถึงชาวไทยใหม่ก็จะแต่งตัวป้อนๆ ไปขอส่วนบุญจากคนไทยบนฝั่งแผ่นดินใหญ่ มีการขอเงิน ขอขนมเดือนสิบกับคนไทยเพราะชาวไทยใหม่จะไม่ทำขนมเพราะมีความเชื่อว่าถ้าปีไหนไม่ขึ้นไปขอ ผีบรรพบุรุษจะสาปแช่ง

ประเพณีเช่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ เป็นประเพณีที่ทำกันในเดือน 4, 6 และ 12 แล้วแต่ที่บ้านไหนจะเลือกทำเดือนใดและจะทำกัน 3 ปีครั้งหรือแล้วแต่ว่าใครจะขอทำกี่ปีครั้ง การทำประเพณีนี้ทำเพื่อขอให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่าให้มีโรคภัยมาเยือน จะทำกันในวันขึ้น 14 ค่ำจนถึงแรม 2 ค่ำ โดยจะมีหมอมารักษาแต่ละบ้าน โดยเจ้าของบ้านจะทำขนมโค ขนมจีบกวาส ข้าวเหนียว ข้าวตอกน้ำกะทิ ไข่ต้ม เหล้าขาว หมากพลู 15 คำ รูปเทียน และข้าวสวย โดยจะทำเป็นกระทง 4 เหลี่ยม 3 ชั้นแล้วนำขนมใส่ไว้สี่มุมของทุกชั้นซึ่งมีขนมโค ขนมจีบกวาส ข้าวเหนียว และข้าวตอก ชั้นสุดท้ายจะนำเอากระดาดและไม้เอามาปักไว้ 4 มุมให้แทนเป็นเจ้าที่ 4 ทิศ ส่วนข้าวสวย กะทิ ไข่ต้มก็จะนำไปใส่ถาดไปถวาย สานตะกร้ออันเล็กๆ ใส่หมากพลูและในตะกร้ายังมีเส้นด้ายร้อยดอกไม้ หมากพลูและดินทองผูกมาจาก

คานบ้านลงในตะกร้าด้วย พอเสร็จพิธีก็เอาพวงดอกไม้ไปเก็บไว้ในบ้าน ตอนทำพิธีก็จะนำของเช่น ไหว้ไปทำพิธีทางทิศตะวันออก แล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันตก แล้วก่อกองทรายไว้ วางตะกร้าหมากพลูไว้ข้างบนแล้วก็ทำพิธี กล่าวว่าไม่ได้ไปวัด ไปว่าไม่ใช่ยาพิษขามา.....ก็จะเอาเหล้าหยดหน้ากองทรายหนึ่งครั้ง เสร็จแล้วก็เอากะทิงไปวางไว้บนเสาสามขาที่เป็นอันเสร็จพิธี อาหารที่เหลือก็แบ่งกันกินต่อไป

1

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างฐานทรัพยากรและเศรษฐกิจ-สังคมชุมชน

จากสภาพวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เกาะกระ-เกาะพระทองปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้และสัตว์น้ำอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเป็นฐานทรัพยากรเป็นแหล่งของรายได้ของชุมชน ดังจะพบว่ารายได้ส่วนใหญ่ของชุมชนได้จากการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งเป็นหลัก อันได้แก่ การออกกอลบหมึก หาปูดำ หาปลิงทะเล หาหอยชักตีน เลี้ยงปลาในกระชัง เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนยังได้รับประโยชน์จากทั้งป่าบกและป่าชายเลนด้านอื่นๆ เช่น การใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคภายในชุมชน (สะพาน ท่าเทียบเรือ ฯลฯ) ทำเครื่องมือประมง (กอลบ กระชัง เรือ ฯลฯ) เป็นแหล่งรายได้เสริม เช่น การหาน้ำผึ้งซึ่งมักทำในช่วงเดือน 9 ถึงเดือน 10 การเก็บเห็ดซึ่งมีหลายชนิด เช่น เห็ดโป๊ะ⁶ เห็ดเสม็ด เห็ดไข่เป็ด เห็ดไข่ไก่ เห็ดสัก เป็นต้น

จากการสำรวจของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2547)⁷ พบว่า รายได้ครัวเรือนของในรอบปี 2546 จำนวน 159 ครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนบนเกาะพระทองมีรายได้จากการประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก โดยมีรายได้จากการทำประมงถึงปีละ 20,756,700 บาท ในจำนวนนี้เป็นรายได้จากการทำกอลบหมึกมากที่สุดประมาณ 10,915,000 บาท รองลงมา ได้แก่ การเลี้ยงปลาในกระชัง คิดเป็นรายได้ 4,062,000 บาท นอกจากนั้นยังพบว่า มีรายได้ที่ต่อเนื่องจากการค้าขายสัตว์น้ำ เช่น ค้าขายปลา หมึก และหอย ถึงปีละ 8,750,000 บาท ดังนั้นจากผลการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบว่า ฐานการผลิตและรายได้หลักของชุมชนอยู่ที่การทำประมงชายฝั่งเป็นหลัก

ในด้านประโยชน์ทางอ้อม ป่าชายเลนมีผลโดยตรงต่อความความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในพื้นที่เนื่องจากระบบนิเวศน์ป่าชายเลนเป็นแหล่งช่วยอนุบาลตัวอ่อนของสัตว์น้ำหลายชนิด ทั้งยังเป็น

⁶ ภาษาภาคกลางเรียก เห็ดเผาะ

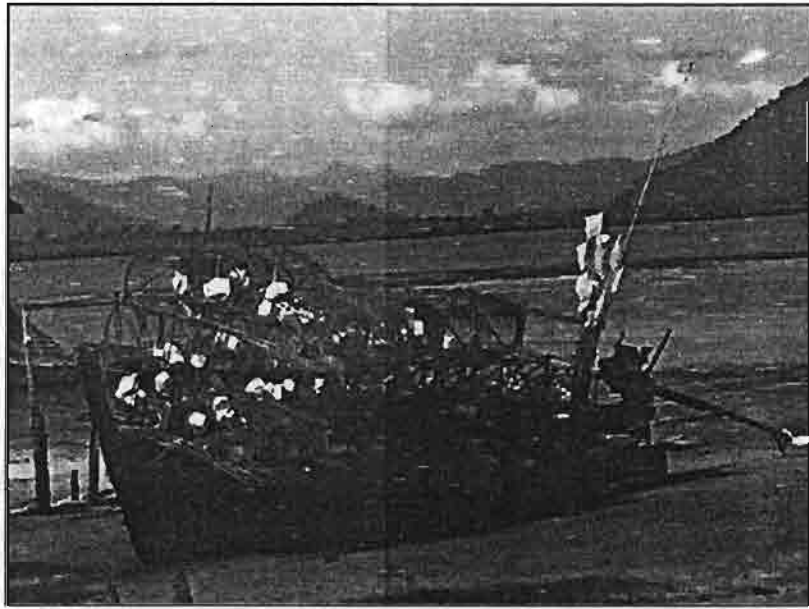
⁷ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .2547. รายงานการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำข้อตกลงอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษา เกาะพระทอง อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา. หน้า 19-21

แหล่งหลบภัยสำหรับสัตว์น้ำนานาชนิด นอกจากนั้นป่าชายเลนยังช่วยป้องกันลมพายุที่พัดเข้าหาฝั่ง ให้อ่อนตัวลง ป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับที่อยู่อาศัยของผู้คนที่สร้างบ้านเรือนอยู่ตามแนว ชายฝั่ง ทั้งยังมีบทบาทสำคัญที่ช่วยกรองขยะและของเสียต่างๆ ช่วยป้องกันการพังทลายของชายฝั่ง ทั้งยังช่วยให้เกิดแผ่นดินงอกอีกด้วย ในส่วนของป่าบกนอกจากจะเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด แล้วยังเป็นปัจจัยสำคัญช่วยรักษาระดับน้ำใต้ดิน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชุมชนที่สำคัญ

ตารางที่ 5 รายละเอียดรายได้ของชุมชนต่างๆ ในรอบปี 2546 ก่อนเกิดสึนามิ

แหล่งรายได้	บ้านทุ่งคาบ	บ้านท่ามะปี่โย้ย	บ้านปากอก	รวมทั้งหมด
1. ประมง	3,816,200	10,721,500	6,219,000	20,756,700
• ลอบหมึก	2,540,000	3,195,000	5,180,000	10,915,000
• เลี้ยงปลาในกระชัง	350,000	3,488,000	224,000	4,062,000
• หาทอยชักตีน	-	1,102,000	-	1,102,000
• อวนปลา	15,000	1,023,500	20,000	1,058,500
• กุ้งเคย (กะปี่)	156,400	-	745,000	901,400
• ลอบปูดำ	550,800	325,000	-	875,800
• หาลิงทะเล	-	640,000	-	640,000
• อวนปลาทราย	-	500,000	-	500,000
• ลอบปลา	84,000	400,000	-	484,000
• ลอบปลากำ	118,800	35,000	-	153,800
• เลี้ยงปูดำ	-	-	50,000	50,000
• หาปูม้า	-	13,000	-	13,000
• หาทอยแครง	1,200	-	-	1,200
2. รายได้จากกการเกษตร	154,450	471,000	17,000	642,450
• มะม่วงหิมพานต์	80,750	303,000	17,000	400,750
• พืชอื่นๆ	73,700	168,000	-	241,700
3. รายได้จากการค้าขาย	129,000	10,765,000	419,000	11,313,000
• ค้าขายปลา หมึก หอย	-	8,750,000	-	8,750,000
• ค้าขายทั่วไป	129,000	2,015,000	419,000	2,563,000
4. รับจ้างทั่วไป	504,700	620,000	539,000	1,663,700
5. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	49,000	265,000	450,000	764,000
รวมรายได้	4,653,350	22,842,500	7,644,000	35,139,850

ที่มา : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2547) รายงานการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำข้อตกลงอนุรักษณ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษา เกาะพะล่อง อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา.

รูปที่ 8 ภายหลังจากการทำรายได้ไป ชาวบ้านเกาะพระทองเริ่มหันมาทำ
 ลอบหมึกซึ่งปัจจุบันกลายเป็นรายได้หลักของชุมชน

รูปที่ 9 ชาวบ้านกำลังประกอบลอบหมึกซึ่งใช้อุปกรณ์ทั้งไม้และอวน
 ประกอบเข้าด้วยกัน โดยลอบ 1 ลูก ใช้ต้นทุนในการผลิตราว 150 บาท

บทที่ 3

สื่อนามิ : ผลกระทบด้านสังคมและระบบนิเวศ

เหตุการณ์คลื่นสื่อนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2548 เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่รุนแรงเหนือความคาดหมายของคนส่วนใหญ่ทั่วโลก แม้อดีตที่ผ่านมาประเทศไทยจะเคยประสบกับเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติเช่นนี้มาบ้าง แต่ทว่าเหตุการณ์คลื่นสื่อนามิครั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน และส่งผลกระทบสร้างความเสียหายครอบคลุมพื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลอันดามันอย่างกว้างขวางถึง 6 จังหวัด ที่สำคัญเหตุการณ์ครั้งนี้สำหรับประเทศไทยยังไม่เคยมีการวางแผนป้องกันหรือตั้งรับกับเหตุการณ์คลื่นสื่อนามิ ทั้งในส่วนของการภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนมาก่อน

ในการติดตามผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงใน 2 มิติ กล่าวคือ มิติแรกมองด้านสังคมชุมชน รวมทั้งการติดตามศึกษาในระดับปัจเจกบุคคล โดยมองชุมชนแบบมีพลวัตซึ่งมีการตอบสนองและปรับตัวต่อสถานการณ์และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภายหลังจากเกิดเหตุการณ์คลื่นสื่อนามิ (ซึ่งจะกล่าวไว้ในรายละเอียดอยู่ในบทที่ 5) มิติที่สองมองด้านระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้รับผลกระทบและเสียหายจากอิทธิพลของคลื่นสื่อนามิ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมิติด้านสังคมชุมชน

3.1 ปรากฏการณ์คลื่นสื่อนามิ

เช้ามีคลื่นวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เวลา 7.58 น. เกิดเหตุแผ่นดินไหวอย่างรุนแรง โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่เหนือเกาะสุมาตรา ห่างจากเมืองบันดาอาเจะห์ ประเทศอินโดนีเซียราว 250 กิโลเมตร โดยเปลือกโลกซึ่งอยู่ลึกลงไปใต้ทะเลราว 10 กิโลเมตร ได้เกิดการเคลื่อนตัว ก่อให้เกิดรอยแตกเป็นทางยาวกว่า 1,000 กิโลเมตรในแนวเหนือ-ใต้ ขึ้นไปถึงหมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ โดยเครือข่ายสัญญาณเตือนภัยแผ่นดินไหวนานาชาติตรวจจับความรุนแรงได้ถึง 8.9 ริกเตอร์ (ต่อมาปรับเป็น 9 ริกเตอร์) โดยปกติแล้วนักวิทยาศาสตร์ทราบดีว่าแผ่นดินไหวใต้น้ำที่มีความรุนแรงระดับ 7 ริกเตอร์ขึ้นไปสามารถที่จะก่อให้เกิดคลื่นขนาดยักษ์ที่เรียกว่า “คลื่นสื่อนามิ (Tsunami)” ที่มีพลังในการทำลายล้างชายฝั่งระดับสูง

ชาร์ลส์ แมกคลีรี (Charles Mc-Creary) ผู้อำนวยการศูนย์เตือนภัยคลื่นยักษ์สึนามิแห่งแปซิฟิก (The Pacific Tsunami Warning Center) กล่าวว่า “คลื่นสึนามิต้องใช้เวลาราว 1 ชั่วโมงครึ่งกว่าคลื่นจากจุดเกิดแผ่นดินไหวไปจนถึงศรีลังกา และใช้เวลา 1 ชั่วโมงก่อนมันจะไปถึงชายฝั่งตะวันตกของไทยและมาเลเซีย คุณสามารถเดินลึกเข้าไปในแผ่นดินลึก 15 นาที ก็จะเป็นพื้นที่ปลอดภัยแล้ว”⁸

แม้ว่าในทางทฤษฎีจะมีเวลามากพอที่จะอพยพเคลื่อนย้ายผู้คน ไปอยู่ในที่ที่ปลอดภัย แต่ในทางปฏิบัติเราแทบไม่มีโอกาสรู้ล่วงหน้าเลยว่าจะเกิดแผ่นดินไหวเมื่อไรและบริเวณไหน และจะเกิดคลื่นสึนามิตามมาหรือไม่ ยิ่งในประเทศที่ขาดระบบเตือนภัยที่มีประสิทธิภาพและประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ โอกาสที่จะเกิดความสูญเสียอย่างรุนแรงจากคลื่นสึนามิก็เป็นไปได้มาก

สึนามิ เป็นภาษาญี่ปุ่นแปลว่า Harbour Wave คำแรก ฮี แปลว่า harbour คำที่สอง นามิ แปลว่า คลื่น ปัจจุบันใช้เป็นการเรียก กลุ่มคลื่นที่มีความยาวคลื่นมากๆ ขนาดหลายร้อยไมล์ นับจากยอดคลื่นที่ไล่ตามกันไป เกิดขึ้นจากการที่น้ำทะเลในปริมาตรเป็นจำนวนมากมาชนมหาศาล ถูกผลักดันให้เคลื่อนที่ในแนวดิ่ง ด้วยเหตุมาจากการเคลื่อนไหวของเปลือกโลกส่วนที่อยู่ใต้ทะเลลึก บางครั้งก็เรียกว่า seismic wave เพราะส่วนใหญ่เกิดจากการเคลื่อนไหวดังกล่าว เรามักจะสับสนคำว่า สึนามิ กับ tidal wave ซึ่งเกิดจากน้ำขึ้นน้ำลง แต่สึนามิไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอะไรกับการขึ้นลงของน้ำเลย⁹

สึนามิ ส่วนใหญ่ เกิดจากการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกใต้ทะเลอย่างฉับพลัน อาจจะเป็นการเกิดแผ่นดินถล่มยุบตัวลง หรือเปลือกโลกถูกดันขึ้นหรือยุบตัวลง ทำให้มีน้ำทะเลปริมาตรมหาศาลถูกดันขึ้นหรือหลุดตัวลงอย่างฉับพลัน พลังงานจำนวนมากก็ถ่ายเทไป ทำให้เกิดการเคลื่อนตัวของน้ำทะเลเป็น คลื่นซุนามิ ที่เหนือทะเลลึก จะดูไม่ต่างไปจากคลื่นทั่วๆ ไปเลย จึงไม่สามารถสังเกตได้ ด้วยวิธีปกติ แม้แต่คนบนเรือเหนือทะเลลึกที่ คลื่นสึนามิ เคลื่อนผ่านใต้ท้องเรือไปก็จะไม่รู้สึกรังอะไร เพราะเหนือทะเลลึก คลื่นนี้สูงจากระดับน้ำทะเลปกติเพียงไม่กี่ฟุตเท่านั้น จึงไม่สามารถแม้แต่จะบอกได้ด้วยภาพถ่ายจากเครื่องบิน หรือยานอวกาศ

นอกจากนี้แล้ว สึนามิ ยังเกิดได้จากการเกิดแผ่นดินถล่มใต้ทะเล หรือใก้ฝั่งที่ทำให้มวลของดินและหิน ไปเคลื่อนย้ายแทนที่มวลน้ำทะเล หรือภูเขาไฟระเบิดใกล้ทะเล ส่งผลให้เกิดการโยนสาคนหินลงน้ำ จนเกิดเป็นคลื่นสึนามิได้ ดังเช่น การระเบิดของภูเขาไฟ กระจะคะตัว ในปี ค.ศ. 1883 ซึ่งส่งคลื่นสึนามิออกไปทำลายล้างชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนในเอเชีย มีจำนวนผู้ตายถึงประมาณ 36,000 ชีวิต

⁸ จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน วันที่ 28 ธันวาคม 2547

⁹ อ่านรายละเอียดได้ในเว็บไซต์ http://www.prathom.msu.ac.th/bd_tsunami.htm

นอกเหนือไปจากนั้น ในกรณีที่มีความเป็นไปได้ไม่สูงมากนัก คือการที่เกิดอุกกาบาตตกใส่โลก ดังเช่นที่เกิดขึ้น เมื่อ 65 ล้านปีมาแล้ว ทำลายล้างชีวิตบนโลกเป็นส่วนใหญ่ สรุปแล้วก็คือ สึนามิ จะเกิดขึ้นเมื่อน้ำทะเลในปริมาตรมหาศาลถูกผลักดันให้เคลื่อนออกจากตำแหน่งเดิมอย่างฉับพลัน ด้วยพลังงานมหาศาล น้ำทะเลก็จะกระจายตัวออกเป็นคลื่นสึนามิ ที่เมื่อไปถึงฝั่งใด ความพินาศสูญเสียดังกล่าวก็จะตามมาอย่างตั้งตัวไม่ติด

การเกิดแผ่นดินถล่มใต้ท้องทะเลลึก มักจะมาจากการเคลื่อนตัวของแผ่นเปลือกโลกสองแผ่นที่ดันเข้าหากัน แรงเสียดทานจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเมื่อถึงจุดที่แรงปะทะจากแผ่นเปลือกโลกมีเหนือค่าแรงเสียดทานแล้ว ก็จะเกิดการเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน การเคลื่อนตัวที่แผ่นหนึ่งมุดเข้าใต้อีกแผ่นเรียกว่า “Subduction” ทำให้เปลือกโลกตรงรอยต่อถูกหนูนสูงขึ้นหรือทรุดสวบขบตัวลง น้ำทะเลเหนือส่วนนั้นก็ถูกดันหรือดูดเข้ามาแทนที่อย่างฉับพลัน การเคลื่อนตัวของน้ำในปริมาตรหลายๆ ล้านตัน ทำให้เกิดคลื่นสะท้อนออกไปทุกทิศ เป็นแหล่งกำเนิดของคลื่นสึนามินั่นเอง

สำหรับเหตุการณ์เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ภายหลังจากเกิดแผ่นดินไหวเมื่อเวลา 7.58 น. บริเวณด้านเหนือของเกาะสุมาตรา ประชาชนในเขตจังหวัดภูเก็ต สงขลา ปัตตานี พังงา สามารถรู้สึกได้ทันที

ต่อมาเมื่อเวลา 8.30 น. ก็เกิดอาฟเตอร์ช็อค ตามมาวัดระดับความสั่นสะเทือนได้ 6.4 ริกเตอร์ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ชายฝั่งประเทศพม่า ละติจูดที่ 20.76 องศาเหนือ ลองจิจูดที่ 98.04 ตะวันออก ห่างจากศูนย์วัดแผ่นดินไหวเชียงใหม่ไปทางเหนือประมาณ 235 กิโลเมตร ซึ่งแผ่นดินไหวดังกล่าวเกิดขึ้น 2 ครั้งติดต่อกันนานครั้งละ 4-5 วินาที และยังมีอาฟเตอร์ช็อคตามมาอีกนับร้อยครั้งแต่รู้สึกได้เล็กน้อย

เวลาประมาณ 9.00 น. เกิดคลื่นซัดเข้าพื้นที่หลายจังหวัดชายฝั่งอันดามัน โดยเริ่มจากจังหวัดภูเก็ต บริเวณหาดป่าตอง กมลา กระตะ กระรน หาดโนยาง คลื่นยักษ์ได้ซัดเข้าฝั่งจำนวนหลายลูก ส่งผลให้น้ำทะเลไหลเข้าท่วมบ้านเรือนประชาชนเป็นจำนวนมาก และพัดสิ่งของและสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บริเวณริมชายหาดทั้งหมดลงทะเล ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นเรื่อยๆ

3.2 ย้อนเหตุการณ์คลื่นสึนามิที่เกาะพระทอง

ในความรู้ของท้องถิ่นแทบไม่ได้มีการบันทึกเรื่องราวของเหตุการณ์คลื่นสึนามิในอดีตไว้เลย มีเพียงเรื่องราวในตำนานร่วมระหว่างชาวมอแกนและมอแกลนที่สืบทอดกันมาเรื่อง “ปอลาว นูโล๊ะ” หรือ “เกาะเหา” ซึ่งเป็นเรื่องหลังจากที่เกิดคลื่นยักษ์และมีน้ำท่วม ผู้คนที่หนีไม่ทันจมน้ำและกลายเป็นเต่า เป็นพะยูน ส่วนผู้ที่หนีทันคือผู้ที่สามารถจะปีนขึ้นไปบนเกาะเหาได้ เกาะนี้เป็นผืนสุดท้ายที่รอดพ้นจากน้ำท่วม ผู้คนที่ขึ้นมามบนเกาะก็แย่งชิงกันเพื่อที่จะอยู่ที่นั่น เล่ากันว่าบนเกาะมีร่องรอยการก่อกองไฟเพื่อทำมวกในการล่าสัตว์และแทงปลา เมื่อน้ำทะเลลดลง ผู้คนก็แยกย้ายกันไป ชาวมอแกนและมอแกลนบอกว่าเกาะเหานี้คือส่วนหนึ่งของเกาะพระทองนั่นเอง

ในวันที่เกิดเหตุชาวบ้านเกาะพระทองที่ประสบเหตุระบุตรงกันว่า ประมาณ 7.00-8.00 น. ของวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เกิดแผ่นดินไหวในระดับที่สามารถรับรู้ได้ ต่อมาในช่วงเวลาประมาณ 9.30 น. ระดับน้ำทะเลได้ลดลงอย่างผิดปกติจนกระทั่งถึงเกิดได้ เนื่องจากในวันดังกล่าวเป็นช่วงน้ำตายซึ่งปกติระดับน้ำทะเลสูงสุดและระดับน้ำทะเลต่ำสุดจะไม่แตกต่างกันมากนัก นางสมศรี สุคันธรส ซึ่งมีบ้านติดกับคลองทุ่งละออกล่าวว่า น้ำในคลองทุ่งละออซึ่งอยู่หลังบ้านเริ่มไหลเชี่ยวและลดลงจนแห้งคลอง เห็นปลากระโถกอยู่ และประมาณ 10 นาทีน้ำทะเลก็เริ่มหนุนสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนท่วมพื้นบ้าน ทว่าหลังจากเกิดเหตุการณ์น้ำทะเลลดลง ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้คิดหากระแวงว่าจะเกิดคลื่นสึนามิตามมา ยังคงดำเนินชีวิตไปตามปกติเช่นทุกๆ วัน

ผู้ชายยังออกเรือลอบหมึกในทะเลใหญ่ ในขณะที่ผู้หญิงยังคงทำมาหากินตามปกติ ยกเว้นชาวบ้านมอแกนในพื้นที่เกาะสุรินทร์ ซึ่งหลังจากน้ำทะเลลดลงได้พากันอพยพและชักชวนนักท่องเที่ยวขึ้นไปอยู่บนภูเขา ในขณะที่มอแกนซึ่งขับเรือรับนักท่องเที่ยวได้ขับเรือพานักท่องเที่ยวออกสู่ทะเลลึก อันเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเสียชีวิต

นอกจากนั้นพบว่าก่อนเกิดเหตุไม่ได้รับการเตือนภัยล่วงหน้าจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพียงแต่มีญาติหรือเพื่อนซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตซึ่งเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามีก่อนพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทย ได้โทรศัพท์มาแจ้งว่าได้เกิดคลื่นยักษ์ให้เตรียมตัวอพยพ แต่เนื่องจากกระแสคลื่นเดินทางรวดเร็วมากทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเตรียมตัวและแจ้งให้กับเพื่อนบ้านในพื้นที่รับทราบได้ทันทั้งที

ผู้หญิงมอแกลนบ้านทุ่งคาบจำนวน 15 คน เดินทางไปทำงานตัดแต่งต้นไม้ที่รีสอร์ตหาดทรายทองของนายเสถียร หิรัญบุรณะ เพื่อเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวในช่วงปีใหม่ โดยในช่วงที่ผ่านมารีสอร์ตแห่งนี้มีนักท่องเที่ยวมาพักได้เพียงแค่ 5 คนเท่านั้น

พี่น้อง เล่าว่า ตอนนั้นไปกางป่าให้กับรีสอร์ทบริเวณคลองเข้ ก่อนหน้าเกิดเหตุการณ์ไต้ฮินเสียงคล้ายกับเรือรบ ก็เข้าใจว่าคงมีเรือรบวิ่งอยู่ที่ชายทะเล หลังจากนั้นไม่นานก็มีคลื่นขนาดใหญ่ซัดขึ้นมา ต่างคนต่างวิ่งหนี บางคนหายไปกับน้ำค่อหน้าค่อตา บางคนเกาะขอนไม้ลอยคอไปตามกระแสน้ำ โชคดีที่มาเจอเจ้าฮิน¹⁰ได้ช่วยขึ้นต้นไม้เอาไว้

ขณะที่นายเทพ กำมะหยี่ ซึ่งอยู่ในบ้านบริเวณสนมึก เล่าว่า ไต้ฮินเสียงคล้ายเรือรบดัง “เวิ้ลๆๆ” จึงวิ่งไปคูที่สะพานเห็นน้ำกำลังมา จึงวิ่งไปเรียกลูกสะใภ้และหลานสาวให้ขึ้นรถและสตาร์ทรถควายเหล็กวิ่งออกไป พอไปถึงหน้าบ้านพี่น้อง (จันจิรา พริมจรัส) ตะโกนบอกพี่น้องว่า “หนีเร็ว! พายุมา” ก่อนที่คลื่นจะซัดรถออกไป และนายเทพอุ้มหลานงูถูกสะใภ้เกาะต้นไม้ไปจนถึงสะพานจุฬารักษ์

3.3 สภาพความเสียหายของชุมชนที่เกิดจากคลื่นยักษ์สึนามิ

สำหรับในพื้นที่ตำบลเกาะพระทอง พบว่าคลื่นยักษ์สึนามิได้สร้างความเสียหายในด้านการสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน และทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง โดยพบว่า

หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งดาบ

เป็นหมู่บ้านที่อยู่ด้านใต้สุดของเกาะพระทองอยู่ตรงข้ามกับเกาะคอเขา ประกอบด้วยประชากรที่เป็นชาวไทยใหม่และคนไทยเชื้อสายจีน แต่เนื่องจากพื้นที่มีความหนาแน่นของบ้านเรือนค่อนข้างน้อย ทำให้ความสูญเสียไม่รุนแรงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านปากจอกซึ่งมีบ้านเรือนตั้งอยู่ในชุมชนค่อนข้างหนาแน่น ในเขตหมู่บ้านทุ่งดาบพบว่า พื้นที่ที่ถูกคลื่นสึนามิทำลายเสียหายหนัก ได้แก่ บริเวณหาดทุ่งดาบ ซึ่งมีระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร โดยเฉพาะบริเวณแหลมดาตุลและบริเวณสะพานห้างสูง และบริเวณชายหาดด้านตะวันตกของเกาะพระทอง ซึ่งเป็นบริเวณที่ปะทะแนวการเคลื่อนตัวของคลื่นอย่างเต็มที่ ถูกความรุนแรงของคลื่นพัดพาบ้านเรือน พื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะสวนมะม่วงหิมพานต์ได้รับความเสียหาย รวมทั้งเกิดการกัดเซาะบริเวณชายฝั่งประมาณ 10-20 เมตร บางบริเวณสร้างความเสียหายแก่สวนมะพร้าว .

ทั้งนี้พบว่ามีบ้านเรือนและรีสอร์ทได้รับความเสียหายทั้งสิ้นจำนวน 19 หลังคาเรือนเรือได้รับความเสียหาย 30 ลำ และมีผู้เสียชีวิตและสูญหายทั้งสิ้น 27 ราย (ตารางที่ 6)

¹⁰คือนายอำนาจ สันทิตย์ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านทุ่งดาบนั่นเอง

ตารางที่ 6 แสดงความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สินที่สำคัญของหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งคาบ

ความเสียหาย	จำนวน	
บ้านเรือนเสียหายประมาณ	19	หลังคาเรือน ¹¹
โรงเรียน	1	หลัง ¹²
ศาลาประชาคมเสียหายทั้งหลัง	1	แห่ง
ผู้เสียชีวิต	22 (จำแนกเป็นคนในท้องถิ่น 15 ราย คนต่างถิ่น 7 ราย)	ราย
ผู้สูญหายซึ่งเป็นบุคคลต่างถิ่น	5	ราย
มีครอบครัวที่มีเด็กกำพร้า	4	ครอบครัว

จากการศึกษาบริเวณตอนกลางของ “หน้าหาดทุ่งคาบ” พบว่า จากตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน และการมีแนวป่าชายหาดและป่าชายเลนที่หนาแน่นแม้จะมีแนวกว้างของป่าชายเลนเพียง 300 เมตร กั้นระหว่างทะเลกับชุมชนบ้านปากคลอง (กลุ่มบ้านในหมู่บ้านทุ่งคาบ ซึ่งมีบ้านเรือนกระจายอยู่ จำนวน 25 หลังคาเรือน) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความรุนแรงของคลื่นลดลง และไม่สร้างความเสียหายให้แก่ชุมชนบ้านปากคลองมากนัก อิทธิพลที่เกิดขึ้นมีเพียงระดับน้ำที่ล้นเอ่อขึ้นมา โดยทรัพย์สินที่เสียหาย ได้แก่ เรือ เครื่องเรือ และอุปกรณ์ประมง ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้มีการสูญเสียชีวิตของชาวบ้านบ้านปากคลองจำนวนมาก เนื่องจากขณะเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามิมีชาวบ้านปากคลอง จำนวน 15 คน ออกไปทำงานบริเวณคลองเข้ซึ่งอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลอันดามัน

หมู่ที่ 2 บ้านท่าแป๊ะไ้ย้

พื้นที่ตั้งชุมชนท่าแป๊ะไ้ย้ อยู่ทางทิศตะวันออกเกือบด้านในสุดของเกาะพระทอง ตรงข้ามกับเกาะทุ่งทุ ตัวหมู่บ้านแห่งนี้ได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์น้ำล้นเอ่อสูงผิดปกติรวมทั้งคลื่นสูง ส่งผลให้กระชังเลี้ยงปลาทั้งหมดได้รับความเสียหาย เรือบางส่วนจมน้ำ อุปกรณ์ทำมาหากิน เช่น ลอบหมึก ลอบปลา ลอบพับเสียหาย สำหรับบ้านเรือนของหมู่บ้านท่าแป๊ะไ้ย้ที่เสียหายจากคลื่นสึนามิส่วนใหญ่ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของเกาะจำนวน 5 หลัง

¹¹ จำแนกเป็นเสียหายทั้งหลัง 17 หลังคาเรือน และวัสดุปรมาณ 2 แห่ง

¹² โรงเรียน 1 หลัง บ้านพักครู 2 หลัง เสียหายบางส่วน

หมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ

ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเกาะระส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหม่ โดยเฉพาะบริเวณบ้านอ่าวน้ำจืด ซึ่งตั้งบ้านเรือนอย่างง่าย ๆ อยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของเกาะระ ผลจากคลื่นสึนามิทำให้พื้นที่ป่าชายหาดและสวนมะพร้าวซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกได้รับความเสียหาย สำหรับบ้านเรือนได้รับความเสียหายบางส่วน โดยเฉพาะบริเวณอ่าวน้ำจืดเหนือ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 แสดงความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สินที่สำคัญของหมู่ที่ 3 บ้านเกาะระ

ความเสียหาย	จำนวน	
บ้านเรือนเสียหาย	10	หลังคาเรือน
ชาวบ้านเสียชีวิต	3	คน -

หมู่ที่ 4 บ้านปากจก

เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ด้านเหนือสุดของเกาะพะทองและอยู่ติดกับทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นแนวที่คลื่นยกตัวสูงประมาณ 8-15 เมตร หมู่บ้านนี้ได้รับความเสียหายมากที่สุดของตำบลเกาะพะทองและของอำเภอคุระบุรี (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 แสดงความเสียหายด้านชีวิตและทรัพย์สินที่สำคัญของหมู่ที่ 4 บ้านปากจก

ความเสียหาย	จำนวน	
บ้านเรือนจำนวน	85	หลังคาเรือน
สถานีอนามัย	1	แห่ง
โรงเรียน	1	แห่ง ¹³
อาคารโซล่าเซลล์	1	อาคารพร้อมอุปกรณ์
วัด	1	แห่ง
ศาลาประชาคม	1	หลัง
จำนวนผู้เสียชีวิตรวม	50	คน ¹⁴
ผู้สูญหาย	10	คน
เครื่องมือประมง		
เรือ	50	ลำ
กระชัง	6	ราย

¹³ อาคาร 1 หลัง ห้องสมุด 1 หลัง บ้านพักครู 4 หลัง

¹⁴ โดยเป็นชาวบ้าน 38 ราย พระสงฆ์ 2 รูป ครู 1 ราย และเด็ก 9 ราย

ชุมชนมอแกนเกาะสุรินทร์

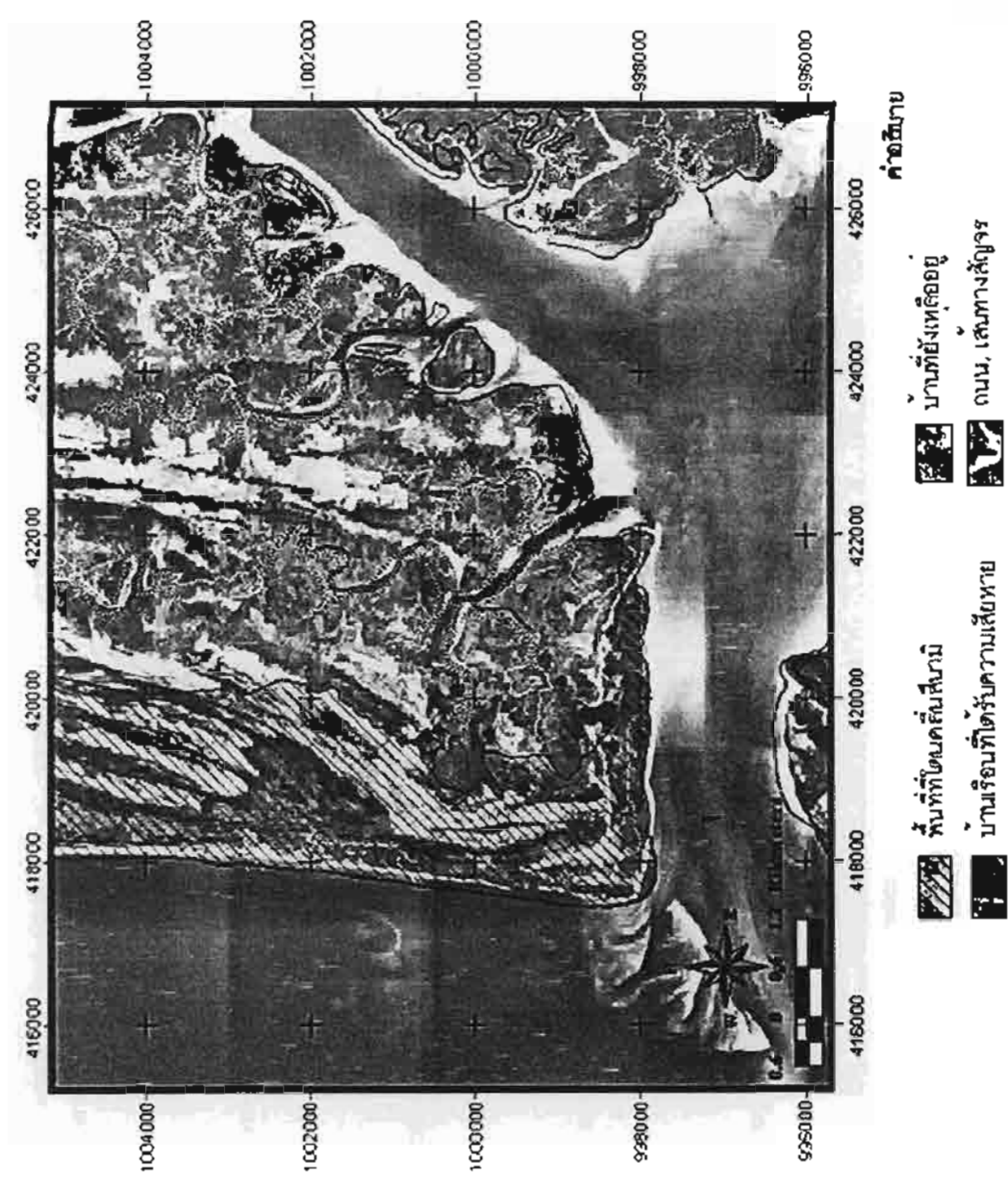
หมู่เกาะสุรินทร์เป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ รวมทั้งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอแกนจำนวน 49 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 191 คน โดยมีมอแกนเพียง 5 คนเท่านั้นที่มีบัตรประชาชน ที่เหลือเป็นคนไร้สัญชาติ อย่างไรก็ตามเนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนมอแกนพึ่งพิงและมีความผูกพันกับท้องทะเล ทำให้สังเกตเห็นความผิดปกติของท้องทะเลและสามารถอพยพไปอยู่ในพื้นที่สูงได้ทันก่อนจะเกิดคลื่นสึนามิถล่มหมู่บ้าน โดยพบความเสียหายดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 สรุปความเสียหายที่เกิดจากคลื่น "สึนามิ" ของชาวมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์¹⁵

จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			ความเสียหายที่เกิดขึ้น					
	ชาย	หญิง	รวม	ผู้เสียชีวิต	บ้าน เสียหาย	เรือหัวโทง เสียหาย	มาดเรือ กำบัง	เครื่องเรือ	เรือดำปั่น
(ครัว)	(คน)	(คน)	(คน)	(คน)	(หลัง)	(ลำ)	(ลำ)	(เครื่อง)	(เรือแจว/ลำ)
49	79	112	191	1	47	7	6	14	36

นอกจากบ้านเรือนที่เสียหายและจำนวนผู้เสียชีวิตแล้ว ยังมีเรือ อุปกรณ์ประกอบอาชีพ ประมง กระชังเลี้ยงปลาอีกจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายทั้งหมด ทั้งนี้รวมไปถึงรีสอร์ทที่เปิดกิจการบนเกาะพระทองอีกจำนวน 5 แห่ง บังกะโล 1 แห่ง ที่ได้รับความเสียหายทั้งหมดและมีนักท่องเที่ยวและพนักงานของรีสอร์ท เสียชีวิตด้วยอีกจำนวนหนึ่ง สดุดชอบฟาร์ รีสอร์ทมีพนักงานเสียชีวิต 4 คนและนักท่องเที่ยว 11 คน กระท่อมมอแกน พนักงานเสียชีวิต 2 คน นักท่องเที่ยวไม่สามารถตรวจสอบได้

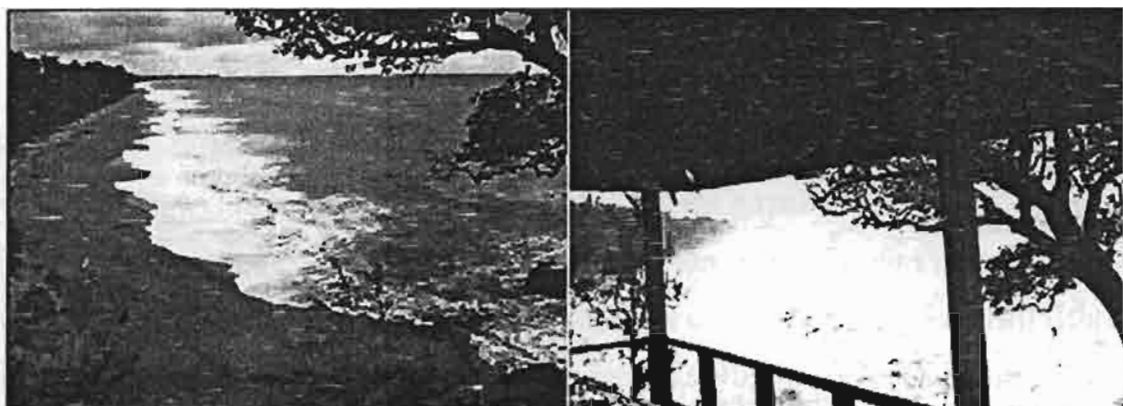
¹⁵ ณฤมล อรุโณทัย, โครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 10 แผนที่แสดงพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากคลื่นสึนามิบริเวณหมู่บ้านทุ่งคาว หมู่เกาะพระทอง

รูปที่ 11 แผนที่แสดงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิบริเวณหมู่บ้านท่ามะพร้าว และหมู่บ้านปากจาก ชนเผ่ากระเหรี่ยง

รูปที่ 12 ภาพเปรียบเทียบขณะคลื่นสึนามิเคลื่อนตัวเข้าสู่เกาะพระทอง
(รูปถ่ายบริเวณแหลมพระสังข์เรียกปลา)

รูปที่ 13 ภาพเปรียบเทียบสภาพความเสียหาย ก่อนและหลังเกิดคลื่นสึนามิบริเวณหมู่บ้านปากจก

รูปที่ 14 ภาพเปรียบเทียบสภาพความเสียหาย ก่อนและหลังเกิดคลื่นสึนามิบริเวณรีสอร์ทกระท่อมมอแกน

3.4 ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ป่าไม้ และสัตว์ป่า

คลื่นสึนามิส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่งของเกาะระและเกาะพระทองเป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร โดยแต่ละพื้นที่ได้รับความเสียหายในระดับที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความรุนแรงของคลื่น ความลาดชันของพื้นที่ ความลึกของท้องทะเล ฯลฯ ความเสียหายและผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ในพื้นที่เกาะพระทองและเกาะระนั้น เกิดจากแรงอัดกระแทกของคลื่นสึนามิเป็นหลัก ซึ่งความรุนแรงของคลื่นจะสร้างความเสียหายทั้งพื้นที่ป่าไม้และสิ่งก่อสร้างตามแนวเคลื่อนที่ของคลื่น ยิ่งหากเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีรูปทรงหรือลักษณะที่ด้านน้ำและไม่มีแรงเหนี่ยวที่ยึดหุ้มมากนักก็ยิ่งพังทลายเสียหายได้ง่าย ในเขตพื้นที่ตำบลเกาะพระทอง นอกจากคลื่นสึนามิจะสร้างความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินอย่างรุนแรงแล้ว ยังสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศ พื้นที่ป่าไม้อย่างรุนแรงโดยเฉพาะป่าพรุ ป่าชายหาดและพื้นที่ป่าชายเลนบางส่วน ทั้งยังทำให้สัตว์ป่าสูญเสียดินที่อยู่ บางชนิดจนน้ำตาย

ลักษณะทางเคมีของน้ำทะเลส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์อย่างรุนแรง กล่าวคือ ในบริเวณที่เป็นป่าพรุ การแทนที่ของน้ำทะเลซึ่งมีความเค็มสูงอย่างเฉียบพลัน ทำให้ดินไม้บริเวณป่าพรุล้มตาย โดยเฉพาะพันธุ์ไม้ที่ได้มีวิวัฒนาการปรับตัวเข้ากับระบบนิเวศน์บนบกแล้ว เช่น พะยอม ตะเคียน เป็นต้น เมื่อพื้นที่ถูกแทนที่ด้วยน้ำเค็มทำให้ไม่สามารถทนทานอยู่ในระบบนิเวศน์ใหม่ได้ อย่างไรก็ตามหากเป็น ไม้ชายหาดซึ่งอยู่ติดชายทะเล หากสามารถต้านทานต่อแรงอัดกระแทกของคลื่นสึนามิโดยไม่หักโค่น ส่วนใหญ่ก็สามารถปรับตัวฟื้นได้ดี เช่น รักทะเล เท้ายายหม่อม มะพร้าว สนทะเล

นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์แหล่งน้ำจืดแบบฉับพลัน เช่น บริเวณแหล่งน้ำตามแนวป่าพรุ บึง หาน และร่องแร ซึ่งแต่เดิมเป็นระบบนิเวศน์น้ำจืด มีสัตว์น้ำจำพวก ปลาน้ำจืด เต่าน้ำจืด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกจึงได้รับผลกระทบที่ค่อนข้างรุนแรงเนื่องจากปรับตัวไม่ทัน

ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรุนแรงของผลกระทบต่อพื้นที่

- 1.) ลักษณะสภาพพื้นที่เกาะ อันได้แก่ ความสูงของพื้นที่ สภาพความอุดมสมบูรณ์ของแนวป้องกันอันได้แก่ป่าชายหาด ป่าพรุ ป่าชายเลน แนวปะการัง และแนวโคดหินใต้ทะเล
- 2.) ความรุนแรงของคลื่น ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความสูง ความยาวของคลื่น และความลึกของท้องทะเล
- 3.) ระยะห่างจากชายฝั่งอันเป็นจุดที่คลื่นยกตัวขึ้น โดยพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับชายฝั่งจะได้รับผลกระทบมากและลดลงตามลำดับขั้นแปรตามระยะทางที่คลื่นเคลื่อนตัวลึกเข้าไปภายในตัวเกาะ
- 4.) ปัจจัยซ้ำเติม เช่น การเกิดไฟป่า การลักลอบล่าสัตว์ การเคลียร์พื้นที่ การตัดไม้

3.4.1 ผลกระทบต่อระบบนิเวศบนบก

ป่าชายหาด

แนวป่าชายหาดของพื้นที่เกาะระและพระทองทอดตัวยาวต่อเนื่องติดกับพื้นที่ป่าชายหาดที่ถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นส่วนมะพร้าวและรีสอร์ทเป็นระยะทางประมาณ 34 กิโลเมตร โดยแบ่งเป็นป่าชายหาดของเกาะพระทอง ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่บริเวณสะพานห้างสูง หาดทุ่งคาบ แหลมตากูก คลองเข้ และบริเวณรีสอร์ทสุดขอบฟ้า เป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ป่าชายหาดในแนวนี้ส่วนใหญ่มีความกว้างวัดจากแนวชายหาดเข้าไปในเกาะโดยเฉลี่ยประมาณ 10-30 เมตร ในบางบริเวณป่าชายหาดอาจถูกเปลี่ยนสภาพเป็นส่วนมะพร้าวหรือที่ว่างเปล่าที่ถูกเปลี่ยนสภาพจากการแผ้วถาง

ความเสียหายของป่าชายหาดจากคลื่นสึนามิบริเวณพื้นที่เกาะพระทอง ส่วนใหญ่เกิดจากการอัคคีระแทกของคลื่นสึนามิและการเปลี่ยนแปลงทางเคมีอย่างฉับพลัน จากน้ำจืดกลายเป็นน้ำเค็ม ทำให้พืชเกิดการช็อคและเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ต้นไม้ชนิดต่างๆ ที่อยู่ในแนวอิทธิพลของคลื่นลมตายจำนวนมาก นอกจากนั้นยังเกิดจากการกัดเซาะของชายฝั่งอันเป็นผลมาจากคลื่นสึนามิอีกด้วย โดยเฉพาะบริเวณด้านตะวันตกของเกาะพระทอง ซึ่งพบว่าสนทะเลซึ่งเป็นพันธุ์ไม้หลักตามแนวป่าชายหาดล้มลงเนื่องจากการกัดเซาะชายฝั่ง

อย่างไรก็ตามภายหลังจากเกิดคลื่นสึนามิ 3 เดือน และเกิดฝนตกอย่างต่อเนื่องทำให้พันธุ์ไม้ในป่าชายหาดเริ่มฟื้นตัวอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากโดยธรรมชาติพืชพันธุ์ที่เจริญเติบโตในพื้นที่ป่าชายหาดจะมีความสามารถในการทนทานต่อความเค็มของน้ำทะเลและไอเกลืออยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชที่มีหัวใต้ดินเช่น ท้าวชายหม่อม ซึ่งเป็นพืชล้มลุก พบว่าสามารถเจริญเติบโตได้ดีภายหลังจากที่เข้าสู่ฤดูมรสุม รวมทั้ง สนทะเลและมะพร้าว ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่หากรอดพ้นจากแรงอัคคีระแทกของคลื่นก็สามารถเจริญเติบโตได้ต่อไป ยกเว้นกรณีของดิน “พะยอม” ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณด้านในของป่าต้นทรายชายหาดพบว่าส่วนใหญ่จะขึ้นต้นตาย ซึ่งจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเนื่องจากไม้ชนิดนี้เป็น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายทั้งใช้สร้างเรือ สร้างบ้านเรือน รวมทั้งมีความสำคัญในด้านการเป็นแนวป้องกันลมพายุ ไอเกลือจากทะเลและเป็นปราการธรรมชาติช่วยชะลอความรุนแรงของคลื่นสึนามิได้ด้วย

ป่าพรุ

ป่าพรุของเกาะพระทองมีพื้นที่ประมาณ 9,400 ไร่ โดยจากการสำรวจพบว่าป่าพรุเป็นสังคมพืชที่มีความหลากหลายทางพืชพันธุ์มากที่สุดบนเกาะแห่งนี้ โดยพันธุ์ไม้ที่สำคัญเช่น พะยอม ตะเคียนทราย หลาวชะโอน ขนุนป่า เลือดควาย หว่าหิน เสม็ดขาว หมากลิง กระพ้อ หลุมพี พืชตระกูลหวาย เป็นต้น ซึ่งความหลากหลายของพืชพันธุ์และสภาพของป่าพรุที่รกทึบจะมีความเชื่อมโยงกับความหลากหลายด้านสัตว์ป่าโดยพบว่าสัตว์บกและปลาน้ำจืดส่วนใหญ่ของเกาะพระทองจะมีถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณป่าพรุแทบทั้งสิ้น เนื่องจากสัตว์ป่าสามารถใช้ป่าพรุเป็นแหล่งอาหารและเป็นแหล่งหลบภัยได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้การกระจายตัวของพื้นที่ป่าพรุบนเกาะพระทองขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่เป็นหลัก กล่าวคือ ป่าพรุส่วนใหญ่จะเกิดบริเวณที่เป็นร่องน้ำหรือแอ่งน้ำอันเป็นที่ราบต่ำระหว่างสันดอนทราย ซึ่งถูกคลื่นลมในทะเลอันค้ำมนพัดเข้ามาสะสมอย่างต่อเนื่อง โดยสังเกตจากการวางตัวของแนวป่าพรุซึ่งพบว่าอยู่ในแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากสังคมพืชง่าย ๆ ไปสู่สังคมพืชที่ซับซ้อน และปัจจุบันยังพบว่าพื้นที่บางบริเวณยังอยู่ในระยะแรกๆ ตามขบวนการวิวัฒนาการไปสู่สังคมพืชป่าพรุ ดังนั้นพืชพันธุ์ในป่าพรุ พืชชนิดต่างๆ จึงมีวิวัฒนาการโดยมีแนวโน้มพัฒนาไปไปสู่ป่าบกมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น มีความทนทานต่อความเค็มของน้ำทะเลได้ลดน้อยลงเมื่อเทียบกับพันธุ์ไม้ในพื้นที่ป่าชายหาดที่ปรับตัวในเข้ากับสภาพแวดล้อมดินชายฝั่งทะเล เป็นต้น

ดังนั้นภายหลังจากเกิดคลื่นสึนามิ จึงพบว่า บริเวณที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพสูงที่สุดจึงอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าพรุเป็นส่วนใหญ่ สาเหตุสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงทางเคมีอย่างฉับพลัน เนื่องจากคลื่นสึนามิได้นำเอาน้ำทะเลซึ่งมีเกลือขึ้นมานับพันล้านลิตรและชั้นดิน เกลือปริมาณมากที่พืชได้รับนั้นนอกจากจะทำให้เกิดเป็นพิษต่อพืชโดยตรงแล้ว ยังทำให้พืชสูญเสียน้ำออกจากรากมาสู่ภายนอกอย่างรวดเร็วจากขบวนการพลาสมอลิซิส และทำให้ธาตุอาหารบางชนิดอยู่ในรูปที่พืชไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้พืชบางชนิดตาย บางชนิดที่รอดก็โทรมตั้งตัวช้า¹⁶

¹⁶ คุราจะเอ็ดเพิ่มเติมในเอกสารแนะนำ การฟื้นฟูพืชปลูกที่เสียหายกรณีพิบัติ คลื่นยักษ์สึนามิ จัดทำโดย สถาบันวิจัยพัฒนาป้องกันและเป็นทะเลทรายและการเตือนภัยกรมพัฒนาที่ดิน, กรมพัฒนาที่ดิน, ครั้งที่ 1/2548

ทุ่งหญ้า

ทุ่งหญ้าสะวันนาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ทุ่งหญ้าสีทอง เป็นระบบนิเวศที่เกิดจากปัจจัยจำกัดทางกายภาพของสภาพพื้นที่ ซึ่งดินขาดความแร่ธาตุความอุดมสมบูรณ์และมีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน บริเวณพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากคลื่นสึนามิได้แก่ บริเวณหาดนาเมา หาดตาแก้ว แหลมฝั่งจีน ในพื้นที่หมู่บ้านทุ่งคาบ บริเวณชายหาดบ้านปากจกลึกเข้าไปจนกระทั่งถึงแนวป่าพรุและป่าชายเลนคลองจอกเล็ก ส่วนบริเวณทุ่งหญ้าที่เป็น Unseen In Thailand ได้รับความเสียหายไม่มากนักและยังคงสภาพทุ่งหญ้าสลับกับแนวป่าเสม็ดที่สวงามไว้ได้ เนื่องจากบริเวณนี้ระดับน้ำทะเลไม่สูงมากนักโดยเฉลี่ย 0.20 – 1.00 เมตร อย่างไรก็ตามพืชบางชนิดอาจเกิดชะงักการเจริญเติบโต เช่น จอกบว้าย ซึ่งเป็นพืชที่มีความสามารถในการดักจับแมลงขนาดเล็กเพื่อดูดซึมแร่ธาตุและสารอาหารสำหรับใช้ในการเจริญเติบโต ซึ่งมักพบขึ้นอยู่ตามพื้นที่ทุ่งหญ้าที่ขึ้นแฉะ

แต่จากการสำรวจพื้นที่ในช่วงเวลาเดือนมกราคม-กรกฎาคม 2548 พบว่า พืชพันธุ์ในพื้นที่ทุ่งหญ้า แม้ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลที่ท่วมพื้นที่ แต่พืชพันธุ์เช่น เสม็ดขาว เสม็ดแดง พุดทุ่ง ก็ยังสามารถเจริญเติบโตต่อไปได้ เนื่องจากพืชเหล่านี้มีความทนทานสูง ยกเว้นพืชในตระกูลกกและหญ้า ซึ่งหากได้รับอิทธิพลจากคลื่นสึนามิรุนแรงมากก็จะฟื้นตัวได้ยาก เนื่องจากพืชเหล่านี้มีรากสั้น ในขณะที่ความเค็มของน้ำทะเลและตะกอนเกลือกลับยังคงสะสมอยู่บริเวณผิวดิน และทำให้ดินเป็นกรด

ทั้งนี้จากการตรวจสอบด้วยเครื่องพีเอชมิเตอร์บริเวณที่ถูกคลื่นสึนามิ ในวันที่ 7 มกราคม 2548 หลังจากเกิดคลื่นสึนามิได้ 13 วัน พบว่ามีค่าความเป็นกรด-ด่างระหว่าง 2-4 และพบตะกอนเกลือตกค้างอยู่ตามผิวดินโดยทั่วไป แต่ผลกระทบดังกล่าวลดลงตามลำดับภายหลังจากเกิดฝนตกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคมเป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามจากการประเมินพบว่าในอนาคตพื้นที่ทุ่งหญ้าสลับป่าเสม็ดจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากพืชพันธุ์ในพื้นที่ป่าพรุและป่าชายหาดล้มตายและฟื้นตัวได้ยากกว่าทุ่งหญ้า ทว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมพืช เช่น การเปลี่ยนแปลงจากป่าพรุ หรือ ป่าชายหาดไปเป็นทุ่งหญ้าอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำจืดบนเกาะพระทองด้วยเช่นกัน เนื่องจากป่าพรุและป่าชายหาดมีศักยภาพในการดูดซับน้ำจืดได้ดีกว่าสังคมพืชทุ่งหญ้า

ป่าชายเลน

ในเขตพื้นที่เกาะกระและเกาะพระทอง ประกอบด้วยพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลนประมาณ จากพื้นที่ทั้งหมด 20,000 ไร่ (เกาะพระทอง เกาะกระ และเกาะทุ่งทุ) โดยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิได้แก่บริเวณแนวป่าชายเลนด้านหลังรีสอร์ทสุดขอบฟ้า ป่าชายเลนฝั่งตะวันออกของชุมชนปากจอก บริเวณเกาะกลาง บริเวณคลองทุ่งคาบ บริเวณสะพานห้างสูง รวมพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับความเสียหายจากคลื่นสึนามิทั้งหมดประมาณ 500 ไร่

ดังนั้นจะพบว่า แม้อำเภอจะเป็นปราการแรกที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ แต่กลับได้รับผลกระทบไม่มากนัก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งสามารถเป็นแนวปราการธรรมชาติที่ป้องกันคลื่นสึนามิได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะป่าชายเลนธรรมชาติที่ไม่ได้ตัดแต่งกิ่งหรือตัดฟันไม้พื้นล่างออก ทั้งนี้จากกรณีพื้นที่ชุมชนบ้านปากคลองพบว่า ซึ่งทิศใต้ของชุมชนมีแนวป่าชายเลนซึ่งมีความยาวตามแนวชายหาดทุ่งคาบประมาณ 2 กิโลเมตร และความกว้างของแนวป่าโดยเฉลี่ยประมาณเพียง 200 เมตรเท่านั้น ก็สามารถป้องกันชุมชนมอแกนบ้านปากคลองซึ่งอยู่ลึกเข้ามาจากชายฝั่งประมาณ 500 เมตร จากคลื่นสึนามิได้

เมื่อเปรียบเทียบกับป่าชายเลนบริเวณสะพานห้างสูงซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนมอแกนบ้านปากคลองไปเพียงประมาณ 1.8 กิโลเมตร ป่าชายเลนชุมชนบริเวณนี้หน่วยจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 18 เข้ามาดำเนินการปลูกป่าโดยวิธีการตัดกิ่งไม้ชายเลนและถางไม้พื้นล่างออก พบว่าป่าชายเลนบริเวณนี้ได้รับความเสียหายมากที่สุด เนื่องจากโดยธรรมชาติของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนจะมีระบบรากและกิ่งก้านที่เกาะยึดระหว่างดินสามารถยึดเหนี่ยวอย่างแข็งแรงและมีความยืดหยุ่น จึงสามารถต้านทานแรงปะทะจากคลื่นสึนามิได้ดี แต่เมื่อตัดถางกิ่งไม้ป่าชายเลนและไม้พื้นล่างออกทำให้แรงยึดเหนี่ยวและความยืดหยุ่นของแนวปราการป่าชายเลนเหล่านี้สูญเสียไป

แหล่งน้ำจืด

แหล่งน้ำจืดของเกาะพระทองประกอบด้วย 1. แหล่งน้ำจืดในแนวป่าพรุ 2. แหล่งน้ำจืดบริเวณที่ราบแอ่งน้ำขังหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “หาน” 3. แหล่งน้ำจืดบริเวณร่องแร่ซึ่งเป็นเหมืองแร่เก่าและบริเวณที่คนสมัยก่อนขุดดินขึ้นมาทำเป็นเขื่อนสำหรับกักเก็บน้ำสำหรับใช้ในกระบวนการทำแร่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “นบ” รวมทั้งสระน้ำจุฬาภรณ์ ซึ่งเป็นสระน้ำที่ถูกขุดขึ้นโดยกรมชลประทานบริเวณทุ่งอ่อนเนื้อ และ 4. แหล่งน้ำใต้ดินซึ่งชาวบ้านขุดเป็นบ่อน้ำตื้น สำหรับใช้อุปโภคบริโภค

ผลกระทบจากคลื่นสึนามิที่เกิดขึ้นในบริเวณแหล่งน้ำจืดทั้ง 4 ประเภทค่อนข้างรุนแรง กล่าวคือ คลื่นสึนามิได้พาน้ำเค็มและตะกอนดินเลนใต้ท้องทะเลเข้าไปยังแหล่งน้ำจืดในแนวป่าพรุ

บริเวณแอ่งน้ำขังหรือหาน รวมทั้งบริเวณร่องแร่ นบ และสระน้ำจุฬาภรณ์ ดังนั้นระบบนิเวศจึงถูกเปลี่ยนสภาพจากเดิมที่เคยเป็นแหล่งน้ำจืดกลายเป็นแหล่งน้ำเค็มอย่างเฉียบพลัน ทั้งนี้แต่เดิมแหล่งน้ำเหล่านี้นอกจากเป็นแหล่งกักเก็บน้ำจืดสำหรับอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน รวมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญคอยควบคุมปริมาณน้ำใต้ดิน

นอกจากนั้นยังเป็นถิ่นอาศัยของสัตว์น้ำจำพวกปลา หอย เต่าน้ำจืด และเป็นแหล่งน้ำจืดสำหรับสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น กวางป่า หมูป่า ลิ่น อีกด้วย โดยจากการสำรวจพบว่าสัตว์น้ำโดยเฉพาะ ปลาและหอยน้ำจืดที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่จะตาย และการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำจืดได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างชัดเจนเป็นลูกโซ่ โดยพบว่าในช่วงเวลา 3 เดือนหลังจากเกิดคลื่นสึนามิ ปริมาณขุ่ยเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างผิดปกติ ซึ่งสาเหตุเกิดจากสัตว์น้ำเช่น ปลาน้ำจืด ซึ่งเคยเป็นปัจจัยควบคุมปริมาณลูกน้ำได้ลดจำนวนลง แต่ขณะเดียวกันน้ำเน่าเสียที่เกิดจากคลื่นสึนามิก็กลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ขุ่ยได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่กวางป่า และหมูป่า ได้รับผลกระทบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศแหล่งน้ำจืดในระดับที่รุนแรงน้อยกว่า เนื่องจากสัตว์กึ่งเหล่านี้อาศัยจากถิ่นอาศัยเดิมฝั่งตะวันตกซึ่งได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิไปยังฝั่งตะวันออกที่ไม่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ¹⁷ ได้แก่บริเวณบริเวณนบเกาะชาด บริเวณทุ่งอู่เนื้อใน บริเวณคลองปล่อยแมว และบางปีหลัง

นอกจากนั้น กรณีที่มีสื่อทั้งหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ได้รายงานว่ กวางป่าซึ่งอาศัยอยู่บนเกาะพระทองขาดแคลนน้ำจืดอย่างหนัก จนกระทั่งนายสำราญ รัชชาติ รองอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้สั่งการให้ชุดบ่อน้ำขนาดเล็ก ซึ่งปูพื้นด้วยพลาสติกนั้น จากการสำรวจภาคสนามพบว่า แม้พื้นที่บางส่วนของเกาะพระทองจะโดนคลื่นสึนามิ แต่ก็มีแหล่งน้ำจืดเพียงพอสำหรับสัตว์ป่า โดยเฉพาะขุมเหมืองเก่าบริเวณกลางเกาะพระทองซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืดที่มีคุณภาพน้ำดี และบริเวณขุมเหมืองทุ่งอู่เนื้อ และทุ่งหญ้าบริเวณคลองปล่อยแมวและบางปีหลังซึ่งพบร่องรอยของกวางป่า และหมูปาลงมากินน้ำจำนวนมาก

¹⁷ แต่เดิมสัตว์เหล่านี้ ทั้งกวางและหมูป่าก็มีการเดินทางเคลื่อนย้ายไปยังบริเวณต่างๆ ของเกาะพระทอง ตามปัจจัยความอุดมสมบูรณ์ของอาหารและการรบกวนจากบุคคลภายนอก

พื้นที่เกษตรกรรม

เนื่องจากเกาะพระทองมีข้อจำกัดด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งเป็นดินทรายมีแร่ธาตุ สารอาหารที่จำเป็นสำหรับพืชเกษตรต่ำและปริมาณน้ำจำกัด สภาพอากาศที่ร้อนจัดในฤดูแล้งทำให้ การทำเกษตรบนเกาะแห่งนี้ไม่แพร่หลายนัก พืชเกษตรที่สำคัญของเกาะพระทองคือ 1.มะม่วงหิม พานต์ ซึ่งมักปลูกไว้รอบๆ บ้านเรือนและแนวป่าละเมาะริมแนวป่าพรุ สวนมะม่วงหิมพานต์ส่วน ใหญ่จะใช้ระยะเวลาที่จะออกผลผลิตนานกว่าปกติ บางแปลงมีอายุอย่างน้อย 10 ปี และ 2. มะพร้าว ซึ่งส่วนใหญ่นิยมปลูกเป็นสวนไว้ตามริมชายหาดด้านตะวันตกและในหมู่บ้าน ชุมชน

ผลกระทบจากคลื่นสึนามิทำให้พื้นที่การเกษตรได้รับความเสียหาย โดยเฉพาะสวนมะม่วง หิมพานต์ที่ได้รับอิทธิพลจากท่าทะเลที่คลื่นสึนามิพัดเข้ามาในตัวเกาะ เกือบทั้งหมดได้รับความ เสียหายจากแรงอัดกระแทก บางส่วนขึ้นต้นตายเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเคมีอย่างเฉียบพลันอัน เนื่องมาจากน้ำทะเลมีเกลือซึ่งจะสะสมอยู่บนผิวน้ำดินและชั้นดิน เนื่องจากเกลือปริมาณมากที่พืช ได้รับนั้นนอกจากจะทำให้เกิดเป็นพิษต่อพืชโดยตรงแล้ว ยังทำให้พืชสูญเสียน้ำออกจากรากมาสู่ ภายนอกอย่างรวดเร็วจากกระบวนการพลาสมอลิซิส และทำให้รากอาหารบางชนิดอยู่ในรูปที่พืชไม่ สามารถนำไปประโยชน์ได้ ทำให้พืชบางชนิดตาย บางชนิดที่รอดก็โทรมด้งตัวซ้ำ

สำหรับสวนมะพร้าว ส่วนใหญ่ได้รับความเสียหายจากแรงอัดกระแทกทำให้หักโค่น ล้มตาย บางส่วนล้มตายโดยมีสาเหตุจากการกัดเซาะของกระแสน้ำ ซึ่งจากการสำรวจพบว่าภายหลังจากเกิด คลื่นสึนามิชายฝั่งมีการกัดเซาะอย่างรุนแรงโดยเฉลี่ยประมาณ 5-15 เมตร อย่างไรก็ตามมะพร้าวที่รอด ตายยังคงสามารถเจริญเติบโตต่อไปได้

3.4.2 ผลกระทบต่อสัตว์ป่า

ผลกระทบจากคลื่นสึนามิต่อสัตว์ป่าแต่ละชนิดนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ได้แก่ ความแรงของ คลื่นสึนามิ ตำแหน่งขณะที่เกิดคลื่นสึนามิ การสูญเสียถิ่นอาศัย แหล่งอาหาร แหล่งน้ำในระยะยาว และศักยภาพในการปรับตัวในเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่และการหนีภัยจากคลื่นสึนามิ ในสัตว์บางชนิด เหตุการณ์สึนามิอาจเป็นผลดีทางอ้อมในระยะสั้นๆ เช่น กรณีของนกตะกุ่มในช่วงเวลาหลังจากเกิด เหตุการณ์คลื่นสึนามิเป็นช่วงทำรังวางไข่ ผลจากเหตุการณ์สึนามิทำให้ไม่มีการรบกวนมากนัก

○ ผลกระทบต่อสัตว์ป่าในกลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน : จากรายงานการสำรวจพบว่าบริเวณ พื้นที่เกาะพระทองมีสัตว์เลื้อยคลานอย่างน้อย 12 ชนิด โดยจำแนกเป็นสัตว์เลื้อยคลานที่อยู๋ บนบกจำนวน 10 ชนิด ที่สำคัญคือ กวางป่า หมูป่า และงู อาศัยอยู่ในทะเล 2 ชนิด คือ พะยูนและ โลมาปากขวด คลื่นสึนามิมีผลกระทบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ สภาพของถิ่นอาศัย

แหล่งหลบภัย และแหล่งอาหารซึ่งถูกคลื่นสึนามิทำลายได้รับความเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวป่าฝั่งตะวันตกของเกาะ ป่าพรุเริ่มขึ้นต้นแห้งตายในขณะที่เกิดการเปลี่ยนสภาพจากป่าพรุที่รกทึบกลายเป็นป่าโปร่งขึ้น

สัตว์เลื้อยถูกด้วยนมที่สำคัญได้แก่ หมูป่า และกวางป่าซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนประมาณ 50-60 ตัว ก่อนเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามิพื้นที่บริเวณป่าพรุแหลมฝั่งจีน บริเวณสนมิด แหลมกุ่ม และบริเวณป่าพรุทางทิศใต้ของหมู่บ้านปากจอกเป็นถิ่นอาศัย แหล่งอาหารและแหล่งน้ำที่สำคัญ พื้นที่เหล่านี้ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามจากการสำรวจของทีมวิจัยของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา พบซากกวางตาย 1 ตัวบริเวณนบเกาะชาด ซึ่งชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเคยพบเห็นกวางเดินหาหูกบริเวณเกาะชาดซึ่งคาดว่าจะเป็นตัวดังกล่าว นอกจากนั้นชาวบ้านยังแจ้งว่ามีกวางอีก 1 ตัวที่ตายเนื่องจากถูกถูกรือประมงวนลากทุบตายระหว่างกวางตัวดังกล่าวว่ายน้ำข้ามไปยังเกาะระ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่ากวางเป็นสัตว์ที่มีสัญชาตญาณที่คอยระแวดระวังอยู่ตลอดเวลาและมีความเร็วในการหลบภัยจึงหนีคลื่นสึนามิมาได้

ทั้งนี้ภายหลังจากเกิดคลื่นสึนามิพบว่ากวางส่วนใหญ่ได้อพยพย้ายถิ่นมาอยู่ทางด้านฝั่งตะวันออกของเกาะ บริเวณที่ไม่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ และบริเวณที่มีแหล่งน้ำจืด ได้แก่ บริเวณนบเกาะชาด บริเวณคลองปล่อยแมว ถัดนางจันทร์ บริเวณทุ่งอุ่นเนื้อใน และบริเวณบางปีหลัง อย่างไรก็ตามหลังจากเกิดคลื่นสึนามิ 2 อาทิตย์ยังคงพบรอยตีนของกวางป่าในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ ในส่วนของชาวบ้านมีความเห็นว่า อาจมีบ้างที่มีกวางบางตัวได้รับบาดเจ็บขณะวิ่งหนี แต่คิดว่าที่ตายคงมีไม่กี่ตัว สิ่งที่ชาวบ้านเป็นห่วงและกังวลมากกว่าคือ ในช่วงเวลานี้อาจมีคนจากภายนอกหาโอกาสเข้าไปล่ากวางได้เช่นกัน และเสนอให้มีการตรวจตราพื้นที่ร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน

○ ผลกระทบต่อสัตว์ป่าในกลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน : จากการสำรวจก่อนหน้าที่จะเกิดคลื่นสึนามิ พบสัตว์เลื้อยคลานอย่างน้อย 45 ชนิด โดยมีชนิดที่สำคัญคือ เต่าทะเล ซึ่งมีรายงานการพบขึ้นมาวางไข่บนชายหาดเกาะระและเกาะพระทองจำนวน 4 ชนิด คือ เต่าตนุ เต่ากระ เต่าหญ้า และเต่ามะเฟือง เต่าน้ำจืดที่พบ 5 ชนิด คือ เต่าจักร เต่าดำ เต่าหับ เต่าใบไม้ และเต่าเหลือง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเต่าทะเลยังไม่เป็นที่ชัดเจนนัก เนื่องจากปัจจุบันสถิติการขึ้นมาวางไข่ของเต่าทะเลลดลงมากเหลือเพียงปีละไม่ถึง 10 รัง อย่างไรก็ตามนักวิชาการด้านเต่าทะเลบางท่านได้ตั้งข้อสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงของชายหาดผลกระทบเนื่องจากการกัดเซาะระหว่างเกิดคลื่นสึนามิ เช่น ชายหาดมีความลาดชันเพิ่มขึ้น แนวป่าชายหาดถูกทำลายเสียหาย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจจะมีผลต่อการขึ้นมาทำรังวางไข่ของเต่าทะเล อย่างไรก็ตามความรุนแรงของการกัดเซาะของชายหาดเริ่มมีแนวโน้มน่าดีขึ้น โดยอิทธิพลของคลื่นลมจากทะเลอันดามัน ได้พัดตะกอนทรายจากทะเลขึ้นมา

สะสมบริเวณชายหาดจนปัจจุบันมีสภาพใกล้เคียงเช่นในอดีต แต่พื้นที่ป่าชายหาดซึ่งได้รับอิทธิพลจากคลื่นสึนามิได้รับความเสียหายและเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมค่อนข้างมาก

ในกรณีของเต้าน้ำจืดนั้นมีผลกระทบค่อนข้างรุนแรง เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เคลื่อนที่ช้าและโดยธรรมชาติจะอาศัยอยู่ในบึงหรือหนองน้ำซึ่งเป็นระบบนิเวศน้ำจืดแต่ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ บึงหรือหนองน้ำเหล่านี้ก็กลับถูกแทนที่ด้วยน้ำเค็ม นอกจากนั้นสัตว์ในกลุ่มเต้าน้ำจืดยังได้รับผลกระทบต่อเนื่องจากการลดลงของสัตว์น้ำจืด ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์ในกลุ่มนี้ อย่างไรก็ตามหลังจากเดือนพฤษภาคมเป็นต้นมา เกิดฝนตกอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งน้ำฝนได้ชะล้างความเค็มของเกลือไปได้มาก และมีโอกาสฟื้นฟูสู่สภาพเดิม

สำหรับสัตว์ในเลื้อยคลานในกลุ่มอื่นๆ เช่น งูชนิดต่างๆ กิ้งก่า แอ๊ เป็นต้น คาดว่าได้รับผลกระทบไม่รุนแรงมากนัก นอกจากนั้นสัตว์เหล่านี้ยังเป็นสัตว์ป่าที่ยังสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป ไม่ได้อยู่ในสถานภาพที่หายากหรือใกล้จะสูญพันธุ์

○ ผลกระทบต่อสัตว์ป่าในกลุ่มนก : ผลกระทบจากคลื่นสึนามิที่สำคัญคือการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของนกชนิดต่างๆ โดยเฉพาะในแนวป่าพรุและแนวป่าชายหาด โดยเฉพาะกับนกแก้ว ซึ่งเป็นนกขนาดใหญ่ที่ต้องอาศัยต้นไม้ใหญ่เจาะโพรงเพื่อทำรังวางไข่ นอกจากนั้นจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบร่มรื่น และมีอาหารเพียงพอทั้งสัตว์ขนาดเล็ก แมลง ผลไม้และลูกไม้ชนิดต่างๆ ซึ่งแต่เดิมแหล่งอาหารเหล่านี้สามารถหาได้แนวป่าพรุและป่าชายหาดเป็นหลัก

สำหรับนกตะกรุมซึ่งเป็นสัตว์ป่าหายากและอยู่ในสถานภาพใกล้จะสูญพันธุ์ของประเทศไทย ดูเหมือนว่าเหตุการณ์คลื่นสึนามิจะส่งผลกระทบในทางบวกในระยะสั้นๆ กล่าวคือ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – เดือนมีนาคม เป็นช่วงฤดูทำรังวางไข่ของนกชนิดนี้ ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์สึนามิทำให้ไม่มีใครให้ความสนใจหรือเข้าไปรบกวนการทำรังวางไข่ และเลี้ยงดูลูกอ่อนของนกตะกรุมมากนัก ซึ่งจากการสำรวจของทีมวิจัยฯ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดพังงา เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2548 พบนกตะกรุมจำนวน 7 ตัว บริเวณหาดหล่ม อย่างไรก็ตามนกตะกรุมอาจได้รับผลกระทบในระยะยาวได้เช่นกัน อันเป็นผลกระทบต่อเนื่องจากกรณีการลดลงของสัตว์น้ำจืดตามป่าพรุ บึง และหนองน้ำต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาอันเนื่องมาจากกระบวนการฟื้นฟู เช่น การทำถนน การเคลียร์พื้นที่ เป็นต้น

3.4.3 ผลกระทบต่อทรัพยากรชายฝั่ง

แนวหญ้าทะเล : พื้นที่เกาะระ เกาะพระทอง และเกาะทุ่งมีพื้นที่แนวหญ้าทะเลประมาณ 2,062.5 ไร่ มีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ถึง 8 ชนิด ได้แก่ หญ้าเงาหรือหญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) หญ้าเงาโต (*Halophila decipiens*) กุยข่ายทะเล (*Halodule uninervis*) หญ้าคาทะเล (*Enhalus acoroides*) หญ้าเงาแคระ (*Halophila beccarii*) หญ้าเงาใบเล็ก (*Halophila minor*) กุยข่ายเข็ม (*Halodule pinifolia*) และหญ้าเต้า (*Thalassia hemprichii*) โดยแนวหญ้าทะเลกระจายตัวเป็นแนวแคบๆ แหล่งหญ้าทะเลมีคุณค่าในเชิงระบบนิเวศยิ่ง โดยเฉพาะการเป็นถิ่นอาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด เช่น พะยูน ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ รวมทั้งเป็นแหล่งสัตว์น้ำซึ่งชุมชนใช้เป็นฐานในการประกอบอาชีพ เช่น หอยชักตีน ปลิงทะเล เป็นต้น

เกาะพระทอง(ด้านทิศเหนือ)

พบแหล่งหญ้าทะเลเป็นแนวยาวต่อเนื่องตั้งแต่ทุ่งนางคำลงมารวมพื้นที่หญ้าทะเลของอำเภอกระบุรีประมาณ 4,500 เมตร แนวกว้างสุดประมาณ 500 เมตรจากฝั่ง คิดเป็นพื้นที่หญ้าประมาณ 40 % ของพื้นที่ เริ่มตั้งแต่ปากคลองบางจ้อเล็ก เกาะหอย จนถึงชายฝั่งบ้านปากจก พบหญ้าทะเลทั้งสิ้น 6 ชนิด โดยบริเวณปากคลองบางจ้อเล็กซึ่งพื้นที่ท้องทะเลเป็นทรายค่อนข้างแน่นมีหญ้าทะเลขึ้นปะปนกันหลายชนิดแต่มีการแพร่กระจายเป็นหย่อมๆ ไม่หนาแน่น ได้แก่ หญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) หญ้าเงาโต (*Halophila decipiens*) หญ้าคาทะเล (*Enhalus acoroides*) หญ้ากุยข่ายทะเล (*Halodule uninervis*) และ หญ้ากุยข่ายเข็ม (*Halodule pinifolia*) แต่ถัดออกไปทางด้านเหนือเกาะห่างฝั่งออกไปเล็กน้อยพื้นที่ท้องทะเล เป็นโคลนนี้มีห่มบ่อเต็มไปหมดจะพบ หญ้าคาทะเล (*Enhalus acoroides*) อยู่เป็นกอหย่อมๆ มากกว่าบริเวณอื่นขึ้นปะปนกับหญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) นอกจากนี้ตามแนวสันทรายด้านในจนถึงป่าชายเลนส่วนใหญ่จะเป็นหญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) และมีหญ้าเงาแคระ (*Halophila beccarii*) อยู่บ้างเล็กน้อย จากการสำรวจหญ้าทะเลพบว่าได้รับความเสียหายประมาณ 50% สันทรายถูกคลื่นซัดทำให้ตะกอนทรายแพร่กระจายทับถมแหล่งหญ้าทะเล

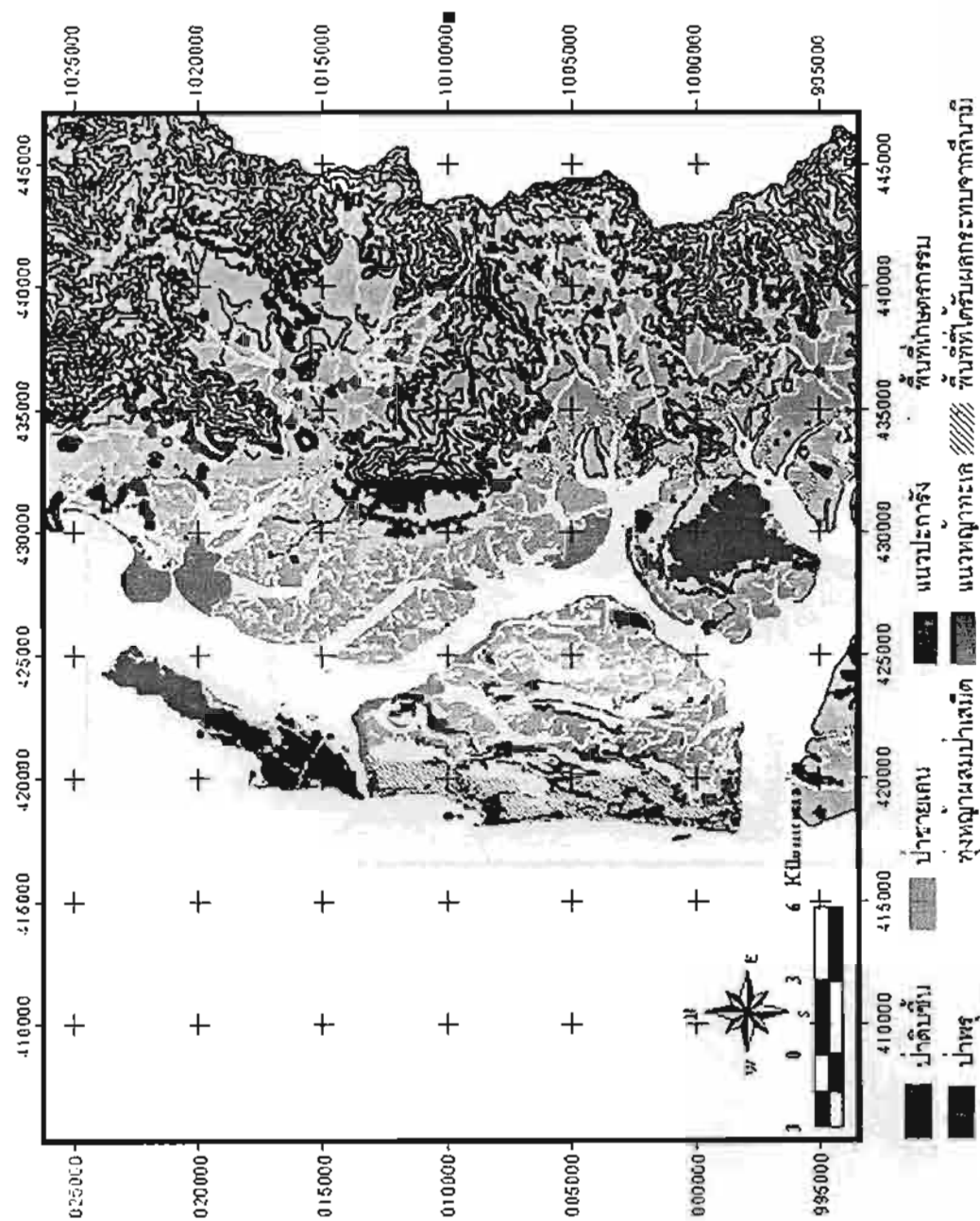
เกาะพระทอง (ด้านทิศตะวันออก)

พบแหล่งหญ้าทะเล 2 แหล่งด้วยกัน แหล่งหญ้าทะเลแนวแรกมีความยาวประมาณ 3,000 เมตร แนวกว้างสุดประมาณ 360 เมตรจากฝั่ง โดยเริ่มจากแนวสันทรายบริเวณปากคลองตะขากเหนือทางแนว ด้านในและนอกสันทรายรูปวงพระจันทร์ริมคลองและตลอดแนวฝั่งขึ้นไปทางด้านเหนือซึ่งติดกับป่าชายเลน มีหญ้าทะเลปกคลุมประมาณ 53% ของพื้นที่ทั้งหมด พบหญ้าทะเล 2 ชนิด ส่วนใหญ่เป็น หญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) ขึ้นอยู่บนฝั่งและแนวด้านในสันทรายติดป่าชายเลน และยัง

พบที่แนวคัน นอกขอบสันทรายออกไปจนถึงประมาณ 100 เมตร ส่วน หญ้าเงาใส (*Halophila decipiens*) พบบ้างเล็กน้อยห่างฝั่ง ออกไป

สำหรับแนวหญ้าอีกแนวหนึ่งอยู่ถัดไปประมาณ 1,300 เมตร เป็นแนวหญ้าเล็ก ๆ ยาวประมาณ 400 เมตร แนวกว้างสุดประมาณ 250 เมตร อยู่ติดกับปากคลอง คิดเป็นพื้นที่หญ้าทะเลประมาณ 70 % ของพื้นที่ พบหญ้าทะเล 3 ชนิดส่วนใหญ่เป็น หญ้าเงาแคระ (*Halophila beccarii*) ขึ้นอยู่ตลอดแนว สันทรายพื้นที่ค่อนข้างแน่นติดกับป่าชายเลน แนวคันนอกมี หญ้าอำพัน (*Halophila ovalis*) ปะปนอยู่ ด้วยและมี หญ้ากุยช่ายทะเล (*Halodule uninervis*) บ้างเล็กน้อย จากการสำรวจหญ้าทะเลพบว่าไม่มีผลกระทบต่อหญ้าทะเล สภาพทั่วไปของหญ้าทะเลมีความสมบูรณ์¹⁸

¹⁸ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รายงานการสำรวจและประเมินผลจากเหตุการณ์ ธรณีพิบัติภัยต่อทรัพยากรชายฝั่งในทะเลอันดามัน. 2548

รูปที่ 15 ระบายนิเวศต่างๆ ของเกาะพะล่องที่ได้บันทึกผลจากคลื่นสึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547